14
23 0
M 22

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

9. 6. F. 8

81
F
26

62
F
25

9. 7. I. 31

Pauli Diaconi Eccleſiæ Aquilegienſis Hiſtoriographi percelebris de origine et geſtis Regum Langobardorũ Libri. VI. Cum indice et argumentis.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Venũdãtur ab Joanne Paruo et Iodoco Badio Aſcenſio.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Longe reuerendo patri Guilielmo Paruo/ſacri prædicatorii inſtituti/diuinaq; ſapientiæ profeſſori eximio,et regiæ cōfeſſionis auditori prudentiſſimo,Iodocus Badius Aſcenſius cum omni obſeruantia Salutem.

ECce iterum totus et amplus atq; adeo ſolus occurris mihi pater beneficentiſſime/in hoc albo.Tua enim vnius deoſculanda ſtudioſis omnib⁹ accuratione/prodit in lucem Pauli Aquilegienſis Diaconi/de rebus Langobardorū hiſtoria:exēplari e blattis/ſituq; p te nup eruto.Quæ quidem hiſtoria quāti ſit faciunda/lecturi eam iudicēt. Qualis autem Paulus ipſe vir fuerit/cū alii/tum M.Antonius Sabellicus Rhapſodiæ hiſtoriarum enneadis.ix.lib.ix.ita nobis præſcribit. Viri ingenio clari ea tempeſtate(qua videlicet Carolus Magnus imperauit)fuerūt

Pauli Diaconi vita et opera.

Paulus Aquilegienſis eccleſiæ diaconus: qui Langobardorum ſcripſit hiſtoriam.Hunc Carolus euerſo Deſiderii regno/in Galliam duxit: fuitq; regi ab initio charus/donatuſq; eſt ab eo libertate.Compertus inde nouarum rerum/et ꝙ de Deſiderii fuga cōſilia agitaret/in Diomedis inſulam relegatus/ poſt aliquot annos ad Arachim ſe contulit:vbi Adelbergæ eius coniugis rogatu (fuerat hæc Deſiderii filia)Eutropii hiſtoriæ duos adiecit libros/hiſtoriæ filo a Iuliano principe ad primi Iuſtiniani tempora extenſo.Cæterum Arache defuncto/in Caſſinenſi cœnobio reliquum vitæ egit.vnde ſæpe ad Carolum dedit literas et accepit.

Vt queant laxis.

Huius illud eſt in diuinis.Vt queant laxis reſonare fibris. Tradūtur et alia in ſimili figura ab eo edita.Hæc ille.Primordia autem vitæ/et quibus maioribus ortus ſit ipſe author in hoc opere dilucide explicabit libri quarti cap.xiii. Hęc itaq; cum dexterrimo tuo auſpicio ſit parta:nō grauate patieris eam eodem in publicum emitti.Vale pater venerande.decimo Kalendas Septembres.M.D.XIIII.

Rerum & regũ pcipue inſi-gniũ in ſequēti Pauli Diaconi de geſtis Lāgobardorũ hiſto-ria Index ſerie literaria. nā capitũ epitome ſingulis ſuo loco pręponetur.

De litera A.

Abares q Huni & auares dicti. v.
Abares ſeu Huni vīcunt.folio. vii.
Abbates bñdictini. xviii.
Adalualdi ortus. xix.
Adalualdus baptizatur. xix.
Adalualdus rex.xiiii.fo. xx.
fulmine icitur. ibidem.
Adalualdus rex.xiiii. xxii.
Adelingi q teutonico vocabulo dicunt̃ nobiles. iiii.
Aedes diui Petri apud Bñuētum. xxx.
Aedes diui Baptiſtæ in Modoecia. xviii.
Aemylia via & regio. viii.
Agelmundus rex.i.fo.ii.Eius cædes.folio. iii.
Agilulfus rex.xiii. xvi.
Agilulfo filia reſtituit̃. xix.
& eadem moritur. eodem.
Agilulfus rex paci ſtudet.xxi
Agilulfus moritur. xxii.
Ago dux.folio. xxiii.
Agonis domus. xxvii.
Aio dux ſamnitũ obſeruatur a Rodoaldo. xxii.
Aio veneno inſanit. xxii.
Aiſtulfi ferocia. xxxvi.
Alahis pacem turbat. xxviii.
Alahis cauilliũ & fuga. xxix.
Alahis votũ.xxx.Idē cęditur. folio. eodē.
Alboinus rex.x.folio. v.
Alboinꝰ Venetiā occupat.7.
Alboini votũ & eius cędes.ix.
& cædis cauſa. ibidē.
Albiſinda. x.
Alzeconis Bulgari ī Italiam aduentus. xxviii.
Amatus cæditur. xi.
Ambri & Aſi. ii.
Amelongi facinus. xxvi.
Amingus. vi.
Amo.folio. xi.
Anaſtaſius. xxii.
Angelus cum venabulo viſꝰ. folio xxxi.
Angli Saxones. xix.
Angli cōuertũtur ad fidē.14.
Angli Romā viſitāt. xxxv.
Angli catholicā fidem amplectuntur.folio. xxviii.
Anglus cōuertitur & Romā adit. xxxii.
Anſfridus. xxx.
Apœninæ alpes deſcribũt̃. 8.
Apulia regio. viii.
Arator vir inſignis v.
Aranearũ telę. xxxi.
Arga.folio. xxxiii.
Aribertꝰ ſeu Charibertꝰ apđ Parrhiſios pſidet. vii.
Aribertus rex.xviii.fo. xxiii.
Ariberti ſęuitia. xxxiii.
Ariberti ſollertia xxxiiii.
Eius prudētia & pietas. 34.
Arichis in Rodoaldũ & Grimoaldũ charitas & mors.12.
Arioldus rex.xv. xxii.
Arriana hęreſis xxii.
Arthemius imperat. xxxiiii.
Aſprādus rex.xxviii.f.xxxiiii
Aſprandus. xxxiiii.
Atheſis fluuius. xiiii.
Audoinus rex.ix.fo. iiii.
Auguſtini ſancti reliquię feruntur Ticinũ. xxxvi.
Aurunę facies deformat̃. 33.
Auſonia regio italiæ. ix.
Autharis Lāgobard.rex.XII. folio. xiii.
Autharis Childeberti ſororē pcatur.folio. xiiii.
Autharis mors. xxi.

De litera B.

Bandũ ſeu bādꝰ. iiii.
Baptizādi albis induebant̃ oli.xxxii.
Baudolini ſanctitas. xxxvii.
Bauarorũ ſtrages a Cacano. folio. xvii.
Beliſarius dux. v.
Benedictus abbas. v.
Benedictus papa vii.
Bñuētana oppugnatio.xxvi.
Bergomũ expugnat̃. xxxiii.
Bertonis temeritas. xxxvii.
Biſontes feri boues. vii.
Bobium. xxii.
Bona ecclīæ reſtituta. xvii.
Brixellum. xiii.
Brixellum concrematur.xix.
Brixia. xxviii.
Brunechildis. vii.
Brunechildis. xvi. & xviii.
Brutia. viii.
Buccilinus. vi.
Burgũdionũ ſtrages xi.

De litera C.

Cacanus xviii.
Cacanus victor. xx.
Cęſareæ regię baptizatio.folio. xxiii.
Caliſti Patriarchatꝰ. xxxv.
Campania. viii
Candidianus. xx.
Captiuorum cædes. xx.
Carolus Frācorꝝ rex ad Liuthprandũ filiũ mittit tondendum.folio. xxxvi.
Caſſiodorus v.
Caſſini direptio. xviii.
Cedinus. xv.
Childebertus regnat. xii.
Childebertꝰ Hiſpanis bellum mouet. xiii.
Childeberti geſta.xvii.mors. folio. xviii.
Chunibertus rex.xx. xxviii.

a.ii.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Index literarius.

Chuniberti amores.xxix. Idē
ſe Ticinū recepit.eodem.eiꝰ
robur. ibidē.
Chuniberti obitus. xxxii.
Ciboriū euchariſtię Cabiloni
folio. xvi.
Claffo rex.vi. iii.
Clephis rex.xi.& eiꝰ cædes.x.
Clotharius Frācorum rex.v.
Clotharius. vii.
Codex.folio. v.
Columbanus. xxii.
Cometes.xvii.xxii.&.xxviii.
Cōſilium fraudulētum.xxix.
Confinius. xx.
Cōſtantis ꝑfectio,eiꝰ cū Ana
chorita cōſultatio & ī Italiā
irruptio.folio.xxv. Eiuſdē
in Romanos ſęuitia. xxvi.
Conſtantii imperatoris rapi-
næ & cædes. xxvi.
Cōſtātinus imperator.a.xviii
Conſtantinus moriť.xxxxii.
Cōſtantinus papa, xxxiiii.
Corbolus dux xxxiii.
Corſica. viii.
Cremona vaſtať & Mātua.19
Cumanū caſtrum. xxxv.
Cuculi auſpiciū. xxxvii.
Cunimundus regnat. v.

D.

Agobertus. xxviii.
Damianꝰ ſanctꝰ.29.
Damiani epl'a. xxxi.
Delatores peſſimi. xxiiii.
Denūciatio Grimoaldi ad Ca
canum. xxiiii.
Digeſta. v.
Diluuiū maximum. xiiii.
Dionyſius abbas. v.
Diſcordia fratrum. xxiii.
Doctrulfus dux xiii.
Donus papa paradiſum Ro-
mæ ſtrauit. xxviii.
Dona Mauritii in Childeber
tum.folio. xiii.

Draco. xiiii.
Duces Langobardoꝝ x.

E.

Clipſis lunæ & ſolis
folio. xxxi.
Eleutherius xx.
Epiſcopi catholici. xiiii.
Epiſcopi vbiqꝫ duo. xxii.
Epl'a B.Gregorii ad Theode
lindā & Agilulfum. xvii.
Epitaphiū Cedoaldi Angli.
folio. xxxii.
Equi ſylueſtres. xvii.
Erulorum clades. iiii.
Eutichius ſuperatur. xiii.
Exarchus. xxxiiii.
Expeditio in Iſtriā. xiiii.

F.

Ames Romæ xii.
Fames ſitiſqꝫ. xix.
Faroaldus. xxxiiii.
Felethus rex Rugiorū. iii.
Felix.folio. vii.
Felix grammaticus. xxxi.
Ferdulfus.eius cædes.xxxiii.
Flaminia. viii.
Flauiorum ꝑnomina. xiii.
Foripopilii euerſio. xxvii.
Fortunatꝰ in Galliā venit.7.
eius ſcripta. ibidē.
Forūiulii ꝑdiť.diripiť,& de-
ſolatur. xx.
Frācio deditur. xiiii.
Frācoꝝ in Italiā incurſꝰ.xiii.
Frācoꝝ ſtrages.xiii.&.xv.eo
rū lues.xv.eorū calamitas&
fames.xvi.ſtrages. xxvi.
Frācoꝝ diſcordia.xviii.&.19.
Freæ conſilium. ii.

G.

Alathæ. ix.
Gallicinus. xviii.
Gallicinus pellitur a
Smaragdo. xix.
Gallinicus occęcať. xxxiiii.
Galli arte decepti. xxvi.

Gallogręci. ix.
Gallorū ſenonū Brenno duce
geſta & exitus viii.
Gambara. i.
Gandulfus rebellis. xvi.
Gandulfi cædes. xviii.
Garibaldus Baioarię rex.xv.
Garibaldus. xxi.
Garibaldi fraus. xxiii.
Garibaldi fraudes & dignus
exitus. xxiii.
Garibaldus rex.xxii.f.xxviii.
Gedeochus rex.V.folio. iii.
Geliſmeri q alibi Gelimer di-
citur cædes. v.
Gepidę.fo.iiii.eorum motus.
& fuga. ibidem.
Gepidæ delentur. v.
Germania a germinando. i.
Gildeochus rex.III.folio. iii.
Giſæ mors. xxvi.
Giſulfus ꝑficiť Foroiulii.vii.
Giſulfi cædes. xx.
Giſulfi ſucceſſus. xxxiii.
Giſulfi Romualdi filii natiui
tas.folio. xxxvi.
Giſulfus. xxxvii.
Goddani oraculum. ii.
Godeſcalchus.xxxvii.eius fu
ga & cædes. eodem.
Gothi victi. v.
Gothi delentur. v.
Græci vincuntur xxvi.
Gregorius Turoneñ. x.
Gregorii ſancti ſcripta. xvii.
Gregorii morales libri. xii.
Gregoriꝰ ſāctꝰ fit papa.xiiii.
Gregorii papę tranſitus.xix.
Eius epl'a apologetica. xix.
Gregorius. xxxvii.
Gregoriꝰ Bñuētanꝰ moriť 37.
Grimoaldi forma & facinꝰ mi
randum. xx.
Grimoaldi principatus.xxii.
Grimoaldi aduentus Ticinū
folio.xxiii. Idē fit rex.ibidē.

Grimoaldꝰ Ariberti filiã du cit.xxiiii. eiꝰ denũciatio ad Cacanum.folio. eodem.
Grimoaldi regis humanitas folio. xxv.
Grimoaldus aduertit in deſertores. xxvii.
Grimoaldi exitus. ſtatura.& ſepultura.folio xxviii.
Grimoaldus & Giſulfus Romualdi filii. xxx.
Gumbertus. xxiiii.
Gundebertus rex.XX. xxiii.
Gundebergæ nuptię.& purgatio ab adulterio per Carellum ſeruum. xxii.
Gundoaldi cædes. xxii.
Guntrannus vii.
Guntrannus rex Frãcoꝝ. xi.
Guntranni laudes. xvi.
Guntranni mors. xviii.
Guodan. ii.
Gynęceum locus vbi mulieres verſantur. vi.

H.

HElias Aglegieñ. xiii.
Heracliꝰ ĩperat. xx.
Heraclii mors. xxiii
Heraclionis mors.fol. xxiii.
Hermelinda de genere Saxonum Anglorum. xxviii.
Herminigildis. xiii.
Heruli nudi pugnant. iiii.
Hildeprandus rex. xxx.
Et iterum.folio. xxxvii.
Hilpericus ſeu Chilpericus rex Francorum. vii.
Holonis caſus. xv.
Honoratus archieps. ix.
Hoſpitius vir dei.x. eius miraculoſa ſalus.folio.eodem.
Huni abbares. xviii.
Hyems dira. xvii.

I.

IBor & Ago. i.&.ii.
Iugundis capit. xiiii
Inguinaria. xvii.
Inſtitutiones. v.
Inundatio.folio xxii.
Ioannes Borgomas. xxxi.
Ioãnis archiepiſcopi & Eoini mors.folio. xvii.
Iſter ſeu Hiſter. viii.
Italiæ vaſtatio. i.
Italię limites & munimẽta. 7
Italiæ nominum etymon. ix.
Italiæ calamitas. x.
Iuſtinianus Auguſtus. v.
Iuſtiniani laudes. v.
Iuſtinianus moritur.folio.vi
Iuſtinus imperat. vi.
Iuſtinianus imperator. xxxii.
Iuſtinianꝰ imperator. xxxiiii.
Idem naribus truncat. eodẽ
Iuſtinꝰ Auarꝰ. eius exitꝰ. xii.

K.

Karolus rex Francorũ. xxxxv

L.

LAmiſſio rex. ii.
Landarus. xxvii.
Langobardi. ii.
Lãgobardoꝝ ritꝰ ĩ nõ admittendis filiis in ſodalitiũ. iiii.
Langobardi Italiã ingreſſi. v.
Lãgobard.ĩ Italiã irruptio. 7.
Langobardi ad Hoſpitiũ veniunt.folio. x.
Lãgobardi ĩ Italiã repulſi. xi.
Langobardorũ priſca facies: & veſtimenta. xix.
Langobardoꝝ ſtrages. xxiii.
Latium.folio. ix.
Legumina renata. xxvi.
Leo imperium occupat. xxxii.
Leo imperator.folio. xxxv.
Leonis in imagines ſanctorũ impietas.folio. xxxvi.
Leõtii & Tyberii cędes. xxxiiii
Leth ſeu Lethus rex.III.fo. iii.
Letania ſeptiformis. xiiii.
Leutharius.folio. vi.
Libertatis amor. xx.
Liberum reſponſum. xxix.
Liber epoꝝ Metteñ.fo. xxxii.
Liuthbertꝰ rex.XXV. xxxii.
Liuthberti cædes.folio. xxxiii
Liuthprandi euaſio.fo. xxxiii
Liuthpẽdꝰ rex.XXIX. 34.
Liuthprãdi audax ĩcœptũ. 35
Liuthpẽdi nuptiæ.fo. xxxv.
Liuthprandus Carolo ſuppetias mittit. xxxvi.
Liuthprandi in tẽpla & ſacerdotes munificentia. xxxvii.
Liuthprandi obitus & præconia.folio. vltimo.
Longinus Italię pficit.fol. vi.
Longinus exarchus. ix.
Lucania.folio. viii.
Lupus dux itineris. xxi.
Lupus.Lupi inſolentiæ. eius rebellio & cædes. xxvii.
Lyguria. viii.
Lygurum vitia. xxiii.

M.

MAiores domꝰ ĩ Frãcorum aula. xxxii.
Manumittẽdi modꝰ Langobardis.folio. ii.
Maria ad perticas.fo. xxxiii.
Maria Theotocos.fo. xxxii.
Maris vmbilicus.folio. i.
Marſi. viii.
Mauritius imꝑator.& eiꝰ dona in Childebertum. xiii.
Mauritii legati. xiiii.
Mauritii laus & mors. xix.
Mediolanum captum. ix.
Menulfi cædes. xvi.
Mezentii ſeu Miſeſſi regni incubatoris cædes. xxvi.
Minæ imprudentes. fo. xxix.
Mirum. i.
Miranda extenſio pellis. vii.
Miraculũ merit. B.Marti. vii
Miraculũ in equo Alboini. ix
Miracula. x.
Momulus.folio. xi.

Monaſterium noui. xxviii.
Monaſteriũ S. Vincẽtii.xxxv
Monothelitarũ hæreſis.xxxil
Mons regis. vii.
Muliebris dolus. iii.
Mumulus.folio. xi.
Idem Saxones ſternit. eodẽ.
Munichis. xxxiii.
Muſcæ portentum.fol. xxxi.

N

NArſes.fo. v.
Narſeti per Italia.vi
ciꝰ ſucceſſꝰ ac laus.6
eũdẽ criminãt Romani. ibi.
Narſetis exitus.folio. vii.
Narſetis theſaurus indicat
Tyberio.folio. xii.
Norici.xv. Numiſmata.xii.
Nutritii Romualdi fides.ver
ba.& cædes. xxvi.
Nouaria. xxxiii.

O.

ODoacer rex Italo.iii.
Onerici. iii.
Opitgii euerſio.27.
Oppidula a Gallis capta. xv.
Oraculũ diui Michaelis.xxii.
Oſtẽtũ mirabile circa Gũtra
nũ ad theſauꝝ iueniẽdũ.xvi

P.

PAndectę.folio. v.
Pãnonia Hunis cõ-
mittit. vii.
Pantheon. xx.
Partharitus rex. XIX. xxiii.
Partharíti fuga. xxiii.
Partharitꝰ in Scythia. xxiiii.
Partharíti elapſus mirabilis.
folio xxiiii.
Partharitꝰ ſe Grimoaldo cre
dit.folio. xxiiii.
Partharíti reuocatio. xxviii.
Partharitus rex.XXIII. eodẽ
eius mors & ſepulcrũ. eodẽ.
Parauium concrematur.xix.
Patriarchæ duo.folio. xxi.
Partus ſeptẽ infantulorũ. &
nouem infantulorum. ii.
Patrimonium eccleſiæ reſti-
tuitur.folio xxxiiii.
Paulus patriarcha. vii.
eius obitus. ix.
Pax Lãgobardoꝝ cũ Romãis
xvii.eorũdẽ cũ Frãcis.xviii.
Pelagiꝰ papa abſq; iuſſiõe pri
cipis.xiii. eius mors. xiiii.
Pemmo dux. xxxiii.&.xxxvi.
Pẽmonis & Caliſti diſcordia
folio. xxxvi.
Peredeus.ix. eius exitus.x.
Perſę.fo. xx.
Peſtis. vi.xiiii.xviii.&.xxxi.
Petri Ticineñ.ſanctitas & vir
ginitas. xxxvii.
Petronas.fol. xxxv.
Petulantia muliebris.fol. iii.
Philippicꝰ fit ĩperator.xxxiiii
idẽ declarat hereticꝰ. eodẽ.
Phocas cum Agilulfo pacem
in annũ paciſcitur.folio.xx.
Phocas occiditur xx.
Picenum. viii.
Pipinus.folio. xxxv.
Pluuiæ & tonitrus vis. xxvi.
Poculum e capite hoſtili.fo. v
Poculũ e craneo cã mortꝭ. ix.
Pœnitentię duratio. xxviii.
Pons Natiſonis. xxvii.
Portenta. xvii.
Prælium acre. v.
Praſini. xx.
Priſcianus cæſarienſis. v.
Prodigia. iii.vi.&.xviii.
Prouinciæ Italiæ.folio. viii.

De.Q .non ſunt.

De.litera.R.

RAchis & Aiſtulfi vir
tus.folio. xxxvii.
Radoaldi & Grimo
aldi fuga. xxi.
Radoaldi mors. xxii.
Raginbertus Aureliam re-
git.folio. xxxiiii.
Ragĩbertꝰ rex.XXVI.xxxiii
Ramberti occultatio. xxiii.
Ratberga ruſtica facie ſed
moribus cultis. xxxiii.
Rauenna capitur. xxxv.
Rauennæ obſeſſio. xxxvi.
Regni Francoꝝ diuiſio. vii.
Regni Lãgobardoꝝ ętas.xiii
Retiæ duæ. viii.
Reuelatio de S.Sebaſtiano ho
norando. xxxi.
Rex Perſarũ baptizatur.xxiii
Rodelindæ exitus.fol.xxviii.
Rodoaldus rex.XVII. xxii.
eius cædes. xxiii.
Rodulfi vecordia & cędes.iiii
Romanus. xviii.&.xx.
Romæ direptio. xxvi.
Romanę ſedis principatꝰ.xx.
Romilda & eiꝰ liberi.eiꝰ ĩpor
tunitas & amor.xx.eius ſæ-
uus ſed meritus exitus. xxi.
Romualdi ortus. xxii.
Romualdꝰ Bñuẽtanꝰ.xxxv.
Romualdi vxor. xxxvi.
Roſimunda.folio. v.
Rotharꝭ rex.XVI.eiꝰ edictũ.
eiꝰ geſta & mors.folio. xxii.
Rotharꝭ Liuthprãdo ĩſidiat.
eiꝰ cędes ac filioꝝ.fol. xxxv.
Rumetruda.folio. iii.

S.

SAbini prędidiũ.xviii
Sabinianꝰ.P.max.19
Samnium. viii.
Sardinia.folio. viii.
Sarracenorũ aduentus. xxii.
Sarraceni ſyracuſas occu.26
Sarraceni Carthaginem obſi
dent. xxxii.
Sarracenorũ irruptio. xxxvi.
eorũ ſtrages magna.eodem.
Sarraceni Cõſtãtinopolim ob
ſidẽt.& eorum clades. eodem
Saxonũ.xx.M.Italiã petũt.vii

Index literarius.

Saxones rurſũ ĩ Italiã redeũt xi.eorũ ĩpoſtura.eodẽ. Iidẽ in patriã reuerſi.eodẽ.Iidẽ a Sueuis cæduntur. xi.
Saxones ĩ Anglia regnãt. 28.
Saxonũ regum mors.xxxiiii.
Scabies. xxii.
Scandinauia. i.
Sclauorũ irruptio. folio. xxi. & folio. xxxiii.
Scõma ĩ faſciolas Lãgob. iiii.
Scoringa. ii.
Secũdi obitꝰ et hiſtoria. xxii.
Septẽ dormiẽtiũ veſtimẽta.i.
Septẽtrionalis qualitas. i.
Sepulchri violator cœlitꝰ arguitur. xxii.
Serenus Patriarcha. xxxiiii.
Serui non ſeruilis animus. ii.
Seuerinus ſanctus. iii.
Seuerꝰ patriarcha eiicit̃.xiiii Idẽ eccl'iæ reconciliat̃.ibidẽ.
Seuerus. xx.
Sicilia. viii.
Siccus et ſterilis annus. xvi.
Sigebertus rex Frãcorũ. vii.
Sigebertus in Hunos. vii.
Sigeberti regis cædes. xii.
Signa ſpõte apparẽtia. vi.
Signa in cœlo. xxxi.
Sindualdus ſuſpenditur. vi.
Smaragdi impietas. xiiii.
Spoletani ducis facinus. xiii.
Strages miſeranda. xxvii.
Stratagema. xxvii.
Sueui victi a Wachone. iiii.
Sueui quæ Saxonibus obtulerunt. xi.
Synodꝰ Cõſtãtinopolita. 32.

T.

TAdo rex.VII. iii.
Terræmotus. xxii.
Tẽpeſtas ĩſolẽs. 14.
Techna pia. xxiiii.
Tempus quo Huni Italiam liquerunt vii.
Thaſſilo. xvii.
Theodebertus rex. vi.
Theodebertus rex Francorũ cæſus. xxii.
Theodelinda. xv.
Theodelinda in regno cõfirmat̃ & nubit Agilulfo.xvi. eius palatium. xix.
Theodorici palatium. xix.
Theodoratę facies deformatur. xxxiii.
Theodoratæ nuptiæ.et liberi. xxvii.
Theodore.fo. xxviii.
Theolapii ſanctitas. xxxvii.
Theſauri miraculoſa inuentio.folio. xii.
Thomas diaconus. xxix.
Ticinum.folio. viii.
Ticini ſeu Papię obſidio. ix.
Totila.folio. v.
Traſimundus ductor. xxvii.
Traſimundus patrem tondet in clericum. xxxv.
Traſimundus rebellat.xxxvi.
Traſimundi facinora. xxxvii.
Traſimundus fit clericꝰ.eod.
Turiſindi Gepidę mors. v.
Turiſmodũ necat Alboinus. folio. iiii.
Tuſcia. viii.
Tutella diui Baptiſtę. xxv.
Tyberis inundatio.fo. xiiii. & folio. xxxv.
Tyberius Cõſtantinus imperat.folio. xii.
Tyberiꝰ Ceſar vir bonꝰ. xii.
Tyberii coronatio.eiꝰ clemẽtia.eius exercitus Perſas vicit.eius dona Chilperico miſſa.xii.eiꝰ obitꝰ& p̃conia.xiii.
Tyberius leonem pellit.xxxii.

V

VAleria.folio. viii.
Vaticiniũ ex fulmine. xv.
Wacho.folio. iiii.
Wachonis vxores tres. iiii.
Waltarithus rex.VIII. iiii.
Wandali.folio. i.
Wandalorum deletio. v.
Warnefritus xxvii.
Wectarus. xxvii.
Venetiarum origo. vii.
Venetia. viii.
Venetiæ ambitus. viii.
Veneti. xx.
Veſtiarii fides & pia ars. folio. xxiiii.
Veſtiarii reſponſum. xxv.
Victoria.xxvi. virorũ.xxvii.
Winnuli Langobardi. i.
Virginum caſtitatis ſtudiũ mirandum. xxi.
Viſio.folio. xxi.
Viſio trium ſanctorũ. xxv.
Vitalianus papa. xxvi.
Vitalis exulat. vi.
Vmbria. viii.
Vmbrarum dimenſio. i.
Vnulfo venia datur. xxvi. eius liberum dictum. eodẽ.
Vodan. ii.
Votum Langobardorũ.xviii.
Votum Alahis. xxx.
Vulturnia. xix.

Z

ZAban.folio. xi.
Zenonis diaconi fides & amor incomparabilis. xxx.

FINIS.

Cathalogus Regum.XXX.

Cathalogus triginta regum Langobardorũ quo ordine a Paulo Diacono deſcripti ſunt. In quo meminiſſe debes lector Partharitum ſeu Pertharitum pro duobus regibus poſitum:eo ꝙ bis regnauit:ſemel expulſus:interpoſitis tribus regibus.

Agelmundus rex primus. Folio. ii.
Lamiſſio rex.II. Folio.iii.
Reth ſeu Rethus.III. Folio. iii.
Gildeochus rex.IIII. Folio. iii.
Gedeochus rex.V. Folio. iii.
Claffo rex.VI. Folio. iii.
Tado rex.VII. Folio iii.
Waltarithus.VIII. Folio. iiii.
Audoinus rex.IX. Folio iiii.
Alboinus rex.X. Folio. v.
Clephis rex.XI. Folio. x.
Autharus ſeu Autharis ſeu Athar rex.XII.Folio. xiii.
Agelulfus rex.XIII. Folio. xvi.
Adalualdus rex.XIIII. Folio. xx.
Arioldus rex.XV. Folio. xxii.
Rotharis rex.XVI. Folio. xxii.
Rodoaldus rex.XVII. Folio. xxii.
Aribertus rex.XVIII. Folio. xxiii.
Partharitus rex.XIX. Folio. xxiii.
Gundebertus rex.XX. Folio. xxiii.
Grimoaldus rex.XXI. Folio. xxiii.
Garibaldus rex.XXII. Folio. xxviii.
Partharitus iterum rex.XXIII. Folio. xxviii.
Chunibertus rex.XXIIII. Folio. xxviii.
Liuthbertus rex.XXV. Folio. xxxii.
Ragumbertus rex.XXVI. Folio. xxxii.
Aribertus rex.XXVII. Folio. xxxiii.
Aſprandus rex.XXVIII. Folio. xxxiiii.
Liuthprandus rex.XXIX. Folio. xxxiiii.
Hildeprandus rex.XXX. Folio. xxxvii.

Finis.

PAVLI DIACONI HISTORIOGRAPHI VERISSIMI, DE LANGOBARDORVM ORIGINE ET GESTIS. LIBER PRIMVS.

De ſeptentrionalis plagę ſalubritate & populorum frequentia eorumqꝫ ad nouas ſedes emigratione. Cap.I.

SEptētrionalis plaga/quāto magis ab ęſtu ſolis remota ē, & niuali frigore gelida:tāto ſalubrior corporibꝰ hoīm/ & ꝓpagādis ē gētibꝰ magꝭ coaptata. Sicut ecōtrario oīs meridiana regio/quo ſolis ē feruori vicinior/eo morbis eſt abūdātior/& educādis minꝰ apta mortalibꝰ. Vñ fit/ vt tātę populorū multitudīes arctoo ſub axe oriant̄: vt nō imerito vniuerſa illa regio vſqꝫ ad occiduū/licet loca ſingula ꝓpriis nūcupent̄ noībꝰ/gñali tñ vocabulo Germania vocitet̄. Quāq̄ & duas vltra Rhenū ꝓuīcias Romani cū ea loca occupaſſent/ſupiorē & īferiorē Germaniā dixerūt. Ab hac ergo populoſa Germania ſępe īnumerabiles captiuoꝝ turmę abductę/meridianis populis p̄tio diſtrahunt̄. Multę quoqꝫ ex ea/eo ꝙ tātas mortaliū turmas germinat/quātas alere vix ſufficit/ſępe gētes egreſſę ſunt:q̄ nō ſolū ptes Aſię, ſed etiā maxime ſibi cōtiguā Europā afflixere. Teſtātur hoc vbiqꝫ vrbes erutę ꝑ totū Illyricū, Galliāqꝫ:ſed maxīe ꝑ miſerā Italiā/q̄ pene omnium illarū gentium experta eſt ſęuitiā. Gothi ſiquidē, Wandali, Hūni, Eruli, Turigi/necnon & alię feroces & barbaræ nationes/e Germania prodierunt.

Septētrionisqualitas — *Germania a germinādo.* — *Italię vaſtatio.* — *Wandali.*

De Winilorū ſeu Lāgobard. origīe: migratiōe: & ducibꝰ: migrādiqꝫ cauſa. Cap.II.

PAri etiā modo Winniloꝝ/hoc eſt Lāgobardorū/gēs:q̄ poſtea ī Italia felicit̄ regnauit/a germanorū populis originē ducēs: e Scādauia Baltei ſeu Baltici maris īſula/nouarū ſediū q̄rendarū gratia ob multitudinē ꝓfecta ē (licet & alię cauſę egreſſionis eorū aſſeuerent̄). Cuiꝰ īſulę etiā Plyniꝰ Secūdus/ī libris/quos de natura reꝝ cōpoſuit/mētionē facit. Hęc igit̄ īſula/ſicut retulerūt nobis/q eā luſtrauerūt/nō tā ī mari eſt poſita/q̄ marinis fluctibꝰ circūfuſa. Intra hāc ergo cōſtituti populi dū ī tātā multitudinē pullulaſſent, vt iā ſimul hītare nō valerēt: ī tres (vt fert̄) partes/oēm cateruā diuidētes/q̄nā ex illis patriā eēt relictura vt nouas ſedes exq̄rerēt/ſorte diſquirūt. Igit̄ ea pars cui ſors dederit genitale ſolū excedere/exteraqꝫ arua ſectari/cōſtitutis ſupra ſe duobꝰ ducibus Ibore ſcilicet & Agione:q & germani erāt & iuuenili ętate floridi: cęteriſqꝫ p̄ſtātiores: ad exquirēdas quas poſſint īcolere terras, ſedeſqꝫ ſtatuere: valedicentes ſuis ſimul & patrię/iter arripiūt. His ducibꝰ erat mater noīe Gābara/mulier/vt inter barbaros/& ingenio acris & cōſiliis ꝓuida: de cuius viribus & prudētia nō minimū cōfidebāt.

Winnili — *Lāgobardi.* — *Scādinauia* — *Ibor & Agio.* dedit, aut, a donat — *Gambara.*

De ſeptem dormientium miraculo, digreſſio. Cap.III.

HAud ab re eē arbitror pauliſꝑ narrādi ordinē poſtponere: & q̄a adhuc ſtilus ī Germania verſat̄ miraculū qđ illic apđ oēs celebre habet̄ & q̄dā alia breuit̄ ītimare. In extremis igit̄ circūuerſis germanię finibus/ī ipſo Oceani litore/antrū ſub eminēti rupe cōſpicit̄: vbi ſeptē viri (icertū ex quo tēpore) lōgo ſopiti ſopore quieuerūt: ita illęſis nō ſolū corporibꝰ/ſed etiā veſtimētis: vt ex hoc ipſo ꝙ ꝑ tot annorū curricula ſine vlla corruptiōe ꝑdurāt/apđ īdociles eaſdē & barbaras natiōes veneratiōi habeant̄. Ii aūtē quātum ex hītu dignoſcit̄/

Septē dor. veſtimēta.

Mirum. Romani eē cernunť.Ex qbꝰ dū vnū/qdā cupiditate ſtimulatꝰ/vellet exuere:mox ei (vt diciť)brachia exaruerūt:pœnaqꝫ ſua cęteros deterruit ne qs eos vlteriꝰ cōtigere auderet:videndo ad quem eos profectum/per tot tempora/prouidētia diuina cōſeruarit.Fortaſſe enim horum quādoqꝫ p̄dicatione(quia non alii q̄ Chriſtiani eſſe putantur)gentes illę ſaluandę ſunt.

De Scriptouinis ſeu potius Scrictofinnis & eorum moribus:ac hyemis rigore: dierum breuitate &c. Cap.IIII.

Huic loco † Scrictofinni(ſic em̄ gēs illa noiať)vicini ſunt.Qui etiā ęſtatis tpe niuibꝰ nō carēt:nec aliť fieri pōt q̄ vt crudis agreſtium animātiū carnibꝰ veſcātur:de quorū etiā hirſutis pellibꝰ ſibi īdumēta coaptāt.Ii a ſaliēdo iuxta liguā barbarā etymologiā ducūt. Saltibꝰ em̄ vtētes/arte quadā ligno incuruo ad arcus ſimilitudinē feras aſſequunť.Apud hos eſt aīal ceruo ſatis aſſimile:de cuius ego corio/vt fuerat pilis hiſpidū/veſtē in modū tunicæ genuū tenus aptatā cōſpexi:qua(vt ferebať)Scrictofinni vtūtur.Quibus ī locis circa ęſtiuale ſolſtitiū q̄uis diei lux adſit/ſol tn̄ nō videť:dieſqꝫ minimi præ aliis:noctes vero lō-
Vmbrarū dimenſio. giores exiſtūt.Quia ſcilicet quāto magis a ſole diſcediť/tāto ſol ipſe terrę vicinior apparet:& vmbrę lōgiores excreſcūt.Deniqꝫ ī Italia/ſicut & antiqui ſcripſerūt/circa natalē dn̄i nouē pedes ī vmbra ſtaturę hūanę hora ſexta metiunť.Ego aūt in Gal-
† Turonis. lia belgica ī loco q̄ † Totonis villa diciť,cōſtitutus/ſtaturæ meę vmbrā metiēs decē & nouē cū ſemis pedes īueni.Sic quoqꝫ cōtrario modo/quāto ꝓpinquius meridiem verſus ad ſolē accediť:tāto ſemp vmbrę breuiores vidētur:ītantū/vt circa ſolſtitiū ęſtiuale reſpicienti ſolē de medio cęli/in Aegypto/& Syene & eorū vicinia/nullę videātur vmbrę. In Arabia vero hoc ipſo tempore ſol ſupra medium cæli ad partem aquulonis cernitur/vmbręqꝫ verſa vice contra meridiem videntur.

De maris vmbilico teſtimonium Virgilii. Cap.V.

Nec multū procul ab hoc(de quo p̄diximus)litore cōtra occidētalē partē/qua ſine fine oceanū pelagus patet/ꝓfundiſſima illa aquarū vorago eſt/quā vſitato noie maris vmbilicū vocamus:q̄ bis in
Maris vmbilicus. die fluctus abſorbere & rurſum euomere diciť:ſicut per vniuerſa illa litora/accedētibus ac recedentibus fluctibus celeritate nimia fiet cōprobatur.Huiuſmodi vorago a poeta Virgilio charybdis appellať.Quā ille in freto Siculo eſſe his verſibꝰ atteſtatur.

Dextrum Scilla latus:lęuum implacata charybdis
Obſidet:atqꝫ imo barathri ter gurgite vaſto
Sorbet in abruptum fluctus:rurſumqꝫ ſub auram
Erigit alternos/& ſidera verberat vnda.

Ab hac ſane/de qua diximus/voragine ſępe naues rapi e curſuqꝫ attrahi affirmanť: tāta celeritate,vt ſagittarū per aerē lapſus imitari videātur:& nonnunq̄ in illo barathro horrēdo nimis exitio pereāt.Sępe cū iā iāqꝫ mergēdę ſint/ſubitis vndarum molibꝰ retroactę tāta rurſus agilitate inde elonganť:quāta prius attractę fuerant. Affirmāt eſſe & aliā huiuſmodi voraginē inter Britāniā īſulā Galliāqꝫ prouinciā. Cui etiā rei aſtipulātur ſequanica aquitanicaqꝫ litora q̄ bis quotidie tā ſubitis inundationibus oppleнť/vt qui fortaſſe aliquātulum introrſus ad litora deprenſus fuerit/euadere vix poſſit. Videas earū regionū flumina fontes verſus curſu velociſſimo relabi/ac per multorū milliū ſpatia dulces fluminū liphas in amaritudinē verti.

Q᷑ mirabiliter quidā de tali aquarũ vertice ereptus ſit. Cap.VI.

TRigĩta ferme milibꝰ a ſequanico littore Ebodia īſula diſtat:ī qua (ſicut ab ipſiꝰ īcolis aſſeueraṫ)vergẽtiũ in eadẽ charybdi aquarũ garrulitas eſt. Audiui quẽdā nobiliſſimũ Gallorũ referẽtẽ/ꝙ aliquot naues priꝰ tẽpeſtate cõuulſæ/poſtmodũ ab hac eadẽ charybdi voratę ſint. Vnꝰ aũt ſolũmodo ex oĩbꝰ viris q̄ ī nauibꝰ illis fuerāt/moriẽtibꝰ cęteris dũ adhuc ſpirās fluctibꝰ ſupnataret/vi aquarũ abductꝰ/ad ora vſq; īmaniſſima illiꝰ barathri ꝑuenit. Qui cũ iā ꝓfundiſſimũ & ſine fine patẽs chaos aſpiceret: ipſoq; pauore ſemimortuꝰ ſe illuc vẽturũ expectaret: ſubito qđ ſperare nõ poterat ſaxũ quoddā ſupiectus īſedit. Decurſis ſiquidẽ iā oĩibus q̄ ſorbẽdę erāt aquis ora illiꝰ voraginis denudata relicta erāt. Dũq; ibi īter tot anguſtias anxius ꝓpẽſo metu/palpitāſq; reſideret: dilatāq; ad modicũ mortẽ nihilominꝰ opperireṫ: ecce ꝓſpicit ſubito quaſi magnos aquarũ mõtes de ꝓfundo reſilire: naueſq; q̄ abſorptę fuerāt priꝰ emergere. Cũq; vna ex illis ipi cõtigua eẽt/ad eā niſu quo poterat accedẽs/apprehẽdit: celeriq; volatu ad ꝓximũ littꝰ aductꝰ/metuẽdę necis caſum euaſit: ꝓprii mox ꝑiculi enarrator futurus. Noſtrũ quoq; .i. Adriaticũ mare/qđ licet oceano diſſiĩe/tñ Venetię Iſtrięq; littora ꝑuadit/credibile eſt ꝑuos hmõi occultoſq; habere meatꝰ: qbꝰ & recedẽtes aquę ſorbeanṫ/& rurſus īuaſo littore reuomãtur. His itaq; ꝑlibatis ad cœptā narrādi ſeriẽ redeamꝰ.

De egreſſione Lāgobardorũ de Scādauia aut Scādinauia (ſcriptũ tamen reppe-ri de Scatinauia: & ſunt qui putent nunc Scaniā dici) ſub Ibore & Agione ſeu Agone ducibus. Cap.VII.

IGiṫ egreſſi de Scādinauia ſeu Scādauia inſula Winnili ſub Ibore & — Scoringa.
Agione ducibꝰ/ī regionẽ q̄ vocaṫ Scoringa adducti/ꝑ aliquot illic — Ambri &
annos cõſedere. Illo quoq; tẽpore Ambri & Aſi Wādalorũ duces vi — Aſi.
cinas ꝓuincias bello ꝓmebāt. Ii multis elati victoriis nũtios ad Wi — Ibor &
nilos mittũt/vt aut tributa Wādalis ꝑſoluerẽt aut ſe ad belli diſ — Agio.
crimina prępararent. Tunc Ibor & Agio annuente Gambara matre/decernũt melius eſſe armis tueri libertatem/q̄ tributi eā pẽſione fœdare. Mandāt igitur per legatos Wandalis/pugnaturos ſe potius, q̄ ſeruituros. Erāt ſiquidẽ tũc Winnilorũ vniuerſi iuuenili ętate florẽtes/ſed numero ꝑexigui/quippe q̄ vnius nõ nimię amplitudinis īſulę/tertia ſolummodo particula erāt.

Quomodo Wandali Goddā, Winniliq; Fream eius vxorẽ de belli exitu cõſuluerit: & vnde ſint Langobardi dicti. Cap.VIII.

REcitat hoc loco antiquitas ridiculā fabulā: ꝙ accedẽtes Wādali ad — Goddani
Goddanũ victoriā de Winnilis poſtulauerit: illeq; reſpõderit ſe — oraculum.
illis victoriā daturũ/quos priores oriente ſole reſpexerit. Tũc accedẽtẽ Gābarā ad Freā vxorẽ Goddani victoriā Winnilis poſtu-
laſſe: Freāq; cõſiliũ dediſſe: vt Winnilorũ vxores ſolutos crines in — Frea cõſiliũ
faciẽ ad barbę ſimilitudinẽ demitterent: maneq; primo cũ viris adeſſẽt/ſeſeq; pariter videndas Goddano ī regiõe q̄ ille ꝑ feneſtrā ī oriẽtẽ verſꝰ aſpicere ſolitꝰ erat collocarẽt. cũq; id ita factũ fuiſſet: eoſq; Goddā oriẽte ſole ītẽtiꝰ aſpiceret
dixit: q̄ ſũt iſti Lāgobardi? Tũc Freā ſubiũxiſſe ꝓcātẽ: vt qbꝰ nomẽ tribuerit victoriā — Lāgobardi
cõdonaret: ſicq; Goddanũ Winilis victoriā cõceſſiſſe. Hęc riſu digna ſũt: & ꝓ nihilo hñda. Victoria eĩ nõ ẽ hoim ꝑtāti arbitrioq; attributa: ſʒ de cęlo potiꝰ miſtraṫ. Certũ tñ ẽ Lāgobardos ab intactę ferro barbę lõgitudie/cũ priꝰ Winili dicti fuerit/poſt-
modũ ita appellatos. Nā iuxta illorũ līguā/Lāg. lõgā & bard. barbā ſignificat. Vodā — Vodan.

Guodan. ſane quẽ adiecta litera Guodã dixerũt/ipſe eſt q apud Romanos Mercuriꝰ dicit̃: &
ab vniuerſis germanię gẽtibꝰ vt deꝰ adorat̃. Qđ nõ tm̃ circa hęc tẽpora: ſed etiã lõ
ge anterius: nec in Germania modo/ſed in Gręcia quoq; cõtigiſſe perhibetur.

De Winnilorũ ſeu Lãgobardorũ victoria cõtra Wandalos. Et ĩ Maurigã ſeu Mau
rigiã trãſitu territis ĩcolis p Cynocephalorũ fictionẽ: deq; ſingulari certamĩe ſerui
Lãgobardi cũ fortiſſimo hoſte: eiuſq; & aliorũ multorũ manumiſſiõe. Cap. IX.

TGit̃ Winili q & Lãgobardi cõmiſſo cũ Wãdalꝭ p̃lio/acrit vtpote p li
bertatꝭ gl'ia certãtes, victoriã obtinẽt. q magnã poſtmodũ famẽ cõ
meatuſq; pœnuriã ĩ eadẽ Scoriga puĩcia ppeſſi, valde aĩo cõſterna
ti ſunt. De q̃ egrediẽtes dũ ĩ Maurigã trãſire diſponerẽt: Aſſipiti
eorũ iter ĩpediũt, denegãtes eis oĩ mõ p ſuos terminos trãſitũ. Por
ro Lãgobardis cũ magnas hoſtium copias cernerẽt/neq; cũ eis ob
paucitatẽ exercitꝰ cõgredi auderẽt, dũq; q̃rerẽt qđ agere deberẽt
tãdẽ neceſſitas cõſiliũ repperit. Simulãtes em̃ ſe ĩ caſtrꝭ ſuis hr̃e cynocephalos. i. cani
no capite hoĩes, diuulgãt apud hoſtes/hos ptinacit̃ bella gerere: hũanũ ſanguinẽ bi
bere: & ſi hoſtẽ aſſequi nõ poſſint, ppriũ potare cruorẽ. atq; vt huic aſſertiõi fidẽ fa
cerẽt: ãpliãt tẽtoria/plurimũq; ĩ caſtrꝭ ſuis ignẽ accẽdũt. qbꝰ auditis hoſtes creduli
effecti/bellũ qđ minitabãt̃/attẽtare nõ audẽt. Habebãt tñ apđ ſe hoſtes virũ fortiſſi
mũ de cuiꝰ fidebãt viribꝰ poſſe ſe pcul dubio obtĩere qđ vellẽt. Hũc itaq; ſolũ p oĩbꝰ
pugnaturũ obiiciũt: mãdãtq; Lãgobardis vt vnũ quẽ vellẽt ſuorũ mitterẽt/q cũ eo
ad ſingulare certamẽ exiret: ea videlicet cõditiõe: vt ſi ſuꝰ bellator victoriã capet/
Lãgobardi itinere p qđ venerãt/abirẽt: ſin vero ſuperaret̃ ab altero/tũ ſe Lãgobar
dis trãſitũ p fines pprios nõ negaturos. Cũq; Lãgobardi quẽ potiſſimũ de ſuis ad
Serui non ſeruilis ani uerſus virũ illũ bellicoſiſſimũ mitterẽt/ãbigerẽt: qdã ex ſeruili cõditiõe ſpõte ſe ob
mus. tulit, pmittẽs ſe puocãti hoſti cõgreſſurũ/ea pactiõe: vt ſi de hoſte victoriã repor
Neuum. i. taret/a ſe ſuaq; pgenie ſeruitutꝭ neuũ auferrẽt. Quid plura? gratant̃ q̃ poſtularat ſe
maculam. ſe facturos pollicent̃. Aggreſſus aũt hoſtẽ pugnauit & vicit: Lãgobardis trãſitũ/ſibi
Alii neruũ q; & ſuis q̃ optauerat iura libertatꝭ adeptꝰ. ¶ Igit̃ Lãgobardi tãdẽ ĩ Maurigã puenie
alii nexum tes, vt bellatorũ poſſent ãpliare munerũ/plures a ſeruili iugo ereptos ad libertatis
legũt. ſtatũ pducũt: vtq; rata eoꝝ libertas haberi poſſet ſãciũt more ſolito p ſagittã/ĩmur
Manumit murãtes nihilominꝰ ob rei firmitatẽ quędã patrię verba. ¶ Egreſſi itaq; Lãgobardi
tẽdi modꝰ Mauriga, applicuere ſeſe ĩ Rugulãdiã: vbi aliquãtũ tẽporis cõmorati dicunt̃. Poſt
Lãgobar hęc Antaibos & Bãtaibos pari modo & Burgãdaibos dicunt̃ p annos aliquot poſſe
diſſe: quæ nos poſſumus arbitrari eſſe vocabula pagorũ/ſeu quorũcunq; locorum.
dis. De morte ducũ Iboris & Agionis: primoq; Lãgobardorũ Rege Agelmũdo Agio
Vide an nis filio: & de meretricula q̃ vno ptu ſeptẽ enixa/eos ĩ piſcinã abiecit. Cap. X.
borg pbos MOrtuis ĩterea Ibore & Agione ducibꝰ q Lãgobardos a Scatinauia
ſcribẽdum ſeu (vt dixi) Scãdauia adduxerãt, & vſq; ad hęc tpa rexerãt: Lãgo
ſit. bardi vltra ſub ducibꝰ ẽẽ nolẽtes regẽ ſibi ad cæterarũ gẽtiũ ritũ
Agelmũdꝰ ſtatuerũt. Regnauit itaq; ſup eos primꝰ Agelmũdꝰ Agionis filiꝰ/
rex. I. ducẽs & pſapiã & originẽ Gũgigoꝝ q̃ apud eos cęteris generoſior
habebat̃. Hic (ſicut a maioribꝰ tradit̃) tribꝰ & trigĩta ãnis Lãgo
Partus. vii. bardoꝝ tenuit regnũ. ¶ His tẽporibꝰ q̃dã meretrix vno ptu ſeptẽ
infantuloꝝ. puerulos enixa/belluis oĩbꝰ crudelior mater/ĩ piſcinã proiecit necãdos. Hoc ſi cui ĩ
Nouem in poſſibile videt̃ relegat hiſtorias veterũ: & ĩueniet nõ ſolũ ſeptẽ infantulos/ſed etiam
fant. nouẽ vnã mulierem ſemel pepeꝛiſſe. & hoc certũ eſt maxime apud Aegyptios fieri.

Cōtigit itaqꝫ vt rex Agelmūdus iter capiēs ad eandē piſcinā deueniret:q quū equo
retēto miſerādos īfātulos miraret̃:haſtaqꝫ quā manu geſtabat huc illucqꝫ eos obuer Infantuli
teret:vnꝰ ex illis iniecta manu haſtā regiā cōprehēdit.Rex mīa motꝰ/factūqꝫ altius prodigium
admiratꝰ/cū magnū futurū ꝓnūtiat:moxqꝫ eū e piſcina leuari ꝑcipit : atqꝫ nutrici
traditū oī cū cuſtodia mādat ī tollēdū.Et q̄a eū de piſcina q̄ eorū lingua Lama dicit̃
abſtulit:Lamiſſioni eidē nomē īpoſuit.Qui cū adoleuiſſet ita ſtrenuꝰ iuuenis factus Lamiſſio
eſt:vt & bellicoſiſſimꝰ exiſteret/ & poſt Agelmūdi funꝰ regni gubernacula ſuſciper. qui rex.II.
Ferūt hūc quū Lāgobardi cū rege ſuo tūc agētes ad quēdā fluuiū ꝑueniſſent / & ab
Amazonibꝰ eēnt ꝓhibiti vltra ꝑmeare/cū earū fortiſſima ī fluuio natādo pugnaſſe/ Lamiſſio
eāqꝫ ꝑemiſſe:ſibiqꝫ laudis gloriā/Lāgobardis aūt trāſitū pauiſſe.& īnt̄ vtraſqꝫ acies Amazonē
priꝰ cōueniſſe:q̄tinꝰ ſi Amazō eūdē Lamiſſionē ſuparet Lāgobardi a flumīe recede ſuperat.
rēt:ſi vero ab Lamiſſione(vt & factū eſt)ip̄a vinceret̃:Lāgobardis eadē ꝑmeādi fluē-
ta facultas ꝓberet̃.Cōſtat aūt huiꝰ aſſertionis ſeriē minꝰ eē veritate ſuffultā. Oībꝰ
eteñi q̄bꝰ veteres hiſtoriȩ notȩ ſunt/patet gētē Amazonū lōge antea q̄ hȩc fieri po-
tuerit fuiſſe deletā:niſi forte q̄a loca eadē vbi hȩc geſta ferunt̃ nō ſatis nota fuerint
hiſtoriographis:vt vix ab aliquo eorū vulgata ſint : fieri potuit vt vſqꝫ ad id tēpus
ibidē hmōi mulierū genꝰ haberet̃. Nā & ego referri a q̄buſdā audiui ī hodiernū vſ-
qꝫ diem in vltimis Germaniȩ finibus gentem harum exiſtere fœminarum.

De Agelmūdi a Bulgaris occidione/& filiȩ eius abductione:Deqꝫ egregia in eos
per Lamiſſionem vltione. Cap.XI.

IGit̃ Lāgobardi trāſmiſſo de quo iā diximꝰ flumine,cū ad vlterio-
res terras ꝑueniſſent/illic ꝑ tēpus aliq̄d cōmorabātur. Interea cū
nihil aduerſi ſuſpicarent̃:& eēnt lōga ſub quiete minime ſollicitī:
ſecuritas q̄ ſemꝑ detrimētorū mat̄ eſt,eis nō modicā ꝑniciē ꝑpepit.
Nocte eñ q̄dā quū negligētia reſoluti cūcti quieſcerēt:ſubito ſuꝑ
eos irruētes Bulgari/plures ex eis ſauciāt/multos ꝓſternūt/tā diu Agelmūdi
tāqꝫ atrociter per eorū caſtra graſſantes vt ip̄m Agelmundū re- cȩdes.
gē interficerēt/eiuſqꝫ vnicā filiā ſorte captiuitatis auferrēt. ¶Reſumptis tñ viribꝰ Lamiſſio
poſt hȩc icōmoda Lāgobardi Lamiſſionē(de quo ſupius diximus)ſibi regē cōſtitue rex.II.
rūt.Qui(vt erat iuuenili ȩtate feruidus/& ad bellica certamia ſatis prōptꝰ)cōſer
uatorꝭ ſui Agelmūdi necē vlciſci cupiēs,ī Bulgaros arma cōuertit.Primoqꝫ mox ꝓ̄
lio cōmiſſo/Lāgobardi hoſtibꝰ terga dātes/ad caſtra refugiūt. Tūc rex Lamiſſio id
cōſpiciēs elata altiꝰ voce oī exercitui clamare cœpit:vt opprobrii q̄d ꝑtulerāt me-
minerint/reuocarētqꝫ ad mētis oculos dedecus acceptū:vt eorū regē hoſtes iugula
rīt:vtqꝫ miſerabilit̄ & īdigne eius filiā quā ſibi reginā optauerāt captiuā abduxerīt
Poſtremo hortat̃ vt ſe ſuoſqꝫ armis defenderēt/meliꝰ eē ducētes ī bello aīam pone-
re/q̄ vt vilia mācipia hoſtiū ludibriis ſubiacere.Hȩc & his ſimilia dū vociferās di-
ceret:& nūc minis/nūc ꝓmiſſionibꝰ ad tolerāda belli certamina eorū aīos robora-
ret:ſi quē etiā ſeruilis cōditiōis pugnātē vidiſſet,libertate eū ſimul cū p̄miis dona-
ret:tādē hortatu exēploqꝫ prīcipis q primꝰ ad bellū ꝓſiluerat accēſi ī hoſtes irruūt:
pugnāt atrociter:& magna aduerſarios clade proſternūt:tā de victoribus victoriā
repetentes:q̄ & regis cȩdem & proprias iniurias vlciſcentes. Demū magna de ho-
ſtium exuuiis prȩda potiti/deinceps ad expetendos obeundoſqꝫ belli labores auda-
ciores ſunt effecti.

De Regno Leth ſeu Lethi:Gildeochi & Gedeochi ſeu vt Sabel. Hildeoci & Godoo
chi.Et de trāſitu Lāgobardorū in Rugulādā ſeu Rugorū terram. Cap.XII.

DEfuncto poſt hæc Lamiſſione q ſecūdus regnauerat:tertius ad re-
Leth ſeu Lethus rex IIII. gni gubernacula Leth aſcēdit.Qui cū quadragita ferme annis re
gnaſſet:Gildeochū filiū ſuū q quartus ī regū numero fuit / regni
ſucceſſorē reliquit.Hoc quoq; defuncto:quītus Gedeochꝰ regnū
Gildeochꝰ rex IIII. ſuſcepit.His aūt tēporibꝰ īter Odoacrē q ī Italia ꝑ aliquot iā ānos
regnarat,& Feletheū(q & Feba dictꝰ eſt)Rugorū regē magnarū
Gedeochꝰ rex.V. inimicitiarū fomes exarſit. Qui Feletheus illis diebꝰ vlteriorē da
nubii ripā incolebat:quā Onerici finis.i.Danubii ſeparat.In his Onericorū finibus
Odoacer rex Italorū. beati tūc erat Seuerini cœnobiū:q omni ſciētia & ꝓrogatiua ſanctitatis ꝑditꝰ /mul
tis iā erat virtutibꝰ clarꝰ.Cūq; eiſdē ī locis ad vitę vſq; metas habitaſſet:nūc tn̄ eiꝰ
Feletheus rex Rugorum. corpꝰ Neapolis retinet.Hic ſępiꝰ hūc de quo diximꝰ,Feletheū,eiuſq; cōiugē cui vo
cabulū Giſa fuit:vt ab iniqtate deſiſterēt verbis cœleſtibꝰ monuit.Quibꝰ pia ver-
ba ſpernētibꝰ/hoc qđ eis poſtmodū cōtigit /lōge antea futurū ꝑdixit.Igiſ Odoacer
Onerici. gētibꝰ ſuę ditionis cōgregatis:vtpote Turgiligis ſeu Turingis, Erulis, Rugorūq;
Seuerinus Sanctus. parte/quā iādudū poſſidebat,necnō & Italię populis venit ī Rugulandā:pugnāſq;
cū Rugis & vltima eos clade cōficiēs/Feletheū eorū regē extinxit. Vi itaq; Italiā re
petēs copioſam ſecū captiuorū multitudinē auertit. Tunc Lāgobardi de ſuis finibꝰ
egreſſi venerant in Rugulandā:quæ latino vocabulo Rugorū regio dicitur.atq; in
ea/quia erat ſolo fertili/aliquot commorati ſunt annis.

De Claffone & Tadone regibꝰ:quos Sabel.Claſterū & Thatonē vocat.deq; Lāgo-
bardorū cum Erulis in Filda prelio. Cap.XIII.

INter hęc moriſ Gedeochus:cui ſucceſſit Claffo filiꝰ eius.Defun-
Claffo rex VI. cto quoq; Claffone/Tado eiuſdē filius/ſeptimus aſcēdit ad regnū.
Egreſſi quoq; Lāgobardi de Rugulāda habitauere in cāpis patēti
Tado rex VII. bus/q ſermone barbarico † Fildē appellanſ.Quo ī loco dū per triū
annorū ſpatia morarenſ:bellū exortū eſt īter Tadonē atq; Rodul
✱ fum Erulorꝫ regē.Qui cū priꝰ fœdera necterēt /cauſam diſcordię
hāc habuerūt.Germanꝰ Rodulfi regſ ad Tadonē ferēdę pacis gra
tia venerat:q cū expleta legatione patriā repeteret cōtigit vt an̄ domū regis filię/q̄
Rumetruda. Rumetruda dicebaſ /trāſitū hēret.Illa multitudinē virorū/nobileq; comitatū aſpi-
ciēs/iterrogat qs ille eē poſſit q tā ſublime obſequiū hēret:dictūq; illi eſt/Rodulfi re
gſ germanū legatiōe ꝑfunctū ī patriā regredi.Mittit puella q eū īuitaret/vt poculū
dignareſ accipe.Ille corde ſimplici/vt īuitatꝰ fuerat/venit:& qa erat ſtatera puſillꝰ
Petulantia muliebris. eū faſtu ſupbię puella deſpexit:verbaq; aduerſus eū irriſoria ꝓtulit.At ille verecū-
dia parit & īdignitate rei ꝑmotus/talia rurſum verba reſpōdit /q̄ ampliorē puellæ
cōfuſionē afferrēt.Tūc illa furore fœmineo ſuccēſa/dolorēq; cordis cohibere nō va
Muliebris dolus. lēs,malū qđ mēte cōcepat explere cōtēdit.Simulat itaq; patientiā:vultū exhilarat:
eūq; verbis iocūdioribꝰ demulcēs ad ſedēdū īuitat : taliq; eū ī loco ſedere cōſtituit
quo pariet feneſtrā ad ſcapulas hēret:quā feneſtrā q̄ſi ad hoſpitis honorē/re aūt ve
ra/ne eū aliq̄ pulſaret ſuſpitio,velamīe texerat ꝑcioſo:ꝑcipiēs pueris ſuis rē atrociſ
ſimā:vt quū ipa q̄ſi ad picernā loq̄ns miſce dixiſſet,illi eū a tergo lāceis pforarēt. Fa
ctūq; ita ē:nā mox crudelſ fœmīa ſignū dedit:illiq; mādataq; pagūt:ipeq; vulneribꝰ
trāſfixus ī terrā corruēs expirauit.Ea quū Rodulfo regi nūtiata fuiſſet/tā crudelē
germāi necē īgemuit:doloriſq; īpatiēs advlciſcēdā frīs mortē exarſit:fœduſq; qđ cū
Tadone pepigerat dirūpēs eidē bellū īdixit.cōueniūt vtrorꝫq; acies ī cāpos patētes:
Roduſfꝰ ſuos ī pugnā dirigit ipſe ī caſtrſ reſidēs/deq; victoria nihil ābigēs/ad tabulā

ludit.Erāt enī tūc Eruli bellandi peritia multorūq; ſtrage notiſſimi.Qui ſiue vt ex peditius bella gererēt,ſiue vt illatū ab hoſte vulnus ſe cōtēnere indicarēt nudi pugnabāt/operiētes dūtaxat corporis verecūda.Eorū itaq; viribꝰ rex īdubitanter cōfidēs/dū ipſe ſecurus ad tabulā luderet/vnū de ſuis q forte aderat/ī arborē aſcēdere iubet:qtinꝰ ſibi ſuorū victoriā referret: cōminatꝰ eiꝰ ſe caput abſciſurū ſi Erulorū aciē fugere nūtiaret: aut Erulorū flecti acies & Lāgobardos eas opprimere ſe videre diceret.Inter rogatus itaq; ſępius a rege quid Eruli facerēt:eos optime pugnare ait:nec prius malū qđ cernebat(loqui nō audēs)aperuit:q̄ vniuerſæ acies hoſtibus terga ꝑberēt.Tū enī licet ſero invocē prūpēs: Vęh tibi(inqt)miſera Erulia/q̄ cęleſtis dn̄i plecteris ira.Ad hęc verba cōmotꝰ rex,ait.Nūquid fugiūt Eruli mei?At ille.Nō inqt ego hęc:ſed tu rex ipſe dixiſti.Tūc(vt ī talibꝰ fieri aſſolet)Rex ipſe & oēs qui aderāt ꝑturbati/dū qđ agerēt hęſitarēt:ſupuenientibꝰ Lāgobardis grauiter cędunť.Rex quoq; ipſe nequicq̄ fortiter pugnās extictus eſt.Erulorū vero exercitꝰ dū hac illacq; diffugerēt tāta amētia cęlitus imiſſa pciti ſunt:vt viridātia cāporū lina cernētes/natatiles eſſe aquas putarēt:dūq; quaſi nataturi brachia extēderēt/hoſtiū gladiis crudelit̄ feriebanť.Tūc Lāgobardi pta victoria īgētem pdā quā ī caſtris Rodulfi reppererāt,iter ſe diuidūt.Tado vero Rodulfi vexillū qđ Bādū appellāt/eiuſq; galeā quā ī bello geſtare cōſueuerat,abſtulit.Atq; ex illo tpe oīs Erulorū virtꝰ ita cōcidit:vtvltra regē nō hērēt.Iā hic Lāgobardi ditiores effecti/a tot diuerſiſq; gētibꝰ q̄s ſupauerāt/vltro cœpere bella expetere:& virtutis gloriā circūquaq; ꝑlatare.

Heruli nudi pugnāt.
Rodulfi vecordia.
Erulorum clades.
Rodulfi cædes.
Bandum.

De Wachonis geſtis:cōnubiis:ꝑle & ſucceſſibꝰ:deq; Waltaritho eiꝰ filio q octauus ſceptra Langobardorū rexit. Cap.XIIII.

AT vero Tado poſt hūc belli triūphū nō diu lętatꝰ ē.Irruit nāq; ſuper eū Wacho Zachilōis fratris eiꝰ filius:vt eū hac luce priuaret. Cōflixit quoq; aduerſus Wachonē Hildechis filiꝰ Tadōis:ſed ſuperāte Wachone deuictꝰ ad Gepidas cōfugit:ibiq; pfugꝰ ad vitę ſuę finēvſq; pmāſit.Quā ob cauſam Gepidę cū Lāgobardis extūc īimicitias contraxere.Eodēq; tpe Wacho ſup Sueuos irruit:eoſq; dn̄io ſuo ſubiugauit.Hoc ſi qs mēdaciū & nō eſſeverū exiſtiat:legat prologū edicti quē rex Rotharis de Lāgobardorū legibꝰ cōpoſuit: & pene ī oībus hoc codicibꝰ ſicut ī hac hiſtoriola ſcriptū cōperiet.Habuit autē Wacho vxores tres:primā Ranicūdā noīe/filiā regis Turigorū:deīde duxit Hoſtricoſā filiā regis Gepidarū:de qua habuit duas filias:quarū alteri nomē erat Wiſegarda/quā tradidit ī matrimoniū Theodeberto regi Frācorū.Secūda autē dicta eſt Walderada q̄ ſociata eſt cū † Supaldo alio rege Frācorū.Tertiā vero vxorē Wacho habuit Erulorū regi filiā noīe Salingā:ex q̄ natꝰ eſt filius/quē Waltarithū appellauit:quiq; Wachone mortuo ſup Langobardos iam octauus regnauit.Omnes autē Adelingi fuerūt.Sic enī apud eos quædam nobilis proſapia vocabatur.

Wacho.
Gepidæ.
Sueui victi a Wachone
Wachonis coniuges tres.
Vide Gregoriū Turoneñ. lib.iiii.cap. xxv.
† Alibi Cuſupaldo regi.&c.

De Audoino ſeu vt Sabel. Andoino rege IX.q Lāgobardos ī Pānoniā duxit.deq; geſtis eius ibidē. Cap.XV.

VValtarithꝰ aūt cū ſeptē ānos regnaſſet ab hac luce ſubtractus eſt. Poſt quē nonus Andoinꝰ regnū adeptꝰ eſt:q nō multo tpe poſt Lāgobardos ī Pānoniā adduxit.Gepidæ vero ac Lāgobardi cōcepta iā dudū rixa/tandē in apertū exarſerūt bellū: qđ ab vtriſq; partibus pro facultatibus adparabatur.Commiſſo autem prælio dum ambæ acies fortiter dimicarent:& neutra alteri cederet:contigit vt in ipſo certamine Alboini filius

Waltarithꝰ rex VIII.
Adelingi.
Andoinus rex IX.
Gepidarū motus.

Turiſmodum necat Alboinus. Gepidarū fuga. Ritus Langobardorū in non admittēdis filiis in ſodalitium.

Andoinus & Turiſmodus Turiſindi filius inter ſe obuii fierent: quē Alboinus ſpata percutiens de equo ꝓcipitatū extinxit. Cernētes Gepidę regis filium per quē magna ſuę partis bella cōſtiterāt / interiſſe: mox diſſolutis animis fugā ineunt. Quos Langobardi inſequētes acriter ſternūt. Cęſiſq; q̄plurimis ad extrahēda occiſorum ſpolia reuertūtur. Cūq; peracta victoria ad ſedes proprias remeaſſent: regi ſuo Andoino ſuggeſſerunt / vt ei Alboinus cōuiua fieret: cuius virtute in p̄lio virtutē cepiſſent: vt ſicut ī patris periculo / ita & in cōuiuio cōmunis eſſet. Quibꝰ Andoinus reſpondit ſe hoc facere minime poſſe: ne ritū gentis infringeret. Scitis enī (inquit) non eſſe apud nos conſuetudinē: vt regis filius cum patre prandeat / niſi prius a rege gentis exterę arma ſuſceperit.

Quomodo Alboinus Audoini filius a Turiſindo Gepida honorifice acceptus & menſa ac armis. i. inſignibus donatus ad patrem rediit: mēſaq; ab eo dignatus eſt. Cap. XVI.

His Alboinus a patre auditis / ſolūmodo quadraginta ſecū iuuenes aſſumēs / ad Turiſindū Gepidarū regē cū quo paulo ante bellum geſſerat / ꝓfectus eſt: cauſamq; quāobrē venerat īdicauit. Qui eū benigne ſuſceptū ad ſuum cōuiuiū inuitauit: adq; dexterā ſuam ad quā Turiſimodus eius quondā filius / ſedere cōſueuerat: collocauit. Interea dū apparatas epulas ſumerent: Turiſindus iādudū ſeſſionē filii mēte reuoluēs / natiq; funus ad memoriā ducēs, ꝓſentēq; peremptorē eius in loco eiuſdē reſidere cōſpiciens, alta trahēs ſuſpiria ſeſe continere nō potuit: ſed tandē dolore in vocē erūpente, Amabilis inquit mihi locus iſte eſt / ſed perſona quæ in eo reſidet / nimis ad videndū grauis eſt. Tunc regis alter qui aderat filius paterno ſtimulatus ſermone / Langobardos iniuriis laceſſere cœpit: aſſerēs eos quia in ſuris inferius cādidis vtebātur faſciolis: equabus quibus crurūtenus pedes albi ſunt / eſſe perſimiles: addiditq; dicēs: faciles ſunt equę quas refertis ſeu ſimulatis. Tunc quidā Langobardorū ita reſpondit. Perge in cāpum † Affeld: ibiq; procul dubio experiberis q̄ valide iſtę equę quas nominas valeant calcitrare. vbi ſic tui diſperſa ſunt oſſa germani: quēadmodum pili iumēti in mediis pratis. His auditis Gepidę cōfuſionem ferre amplius nō valentes vehemēter in irā cōmoti ſunt: manifeſtaſq; iniurias vindicare nitūtur. Lāgobardi cōtra / parati ad bellum / omnes ad gladiorū capulos manus adiiciunt. Tunc rex de menſa proſiliens ſe in mediū obiecit / ſuoſq; ab ira belloq; cōpeſcuit: interminās ſe primo eum puniturū / qui primꝰ pugnam cōmiſerit: non eſſe victoriam deo placitā dicens / cū quis in domo propria hoſpitē perimit. Sic deniq; iurgio cōpreſſo iā deinceps lętis animis cōuiuiū peragūt ſumēſq; Turiſindus arma Turiſmodi filii ſui ea Alboino tradidit: eumq; ad patris regnum incolumē redire permiſit. Reuerſus itaq; ad patrē Alboinus tam claris armis inſignitus mox eiuſdē cōuiua effectus eſt. Qui dū cū patre lętus regias delicias caperet: ordine cuncta retulit quæ ſibi apud Gepidas in Turiſindi regia mēſaq; cōtigiſſent. Mirantur cuncti qui aderant & laudant audaciam Alboini: nec minus extollunt Turiſindi maximam fidem.

Scōma in faſciolas Lāgobardorū †

De Iuſtiniani principis ſemp Auguſti magnificis geſtis, ſcriptis, & ędificiis. Deq; Caſſiodoro: Priſciano: Aratore: & diuo patre Benedicto: eorumq; præconiis. Cap. XVII.

HAc tempeſtate Iuſtinianus Auguſtus Romanū imperiū felice ſor
te regebat. Qui & bella proſpere geſſit: & in cauſis ciuſlibus miri
ficus extitit. Nā p Beliſariū patriciū Perſas fortiter deuicit. Per
quē eūdē Beliſariū wandalorū gentē capto eorū rege Geliſmero
vſq; ad internecionē deleuit: Aphricāq; totā poſt annos nonagin
ta & iure & vi Romano imperio reſtituit. Rurſumq; Beliſarii vi
ribus Gothorū gentē in Italia / capto witichiſo eorū rege ſuperauit. Mauros quoq;
poſt hoc Aphricā infeſtātes eorūq; regē† Attalā per Ioannē procōſulē mirabili vir-
tute ꝑtriuit. Pari etiā modo & alias gentes belli iure cōpreſſit. Quā ob cauſam ꝓ-
pter horū hoīm victorias: vt Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Atti
cus, Abaricus, wandalicus, Aphricanuſq; diceretur & haberet tot nomina meruit.
Leges quoq; Romanas / quarū prolixitas nō minima erat / & inutilis diſſonantia / mi
rabili breuitate correxit. Nam omnes conſtitutiones principum quæ vtiq; multis
in voluminibus habebantur, in duodecim libros contraxit: idēq; volumē Codicem
Iuſtinianū appellari pręcepit. Rurſumq; ſingulorū magiſtratuū ſiue iudicū iuriſcō
ſultorūq; leges quæ pene ad duo milia librorū erant extenſę, intra quinquaginta li
brorum numerū redegit: eūq; codicem digeſtorū ſiue pandectarū vocabulo nuncu
pauit. Quatuor etiā inſtitutionū libros, in quibus breuiter vniuerſarū legū textū
cōprehēdit, opꝰ nouū cōpoſuit. Nouas quoq; leges quas ipſe ſtatuerat in vnū volu-
mē redegit: eūdēq; codicē Nouellā nūcupari ſanciuit. Extruxit quoq; idē princeps
intra vrbē Conſtantinopolim CHRISTO domino qui eſt ſapientia dei patris tēplū
†qđ græco vocabulo agyan ſophian .i. ſanctā ſapientiā nominauit. Cuius opus adeo
cuncta alia ædificia excellit: vt in totis terrarū ſpatiis illi ſimile non poſſet inueniri.
Erat enim hic princeps fide catholicus, in operibus rectus, in iudiciis rectus: ideoq;
ei oīa cōcurrebant in bonū. Huius temporibus Caſſiodorus apud vrbē Romā tam
ſæculari q̄ diuina ſcientia claruit: qui inter cætera quę nobiliter ſcripſit / pſalmorū
præcipue occulta potentiſſime reſerauit. Hic primū conſul: deinde ſenator: ad po-
ſtremū vero monachus extitit. Hoc etiā tempore Dionyſius abbas in vrbe Roma
cōſtitutus, paſchalē calculū miranda argumentatione cōpoſuit. Tunc quoq; apud
Conſtātinopolim Priſcianꝰ Cęſarienſis grāmaticę artis profunda (vt ita dixerim)
ſcrutinia rimatus eſt. Tunc præterea Arator Romanæ eccleſiæ ſubdiaconus / poe-
taq; mirabilis apoſtolorū acta verſibꝰ hexametris exarauit. His adhęc diebꝰ bea-
tiſſimus pater Benedictus primū in loco qui Sublaco dicit̄, qui ab vrbe Roma qua-
draginta milibus abeſt: & poſtea in Caſſino & magnis vitæ meritis / & apoſtolicis
virtutibus effulſit. Cuius vitā (ſicut notū eſt) beatiſſimus papa Gregorius in ſuis
dialogis ſuaui ſermone cōpoſuit. Ego quoq; ꝓ paruitate ingenii mei / ad honorē tan
ti patris ſingula eius miracula per ſingula diſticha / elegiaci metri modo cōtexui.

De Alboino Andoini ſeu Ambini filio qui mortuo patre regū nonus effe-
ctus / inuictiſſimus claruit pręliator. Cap. XVIII.

ANdoinus autem (vt ad hiſtoriā reuertar) vt dixi Langobardorū
rex nonus: qui ex Rodelinda cōiuge Alboinū de quo iam pluſcula
ſcripſimꝰ ſuſceperat / poſt multa ꝑclare geſta fato cōceſſit. Poſt cu
ius funus iuſtaq; peracta, Alboinꝰ ſæpe nominatus / rex decimꝰ ad
regēdā Langobardorū gentē cūctorū votis acceſſit. Qui cū famo
ſiſſimū & viribus clarū vbiq; nomē haberet: Clotharius Frācorū
rex filiā ſuā Chlodſuindā ei in matrimonio ſociauit. De qua vnā

Iuſtinianus Auguſtus.
Beliſarius dux.
wandalorū deletiō
Geliſmeri cędes q alibi Gilimer dicitur.
Gothi victi
†Attilam.
Codex.
Pandectæ
Digeſta.
Inſtitutiones.
Volumen Nouella.
Aedes ſacra.
†immo quę Chriſtum.
Iuſtiniani laudes.
Caſſiodorꝰ
Dionyſius abbas.
Priſcianus Cęſarienſis
Arator.
Benedictus abbas.
Alboinus rex. x.
Clotharius Frācorū rex

Turiſindi Gepidę mors. Cunimūd⁹ regnat. Abares qui Huni & Auares dicti. Pręliū acre Gepidę delentur. Poculū e capite hoſtili. † Roſimūda.

tātum filiam Albiſindam nomine genuit. Obiit autem Turiſindus rex Gepidarū: cui ſucceſſit Cunimūdus in regno, qui vindicare veteres Gepidarum iniurias cupiens: rupto cū Langobardis a patre icto fœdere / bellū potius q̄ pacem elegit. Alboinus vero cum Abaribus qui primum Huni poſtea a regis nomine Abares appellati ſunt: fœdus perpetuum iniit: dehinc ad pręparatum a Gepidis bellū profectus eſt. Qui cum aduerſus eum e diuerſo prępararentur Abares vt cum Alboino ſtatuerant / eorum patriā inuaſere. Triſtis ad Cunimundū nuntius veniēs / inuaſiſſe Abares eius terminos dicit: qui proſtratus animo triſtiſq; & in anguſtiis poſitus, hortatur tamen ſuos primū cum Langobardis confligere: quos ſi ſuperare valerent tunc demū Hunorum exercitū e patria pellerent. Cōmittitur ergo prælium: pugnatūq; eſt totis vtrinq; viribus: Langobardi autē victores euadunt tāta in Gepidas ira ſęuientes / vt eos ad internecionē vſq; delerēt: atq; ex copioſa multitudine vix nūtius ſupereſſet. In eo prælio Alboinus Chunimūdum occidit: caputq; illius auferens ad bibendū ex eo poculum fecit: qđ poculi genus apud eos † ſcala dicit: lingua vero latina patera vocitatur. Cuius filiā nomine Roſimundā cum magna diuerſi ſexus & & ætatis multitudine / captiuam abduxit. Quā quia Chlodſuinda tum obierat / in ſuam / vt poſtmodū patuit / perniciem duxit vxorē. Tunc Langobardi tātam adepti ſunt prędā: vt iam ad ampliſſimas peruenerint diuitias: Gepidarū vero genus ita imminutū eſt vt ex illo tēpore vltra nō habuerint regē: ſed vniuerſi qui bello ſuperſtites eſſe poterāt a Langobardis ſubiecti ſunt: vt vſq; in hodiernū diem Hunis eorum patriā poſſidentibus gemant. Alboini vero ita pręclarum longe lateq; nomen percrebuit vt hactenus etiam tam apud Baioariorum gētem q̄ & Saxones & alios eiuſdem linguę homines eius liberalitas & gloria bellorumq; felicitas & virtus eorum carminibus celebretur. Arma vero pręcipua ſub eo fabricata fuiſſe a multis hucuſq; narratur.

PAVLI DIACONI AQVILEGIENSIS LIBRI PRIMI FINIS.
Sequitur Secundus.

Narſes Chartularius imperialis aduerſus Totilam Gothorū regem pugnaturus ab Alboino quicū fœdus habebat, auxilium petit. Caput. I.

Narſes. Totila. Langobardi Italiam ingreſſi. Gothi delentur.

IGitur cum circūquaq; frequentes Langobardorū victorię perſonarēt: Narſes Chartularius imperialis qui tūc præerat Italiæ: bellū aduerſus Totilam Gothorū regē pręparans: cum iāpridē Langobardos ſibi confœderatos haberet, legatos ad Alboinū dirigit / quatinus ei pugnaturo cum Gothis auxiliū ſuppeditaret. Tūc Alboinus electā ei bellatorū manū direxit: qui Romanis aduerſus Gothos auxilium ferrent. Qui per maris Adriatici ſinum in Italiam tranſuecti / ſociati Romanis pugnam iniuere cum Gothis. Quibus vſq; ad internecionem pariter cum Totila rege ſuo deletis: onerati multis muneribus victores ad propria remearunt. Omniq; tempore quo Langobardi Pannoniam poſſedere Romanorum reipublicę aduerſus ęmulos adiutores fuere.

De Theodeberti Francorũ regis ducibus Buccilino & Amingo in Italia
a Narſete occiſis:& de Leutharii morte. Cap.II.

HIs tēporibus Narſes etiam Buccilino duci bellum intulit: quem
Theodebertus Francorum rex cũ Italiam introiſſet, reuertēs ad
Galliam cum Amingo altero duce ad ſubiiciendam Italiam dere
liquerat. Qui Buccilinus cum pene totã Italiã direptionibus va-
ſtaret:& Theodeberto regi ſuo de præda Italiæ munera copioſa
conferret: cum in cãpania hyemare diſponeret, tandē in loco cui
Tanneta nomen eſt / graui bello a Narſete ſuperatus extinct⁹ eſt.
Amingus vero dum widino Gothorũ comiti contra Narſetem rebellanti auxiliũ
ferre conatus fuiſſet, ambo a Narſete ſuperati ſunt. widinus ſuperatus Conſtanti-
nopolim in exilium abiit. Amingus vero qui ei auxiliũ præbuerat, Narſetis gladio
perimitur. Tertius quoq; Francorũ dux nomine Leutharius, Buccilini germanus,
dum multa prędа honuſtus ad patriã cuperet reuerti: inter Veronã & Tridētum /
iuxta lacũ Benacum propria morte defunctus eſt.

Buccilinus Theodebertus rex.
Amingus.
Leutharius

Narſes Sindualdum Bretonorum ſeu Britannorũ regem
rebellãtem occidit: Italiã obtinet:& laudatur. Cap.III.

HAbuit nihilominus Narſes certamē aduerſus Sindualdum Bre-
tonorũ regem: qui adhuc de Erulorum ſtirpe remãſerat / quos ſe-
cum in Italiã veniēs adduxerat. Huic Narſes ſibi primũ fideliter
adhærenti multa beneficia contulit: ſed nouiſſime ſuperbe rebel-
lantem / & regnare cupientē / bello ſuperatũ & captũ celſa in tra-
be ſuſpendit. Eo quoq; tempore idem Narſes patricius per Dagi-
ſteum magiſtrũ militũ / virum bellicoſum & fortem / vniuerſos Italię fines obtinuit.
Hic Narſes prius quidem Chartularius fuit: deinde propter virtutum meritũ pa-
triciatus honorē promeruit. Erat autē vir piiſſimus / in religiōe catholicus / in pau
peres munificus / in reparandis baſilicis multum ſtudioſus: vigiliis & orationibus
intantũ ſtudens / vt plus ſupplicationibns ad deum profuſis, q̃ armis bellicis victo-
riam obtineret.

Sinduald⁹ ſuſpendit.
Narſeti paret Italia.
Narſes & eius ſucceſſus ac laus.

De horrenda peſtilentia in Lyguria orta. Iuſtiniani obitu, Iuſtini
ſucceſſione. Vitaliſq; epiſcopi exilio. Cap.IIII.

IIſdem tēporibus in Lyguria prouincia maxima peſtilentia exorta
eſt. Subito enim apparebãt quædã ſignacula: per domos: oſtia: va-
ſa: veſtimēta: quæ ſi quis voluiſſet abluere / magis magiſq; appare-
bant. Poſt annum vero expletũ cœperunt naſci in inguinibus ho-
minũ & aliis delicatioribus locis, glandulæ in modũ nucis ſeu da-
ctyli: quas mox ſubſequebatˀ febriũ intolerabilis ęſtus: ita vt in tri
duo homo extingueretur. Sin vero aliquis triduũ tranſegiſſet, habebat ſpem viuen
di. Erat autē vbiq; luctus, vbiq; lachrymę. Nam vt vulgi rumor habebat, fugientes
cladem aut vitantes / relinquebant domos deſertas habitatoribus: ſolis catulis eas
ſeruãtibus. Pecuaria ſola remanebãt in paſcuis / nullo aſtante paſtore. Cerneres vil-
las & caſtra agminibus hominũ repleta / poſtero die vniuerſis fugientib⁹ in ſumma
vaſtitate & ſilentio. Fugiebant filii parentũ inſepulta relinquentes cadauera. Parē-
tes autē obliti pietatis viſcera / natos relinquebant ęſtuantes. Si quem forte antiqua
pietas perſtringebat / vt vellet ſepelire proximũ: reſtabat ipſe inſepultus:& dum ob-
ſequebatur / perimebatur: dum cōferre obſequium defunctis præmeditabatur / ipſe

Peſtis maxima.
Signa ſponte apparentia.

ſine obſequio futurū cadauer remanebat: vt videres ſęculū in antiquū redactū ſilētium. Nulla vox audiebatur niſi gementiū in morte: nullus paſtorū ſibilus/nullę ferarū inſidiæ parabantur pecudibus: nulla damna domeſticis volucribus. Sata trāſgreſſa metendi tēpora/intacta expectabant meſſores. Vinea amiſſis foliis/radiantibus vuis illęſa manebat/hyeme appropinquante. Nocturniſq; horis perſonabat tuba bellantiū: audiebatur a pluribus quaſi murmur exercitus.

Prodigia.

Nulla erant veſtigia cōmeantiū/nullus cernebatur pcuſſor: & tamē viſus oculorū ſuperabant cadauera mortuorū. Paſtoralia loca verſa fuerāt in hominū ſepulturas: & habitacula humana facta fuerant confugia beſtiarū. Et hæc quidē mala intra Italiā tātum/vſq; ad fines Alemānorū & Baioariorū ſolis Romanis accidere.

Iuſtinianus moritur. Iuſtinus imperat. Vitalis exulat.

Inter hęc Iuſtiniano principe vita decedente, Iuſtinus minor remp. apud Conſtantinopolim regendā ſuſcepit. His quoq; tēporibus Narſes patricius/cuius ſtudiū ad omnia vigilabat/Vitalē epiſcopū Altinæ ciuitatis/qui ante annos plurimos ad Frācorū regnum, hoc eſt ad Maguntinē. ciuitatem confugerat, tandem comprehenſum apud Siciliam exilio damnauit.

De Romanorū in Narſetem ob nimias opes inuidia/eorūq; eiuſdem apud Iuſtinum delatione: de Iuſtini in ipſum odio: & Longini in locum Narſetis ſuffectione: deq; Langobardorū in Italiam excitatione. Cap. V.

DEleta/vt dictū eſt/vel ſuperata omni Gothorū gēte, Hunis quoq; de quibus diximus/pari modo deuictis, Narſes dum multū auri & argenti aliarūq; rerum diuitias adquiſiuiſſet: magnā a Romanis/pro quibus multū cōtra eorū hoſtes laborauerat/inuidiā contraxit. Qui contra eum Iuſtino Auguſto/eiuſq; cōiugi Sophiæ in hæc verba ſuggeſſere dicētes: ꝙ expedierat Romanis ſeruire potius Gothis q̄ Gręcis vbi Narſes Eunuchus imperat: & nos ſeruitute opprimit: & hæc noſter piiſſimus princeps ignorat. Aut igiť libera nos de manu eius: aut certe & vrbem Romā/& noſmetipſos gentibus trademus.

Ro. criminātur Narſetem.

Cumq; hoc Narſes audiſſet/hæc breuiter retulit verba. Si male feci Romanis/male inueniam. Tunc Iuſtinus Auguſtus in tantū aduerſus Narſetē cōmotus eſt/vt ſtatim in Italiam Longinū præfectū mitteret qui Narſetis locum obtineret. Narſes vero his cognitis valde timuit: & vſq; adeo ab Auguſta Sophia perterritus eſt vt vltra regredi Conſtantinopolim nō auderet. Cui inter cætera/quia eunuchus erat/illa hoc fertur mandaſſe/vt eum puellis in gynęceo lanarum penſa faceret diuidere. Ad quæ Narſes reſpondiſſe fertur: Talem ſe eidē telam orditurū/qualem ipſa dum viueret deponere ac detexere non poſſet. Itaq; odio metuq; exagitatus, Neapolim Cāpaniæ ciuitatē ſecedit: vnde legatos mox ad Langobardorum gētem dirigit: mandans vt pauperrima Pannoniæ rura deſererēt, & ad poſſidēdam Italiam cunctis refertā diuitiis venirent. ſimulq; multimoda pomorū genera/aliarūq; rerum ſpecies/quarū Italia ferax eſt/ad eos mittit: vt eos ad veniendum citius poſſit illicere.

Longinus Italiæ præficitur. Gynęceum γυναικειον locꝰ vbi mulieres verſantur.

Langobardi vero lęta nuntia/& quæ ipſi præoptauerant/gratanter accipiunt: deq; futuris cōmodis animos extollunt. Cōtinuo autē apud Italiā terribilia noctu ſigna viſa ſunt: vtpote igneæ acies in cælo apparētes, eum videlicet qui poſtea effuſus eſt ſanguinē tali coruſcatione protendentes.

Signa & portenta.

Alboinus cum Langobardis in Italiam migraturus Saxones in auxilium aſciſcit: & Hunis Pannoniā ſub pacto committit. Cap. VI.

ALboinus itaq; ad Italiã cum Langobardis profecturꝰ,ab antiquis amicis ſuis Saxonibus auxiliũ petiit: quatenus ſpatioſam regionem poſſeſſurus/cũ plurimis intraret. Ad quem Saxones plus q̃ viginti milia virorũ cum vxoribus ſimul & paruulis/vt cũ eo ad Italiã pergerent iuxta eius voluntatẽ venerũt.Hoc audiẽtes Clotharius & Sigibertus reges Francorũ,Sueuos aliaſq; gẽtes in locis de quibꝰ iidem Saxones exierant poſuere. Tũc Alboinus ſedes proprias/hoc eſt Pannoniã amicis ſuis Hunis cõtribuit:eo quidẽ pacto vt ſiquo tẽpore Langobardis neceſſe foret reuerti/ſua rurſum arua reciperent.Igitur Langobardi relicta Pannonia cũ vxoribus & natis omniq; ſupellectile Italiã properãt poſſidere. Habitauerũt autẽ in Pannonia annos quadraginta duos:de qua egreſſi ſunt menſe Aprili per indictionẽ primã:altero die poſt ſanctũ paſcha. Cuius feſtiuitas eo anno iuxta calculi rationem ipſis Calendis Aprilis fuit:cum iam a domini incarnatione anni quingẽtiſexagintaocto/eſſent euoluti.

Lãgobardorũ in Italiã irruptio.
Saxonũ viginti milia Italiã petũt
Clotharius Sigibertus reges frãc.
Pannonia Hunis cõmittitur.
Tẽpus quo Pannoniã liquerũt anno.568.

Alboinus e mõte qui deinceps regius dictus eſt & biſontes alit,Italiã cõtemplatus/Venetiã primã petit occupatq;:& in ea Giſulfum nepotẽ ſuũ & populo & equis donatũ vicarium linquit. Cap.VII.

IGitur cũ rex Alboinꝰ cum omni ſuo exercitu/vulgiq; promiſcui multitudine ad extremos Italiæ fines perueniſſet/montẽ quẽdam qui in iiſdem locis prominet aſcẽdit: indeq; quantũ proſpicere potuit/partẽ Italiæ contẽplatus eſt.Qui mons propter hanc(vt fertur)cauſam/ex eo tẽpore mons regis appellatus eſt.Ferũt autẽ in hoc mõte biſontes feros nutriri: nec mirũ cum hic Pannoniã vſq; pertingat:quæ huiuſmodi animãtiũ ferax eſt.Cæterũ rettulit mihi quidã veraciſſimus ſenex ſe coriũ occiſi biſontis vidiſſe in hoc mõte tantũ/vt in eo quindecim homines alius iuxta aliũ potuiſſent cubare.Unde autẽ Alboinꝰ cũ fines Venetię(quę prima eſt Italię prouincia)hoc eſt ciuitatis vel potius Caſtelli Foriiuliani terminos ſine aliquo obſtaculo introiſſet:perpendere coepit cui potiſſimũ primã prouinciarũ quã coeperat/cõmittere deberet.Siquidẽ omnis Italia quę meridiem verſus/vel potius in Eurũ extẽditur/aut Tyrrheni aut Adriani maris fluctibus ambitur:ab occiduo autẽ & aquilone iugis alpiũ ita circũcluditur/vt niſi per anguſtos meatus & p ſumma montiũ iuga non poſſit haberi introitus:ab orientali vero parte/quia Pãnoniæ cõiungitur/& largius patentem/& pleniſſimũ habet ingreſſum.Igitur/vt diximus/dũ Alboinus animũ intẽderet/quẽ in dictis locis ducẽ cõſtituere deberet:Giſulfum(vt fertur)nepotẽ ſuum/virũ per omnia idoneũ/qui eiuſdẽ ſtrator erat:qui lingua propria Marpais appellatur:Foroiulianę ciuitati & toti illius regioni pręficere ſtatuit. Qui tamẽ ſe nõ prius regimen eiuſdẽ ciuitatis & populi ſuſcepturũ dixit/q̃ ſibi quas ipſe eligere voluiſſet Langobardorũ pharas/hoc eſt generationes/tribueret ad habitãdũ.Itaq; annuẽte rege quas optauerat pcipuas Langobardorũ pſapias vt ſecũ habitarẽt accepit:& ita demũ ductoris nomẽ adeptus eſt. Popoſcit etiã a rege generoſarũ equarũ greges: & in hoc quoq; liberaliter a prĩcipe exauditꝰ eſt.

Mõs regis.
Biſontes feri boues.
Mirãda extẽſio pellis.
Venetiam occupat Alboinus.
Italiæ limites & munimenta.
Giſulfus pficitur Foroiulii.

Qui ſtatus rerũ in francia fuerit tẽpore aduẽtus Langobardorũ in Italiã. Et de morte Narſetis. De diuiſiõe autẽ regni aliter differit Gregoriꝰ Turoneñ.lib.iiii. cap.xxiiii.vbi dicit nõ Senonas ſed Sueſſionas:nec Metẽſes ſed Remeñ.nec Aripertũ ſed Charibertũ primũ filiorũ Clotharii.Sabellicus autẽ ennea.viii.lib.v.dicit vt in Parrhiſiis Arithpertus maximus natu regnaret:in Aurelianeñ.Gũtrãnus: Chilpericus in Sueſſionibus: in Metenſibus Sigibertus. Cap.VIII.

HIſce diebus quibus Langobardi Italiã inuaſerũt / Francorũ regnũ (mortuo iã eorũ rege Clothario) eius filii quadrifariã regebant diuiſum. Primuſq; ex iis Aripert⁹ ſedẽ habebat apud Parrhiſios. Secundus vero Guntránus ciuitati pręſidebat Aurelianeñ. Tertius autẽ Chilpericus cathedrã habebat apud † Senonas in loco Clotharii patris ſui. Quartus nihilominus Sigibertus apud vrbẽ regnabat † Metenſem. Hoc autẽ tẽpore Romanã eccleſiã vir ſanctiſſimus Benedictus papa regebat. Aquilegieñ. quoq; ciuitati eiuſq; populis Paulus patriarcha praeerat. Qui Langobardorũ barbariem metuens ex Aquilegia ad Gradi inſulã confugit / ſecũq; omnẽ ſuae eccleſiae theſaurũ deportauit. Sequẽti vero aeſtate tanta fertilitas extitit: quantã nulla aetas aſſeueratur meminiſſe. Eo quoq; tẽpore Huni qui & Abares / cõperta Clotharii regis morte in Sigibertũ eius filiũ irruunt. Quibus ille in Turingia occurrens eos iuxta Albim fluuiũ potentiſſime ſuperauit: pacẽq; petẽtibus dedit. Huic Sigiberto de Hiſpaniis veniens Brunechildis matrimonio iuncta eſt. de qua ille vnũ Childebertũ nomine ſuſcepit. Rurſuſq; Abares cũ Sigiberto in locis vbi & prius pugnãtes Francorũ proterẽdo exercitũ / victoriam ſunt adepti. ¶Narſes vero de Cãpania Romã regreſſus ibidem paulo poſt ex hac luce ſubtractus eſt. Cuius corpus poſitũ in locello plũbeo / cum omnib⁹ diuitiis eius Conſtantinopolim eſt perlatum.

De Alboini erga Felicem epiſcopũ munificẽtia: deq; eiuſdẽ & ſancti Fortunati a dolore oculorũ per diuũ Martinũ ſanatione: occaſione cuius deſcribit peregrinationẽ dicti Fortunati ad diuũ Martinum. Cap. IX.

IGitur Alboinus quũ ad fluuiũ Plauẽ perueniſſet: ibi ei Felix epiſcopus Taruiſanę eccleſię occurrit. Eiq; vt erat largiſſimus / oẽs eccleſiae ſuae facultates poſtulãti cõceſſit: & per ſuũ pragmaticũ poſtulata firmauit. ¶Sane quia hui⁹ Felicis fecim⁹ mẽtionẽ libet quoq; pauca de venerabili & ſapiẽtiſſimo viro Fortunato cõtexere: qui hunc Felicẽ aſſerit ſibi ſocium fuiſſe. Hic itaq; Fortunatus / ortus quidẽ in loco qui Duplabilis dicit̃ fuit: qui locus haud lõge a Cenitenſi Caſtro vel Taruiſana diſtat ciuitate: ſed tamen Rauennę nutritus & doct⁹ in arte grãmatica, rhetorica, & geometrica clariſſimus extitit. Is cum oculorũ dolorem vehementiſſimũ pateretur: & ſimiliter Felix praefatus ſocius eius eorundẽ dolore laboraret: vtriq; ad baſilicã beatorũ Pauli atq; Ioannis quę intra eandẽ vrbẽ ſita eſt perrexere. In qua etiã altariũ in honore beati Martini confeſſoris conſtructũ / propinquã habet feneſtrã / in qua lucerna ad exhibẽdũ lumẽ eſt cõſtituta. De cuius oleo poſtq̃ fratres iſti Fortunatus. ſ. & Felix dolentes oculos tetigerant: ilico dolore fugato / ſanitatẽ quã optabant / adepti ſunt. Qua de cauſa Fortunatus in tantũ beatum Martinũ veneratus eſt / vt relicta patria paulo ante q̃ Langobardi Italiã inuaderẽt, ipſius ſanctiſſimas reliquias in Gallia ſitas viſitare decreuerit: quod iter ſuũ per flumina, montes, valles, oppida, pagos, ipſe in carminibus ſuis dilucide deſcribit. Qui poſtq̃ Turonos iuxta votũ propriũ peruenit: Pictauos pertrãſiens / illic habitauit: & multorũ ibidẽ ſanctorũ geſta / partim proſa / partim metrica oratione cõſcripſit. Nouiſſimeq; in eadẽ ciuitate primũ preſbyter / deinde epiſcopus ordinatus eſt: atq; in eodẽ loco digno tumulatus honore quieſcit. Hic beati Martini vitã quatuor libris heroico verſu cõtexuit: & multa alia / maximeq; hymnos ſingularũ feſtiuitatũ / & ad diuerſos amicos verſiculos nulli poetarũ ſecũdus / ſuaui & diſerto ſermone compoſuit. Ad cuius ego tumulũ cum illuc orationis gratia aduẽtaſſem / epi-

Videat Grego. Turoneñ. lib. iiii. cap. xxii
Regni Frãcorũ diuiſio
Aribertus ſeu Charibertus Parrhiſios.
Gũtránus.
Hilpericus ſeu Chilpericus.
Sigibertus
Benedictus papa.
Paulus patriarcha.
Venetiarũ origo.
Sigibertus in Hunos.
Brunechildis.
Abares ſeu Huni vicũt
Narſetis exitus.
Felix.
Fortunat⁹.
Miraculũ meritis B. Martini.
Fortunat⁹ in galliam venit.
Fortunati ſcripta.

taphium/rogatus ab eiuſdem loci abbate/contexui.

De vrbibus ab Alboino Langobardorũ rege in Venetia captis:& quãta ſit eius regionis extenſio. Cap.X.

VT vero cœptam repetamus narrationẽ,Alboinus Vincentiã Veronãq; & reliquas Venetię vrbes/exceptis Patauio & Mõteſilicis & Mantua/cepit. Venetia enim non ſolũ in paucis inſulis/quas nunc Venetias dicimus/conſtat:ſed eius terminus a Pãnoniæ finibus vſq; Adduã fluuium profertur. Probatur hoc in annalibus antiquis in quibus Bergamũ ciuitas eſſe legitur Venetiarũ.Nam & de Bænaco lacu in hiſtoriis ita legimus.Bęnacus Venetiarum eſt lacus/de quo Mincius fluuius egreditur.Henetum enim(licet apud latinos aſpiratio in v vertatur/gręci laudabilem dicunt.Venetię autẽ Hiſtria cõnectitur: & vtręq; pro vna prouincia habẽtur. Hiſtria enim ab hiſtro fluuio cognominatur: qui ſecũdũ Romanã hiſtoriã amplior q̃ nunc eſt fuiſſe perhibetur.Huius Venetiæ Aquilegia ciuitas caput extitit:p qua nũc Forũiulii(ita dictũ q; Iulius Cæſar negotiationis forũ ibi ſtatuerat)habetur.

Venetiæ ambitus.

Iſter ſeu Hiſter.

Forũiulii.

De cæteris(præter Venetiam quæ prima eſt)Italiæ prouinciis.Et de nominũ Italiæ etymologiis & cauſis. Cap.XI.

NOn ab re me facturũ arbitror ſi etiam cæteras Italiæ prouincias attingam.Secunda igitur poſt Venetiã eſt LYGVRIA:a legendis.i.colligendis leguminibus quorũ ſatis fertilis eſt/nominatur. In qua Mediolanum eſt & Ticinum/ quæ Papia alio nomine nuncupatur.Hęc vſq; ad Gallorum fines extenditur.¶ Inter hanc & Sueuiam Alemannorũ prouinciam quæ Septentrionẽ verſus ſita eſt/duæ prouinciæ.ſ.RETIA prima & RETIA ſecunda inter alpes conſiſtunt:in quibus proprie Reti habitare noſcuntur. ¶Quinta vero puincia Alpes COTIAE ſunt:quæ ſic a Cotio rege qui Neronis tẽpore fuit ſunt appellatę.Hęc prouincia a Lyguria in Eurũ verſus vſq; ad mare Tyrrhenũ extenditur: ab occiduo vero gallorum finibus copulatur in Aquis/vbi Aquæ calidæ ſunt/Dertona:& Monaſteriũ,Bobium:Genua quoq; & Sauona ciuitates habentur. ¶Sexta prouincia eſt TVSCIA a ture/qđ populus illius prouinciæ ſupſtitioſe in ſacrificiis deorum ſuorũ incẽdere ſolebat/ſic appellata.Hæc habet intra ſe circium verſus Aureliam/ab orientis vero parte vmbriã.In hac prouincia Roma,quę olim totius mũdi caput extitit,eſt cõſtituta.In vmbria vero quæ iſtius pars ponitur:Peruſium: & Lacus Clitorius,Spoletumq; conſiſtunt. Vmbria autem dicta eſt q; in inundatione terrarũ imbribus ſuperfuerit. ¶Septima prouincia ab vrbe Roma vſq; ad Sylerũ Lucaniæ fluuium producitur.In qua opulẽtiſſimę vrbes Capua,Neapolis,& Salernum cõſtitutæ ſunt. Quæ CAMPANIA appellata eſt ꝑpter vberrimã Capuę planitiem.Cæterum maxima ex parte montuoſa eſt. ¶Porro octaua LVCANIA quæ nomen a quodam Luco accepit:a Sylero fluuio inchoatur cum BRVTIA:quæ ita a reginæ quondam ſuæ nomine appellata eſt : vſq; ad fretum ſiculum per ora maris Tyrrheni ſicut & duæ ſuperiores/ dextrum Italiæ cornu tenens pertingit. In qua Peſtum,Lamum,Caſſianum,Conſentia,Rhegiumq; vrbes poſitę ſunt.¶Nona autem prouincia in Apœninis alpibus ſita eſt : quæ inde originẽ capiunt : vbi Cotiarum alpes finiuntur.Hæ Apœninę alpes per mediam Italiam extenſæ Tuſciam ab Aemylia,Vmbriãq; a Flaminia diuidunt. In qua ſunt ciuitates,Ferromanum:

Prouinciæ Italiæ.

Venetia.I.

Lyguria.II.

Mediolanũ Ticinũ iſubriũ oppida

Retiæ duæ.

Prouinciæ tertia & quarta.

Quinta.

Sexta puĩ. Tuſcia.

Vmbria.

Septima Campania.

Octaua Lucania.

Brutia.

Nona.

Apœninę alpes.

Monſbellus: Bouiū: Vrbinū: necnō & oppidū qd Verona appellatur. Alpes autem apœninæ dictæ ſunt a Pœnis: hoc eſt ab Annibale & eius exercitu: qui per eaſdē Romā tendentes tranſitū habuerūt. Sunt qui alpes Cotias & Apœninas vnā dicāt eſſe prouinciam. Sed tales dictores reuincunt hiſtoriæ/quæ alpes Cotias per ſe prouinciam appellant.

Decima Aemylia.

℄Decima prouincia AEMYLIA, a Lyguria incipiēs inter Apœninas alpes & Padi fluenta Rauennā verſus pergit. Hæc locupletibus vrbibus decoratur: Placentia ſcilicet & Parma, Regio, Bononia, Foro Cornelii: cuiꝰ Caſtellū Imola appellatur. Extiterūt quoq; qui Aemyliā & Valeriā Nurſiāq; vnā prouinciā dixerūt: ſed eorū ſentētia ꝙ mendax ſit in multis probať.

Vndecima Flaminea.

℄Dehinc vndecima ꝓuinciarū eſt FLAMINEA: quæ inter Apœninas alpes/ & mare eſt adriaticū poſita. In qua nobiliſſima vrbiū Rauēna: & quiq; aliæ ciuitates cōſiſtūt: gręco vocabulo pentapolis dictæ. Conſtat autē Aureliā/Aemyliā/& Flamineam a cōſtratis viis quę ad Vrbē Romā ducunt/& ab eorū a quibus conſtratæ ſunt nominibus/ita appellatas.

Duodecima Picenū.

℄Poſt Flamineā duodecima prouincia PICENVM occurrit: habēs ab auſtro Apœninos mōtes: ex altera vero parte Adriaticū mare. Hæc vſq; ad Piſcariā fluuiū porrenditur. In qua ſunt ciuitates quatuor. Firmū, Aſculū, Pinnę/ quę iā vetuſtate cōſumpta eſt: & Adria quę Adriatico pelago nomen dedit. Huius habitatores quum a Sabinis illuc properarint in eorum vexillo Picus auis conſedit: atq; hac de cauſa Picenis nomen inditum.

Decimatertia Valeria.

℄Porro decimatertia prouincia VALERIA, cui eſt Nurſia annexa inter Vmbriam & Campaniam Picenūq; conſiſtit. Quæ ab oriente Sānitū regionē attingit. Huius pars occidua quæ ab vrbe Roma initiū capit, Hetruria dicta eſt. Hæc habet Tybur, Carſulos, Reate, Furconiū, Amiternum, regionēq; Marſorū: & eorū lacum qui Fucinus appellatur.

Marſi.

Marſorū autē regionē ideo intra Valeriā prouinciā exiſtimo cōputari: ꝙ in catalogo prouinciarū Italiæ minime ab antiquis deſcripta ſit. Siquis autē hanc per ſe prouinciam eſſe vera ratione cōprobauerit/huius rationabilis ſententia modis erit omnibꝰ tenenda.

Decimaq̄rta Sānium.

℄Decimaquarta SAMNIVM, inter Campaniā & mare adriaticū, Apuliāq;: quæ a Piſcaria incipiēs habetur. In hac ſunt vrbes tres, Theata, Aufidena, Eſernia (quæ eſt antiquitate cōſumpta), Samniū: a quo tota prouīcia nominatur. Et eſt harum prouinciarū caput ciuitas ditiſſima Beneuentū. Porro Samnites nomen accepere olim a Samnio colle quē primū inſederūt.

XV. Apulia.

℄Quintadecima prouinciarū eſt APVLIA conſociata Calabria: intra quā eſt regio Salētina. Hæc ab occidente & aphrico habet Samniū & Lucaniā: a ſolis vero ortu adriatico pelago finitur. Habet vrbes ſatis opulentas, Luceriam, Sipontū, Caruiſiū, Agerentiā, Brunduſiū, & Tarentū: & in ſiniſtro Italiæ cornu quod quinquaginta milibus extēditur aptā mercimoniis Hydrontū. Apulia autem a perditione nominatur. Citius enī ſolis ibi feruoribus terræ uirentia perduntᷣ.

XVI. Sicilia.

℄Decimaſexta prouincia INSVLA ponitur: quę Tyrrheno mari abluitur: de ſiculiſq; ducibus proprio nomine nūcupatur.

XVII. Corſica.

℄Decimaſeptima Corſica.

XVIII. Sardinia.

℄Decimaoctaua Sardinia ponitur: quæ vtręq; Tyrrhenis fluctibus ambiuntur. Porro Corſica a duce ſuo Corſo: Sardinia a Sardo herculis filio nominatur.

De Gallia Togata.

℄Certū eſt tamē Lyguriā ac partē Venetiæ Aemyliāq; & Flamineā veteres hiſtoriographos Galliā ciſalpinā appellaſſe. Inde eſt ꝙ Donatus Grāmaticus in expoſitione Virgilii Mantuā in Gallia eſſe dixit. Indeq; eſt ꝙ in Romana hiſtoria legitur Ariminū in gallia cōſtitutū.

Gallorū Senonū Brenno duce geſta & exitꝰ.

Siquidē antiquiſſimo tēpore Brennus Gallorum Regulus qui apud Senonas regnabat cum trecentis milibus Gallorū Senonū in Italiam venit: eāq; vſq; ad Senogalliam/quę a gallis Senonibus vocitata eſt/occupauit. Cauſa autē cur Galli in Ita-

ſiam venerint/hęc fuiſſe deſcribitur. Dum enim vinū deguſtaſſent ab Italia delatū:
auiditate vini illecti ad Italiā tranſierūt. Horum centies mille non longe a Delphis
graſſantes gręcorū gladiis extincti ſunt. Alteri centies mille Galactiā ingreſſi/pri-
mū gallogręci/poſtea vero Galathę appellati ſunt. Et hi ſunt quibus doctor gentiū — Gallogręci
Paulus epiſtolam ſcripſit. Reliqui galli ad centū milia qui in Italia remanſerāt: Ti- — Galathę.
cinum: Mediolanū: Bergomū: Brixiāq; conſtruentes/ciſalpinā galliā regioni nomē
dederunt. Iſti ſunt Galli Senones qui olim vrbem Romā inuaſerunt. Sicut autē di-
cimus Galliam tranſalpinam quæ trans alpes habetur: ſic Galliam ciſalpinam quæ — Italię nomi-
citra Alpes eſt vocitamus. ¶ Porro Italia quę has prouincias cōtinet/ab Italo ſicu- — nū etymon.
lorum duce/qui eam antiquitus inuaſit/nomen accepit. Siue ob hoc Italia dicitur/ — Italia.
quia magni in ea boues hoc eſt itali habentur. Ab eo namq; quod eſt italus per di-
minutionem/licet vna litera addita & altera mutata/vitulus appellatur. Italia etiā — Auſonia.
Auſonia dicitur ab Auſone Vlyſſis filio. Prius tamen Beneuentana regio hoc no- — Latium.
mine appellata eſt: poſtea vero tota ſic cœpit Italia vocitari. Dicitur etiā Latium
Italia pro eo ꝙ Saturnus Iouem filium ſuum fugiens intra eam inueniſſet latebrā.
Igitur poſtq̄ de Italię prouinciis vel ipſius nomine intra quā res geſtas deſcribimus
ſufficiēter eſt dictū: nunc ad hiſtorię ordinem redeamus.

De Lygurię & bonę partis reliquæ italiæ ab Alboino captione: & de Tici-
ni ſeu Papię obſidione. Cap. XII.

Alboinus igitur Lyguriā introiens, indictione ingrediente tertia — Mediolanū
ad Nonas Septēb. ſub tēporibus Honorati archiepiſcopi Medio- — captum.
lanum ingreſſus eſt. Dehinc vniuerſas Lygurię ciuitates pręter — Honoratus
eas quæ in littore maris poſitæ ſunt cepit. Honoratꝰ vero archi- — archiepſ.
epiſcopus Mediolanū deſerens ad Genuenſem vrbē cōfugit. Pau- — Pauli patri-
lus quoq; patriarcha Aquilegienſ. vndecim annis ſacerdotio fun- — archę obitꝰ.
ctus ab hac luce ſubſtractus eſt: regendāq; eccleſiā Prouino reli- — Ticini ſeu
quit. Ticinenſis autem ciuitas per ea tempora vltra quatuor annos obſidionē per- — Papię obſi-
ferens/ſe fortiter cōtinuit: Langobardorum exercitu non procul ab ea in occidēta- — dio.
li parte reſidente. Interim Alboinus eiectis militibus/inuaſit omnia vſq; ad Tuſciā/
pręter Romā & Rauēnam & quædā caſtella quæ erant in maris littore conſtituta.
Nec erat tunc virtus Romanis vt reſiſtere poſſint: quia & peſtilentia quę ſub Nar-
ſete facta eſt/plurimos in Lyguria & Venetia extinxerat: & poſt annū quē diximus
mirę vbertatis fuiſſe/fames nimia irruens vniuerſam Italiam deuaſtauit. Certum
eſt autem Alboinum tunc multos ſecum ex diuerſis gētibus/quas vel alii reges vel
ipſe ceperat/ad Italiā adduxiſſe. Vnde in hodiernū vſq; diem populos in iis quos in-
habitant vicos, Gepidas, Bulgaros, Sarmatas, Pannonios, Sueuos, Noricos, & aliis
huiuſcemodi nominibus appellamus.

De Ticini ſeu Papię deditione. Cap. XIII.

At vero Ticinēſis ciuitas per tres annos & aliquot menſes obſidio-
nem perferens/tandem ſe Alboino tradidit & obſidentibus Lango-
bardis. In quam cum Alboinus per portā quæ dicitur ſancti Ioan-
nis ab oriētali vrbis parte introiret/equus eius in portę medio cō- — Miraculū
cidēs q̄uis calcaribꝰ ſtimulatꝰ/q̄uis hicinde a ſtratorio verberibꝰ — in equo Al-
cæſus nō poterat eleuari. Tūc quidā de Lāgobardis/ita regē allo- — boini.
cutꝰ eſt. Memēto dn̄e rex quale votū vouiſti. Frāge tā dirū votū & īgredieris vrbē.

Alboini votum.

Vere eñ Chriſtianus eſt populus in hac ciuitate. Siquidẽ Alboinus vouerat ꝙ vniuerſum populũ/quia ſe dedere noluerat/gladio extingueret. Qui poſtq̃ tale votũ dirũpens ciuibus veniã ꝓmiſit/mox equo ſurgente ciuitatẽ ingreſſus in ſua ꝓmiſſiõe permãſit. Tũc ad eũ oĩs populꝰ in palatiũ/qđ quondã rex Theodoricus cõſtruxerat cõcurrẽs poſt tantã miſeriã/de ſpe iã fidens cœpit animũ ad meliora futura leuare.

De nece Alboini per Roſimũdam cõiugem. Cap. XIIII.

Alboini cędis cauſa. Poculum e craneo cauſa mortis. Chunimũdum vocat Sabell. Comundum. †helmechildis & Amechildis Sabel. dicić qui aliter rẽ narrat. Peredeus.

QVi rex poſtq̃ in Italia tres annos & ſex mẽſes regnauerat/ inſidiis ſui cõiugis interemptus eſt. Cauſa autẽ eius interfectionis huiuſmodi fuit. Quum in cõuiuio vltra q̃ oportuerat apud Veronã lętus reſideret: cũ poculo qđ de capite Chunimũdi regis ſui ſoceri fecerat: reginę ad bibẽdũ vinũ dari pręcepit/atq; eam vt cũ patre ſuo lętãter biberet inuitauit. Hoc necui videaƭ ĩpoſſibile: veritatem in Chriſto loquor. Ego hoc poculũ vidi in quodã die feſto Ratichis principẽ vt illud cõuiuis ſuis oſtẽtaret manu tenentẽ. Igiƭ Roſimũda vbi rẽ aĩaduertit/altũ cõcipiens in corde dolorẽ/quẽ cõpeſcere nõ valens mox in mariti necẽ patris cędẽ vindicatura exarſit. Cõſiliũq; mox cũ † Helmige qui regis Scilpor hoc eſt armiger & collactaneus erat vt regẽ interficeret iniit. Qui reginę ſuaſit/vt Peredeũ quia erat vir fortiſſimꝰ in hoc cõſiliũ aſciſceret. Cũ vero Peredeus reginę ſuadẽti tãtũ nefas cõſenſum adhibere nollet: illa ſe noctu in lectulo ſuę veſtiarię cũ qua Peredeus ſtupri cõſuetudinẽ habuerat ſuppoſuit. Vbi Peredeus inſcius fraudis cũ regina cõcubuit. Cũq; illa patrato iã ſcelere ab eo quæreret quã ſe eſſe exiſtimaret: & ipſe nomẽ ſuę amicę quã eẽ putabat/nominaſſet: regina ſubiũxit. Nequaq̃ eſt vt putas: ſed ego Roſimũda ſum. Certẽ nũc Peredee rẽ talẽ ꝑpetraſti/ꝙ aut tu Alboinũ ĩterficies: aut ipſe te ſuo gladio extinguet. Tũc ille intellexit malũ qđ fecit: & qđ ſponte noluerat/tali modo in regis necem coactus aſſenſit. Tũc Roſimũda dũ ſe Alboinus in meridie ſopori dediſſet: magnũ in palatio ſilentiũ fieri ꝓcipiẽs/oĩa alia arma ſubtrahẽs/ſpatam illius ad lectuli caput/ne tolli aut euaginari poſſit/fortiter colligauit. & iuxta cõſiliũ initũ/Peredeũ & † Helmigẽ interfectores omni beſtia crudelior introduxit.

† Amechildẽ Alboini cędes.

Alboinus ſubito de ſopore experrectus malũ qđ ĩminebat intelligẽs, manũ citius ad ſpatã porrexit: quã ſtrictius ligatã cũ extrahete nõ valeret/appręhẽſo ſcabello ſuppeditaneo ſe ꝑ aliqđ tẽpus defendit. Sed heu ꝓ dolor/vir bellicoſiſſimus & ſũmę audacię/nihil cõtra hoſtẽ ꝓualẽs quaſi vnꝰ de inertibus ĩterfectus eſt. Vniuſq; mulierculę cõſilio periit/qui ꝑ tot hoſtiũ ſtrages ĩ bello fortunatiſſimꝰ extitit. Cuiꝰ corpus cũ maximo Lãgobardorũ fletu & lamẽtis/ſub cuiuſdã ſcalę aſcenſu, quę palatio erat cõtigua, ſepultũ eſt. Fuit autẽ ſtatura ꝓcerus: & ad bella peragẽda toto corpore coaptatus. Huius tumulũ noſtris in diebꝰ Giſelbertꝰ qui dux Veroneñ. fuerat/aperiens/ſpatã eius/& ſiqua alia ornamẽta eius in eo inuẽta fuerãt abſtulit: qui ſe ab hac culpa/vanitate ſolita apud indoctos hoĩes purgãdo Alboinũ id iuſſiſſe iactabat.

De fuga Helmigis ſeu Helmichildis & Roſimũdę in Rauẽnam: & de vtriuſq; nece per venenatum poculum. Cap. XV.

Longinus exarchus Sabell.

IGitur Helmigis extincto Alboino regnum eius inuadere conatus eſt: ſed minime potuit: quia Langobardi nimium de morte illius dolentes eum moliebantur extinguere. Statimq; Roſimunda Longino præfecto Rauennæ mandat vt q̃primũ nauem dirigeret quæ ſe & Helmigem ſuſcipere poſſet. Longinus tali nuntio lætus feſtinanter nauem direxit: in quam Helmigis cum Roſi-

mũda iam ſua coniuge fugientes nocte ingreſſi ſunt. Auferẽteſq; ſecum Albiſindã Albiſinda: a
regis filiã / & oẽm Langobardorũ theſaurũ / velocius Rauẽnam ꝑuenere. Tũc Lon Sabellico
ginus ꝑfectus ſuadere cœpit Roſimũdæ vt Helmigẽ interficeret: & ipſiꝰ ſe nuptiis Alſiunda.
copularet. Illa (vt erat ad oẽm nequitiã facilis) cũ affectaret Rauẽnatiũ dña fieri, ad
tãtum facinus ꝑpetrandũ aſſenſum ꝓbuit. Atq; dũ Helmigis ſe in balneo abluerat /
egredienti mortis poculũ / q̃d ſalutare aſſeruit / ꝓpinauit. Ille vbi cẽſit ſe mortis po
culũ bibiſſe: Roſimũdã euaginato gladio ſup eã / q̃d reliquũ erat bibere coegit. Sicq;
dei omnipotẽtis iudicio regis interfectores nequiſſimi vno momẽto perierunt.

De Peredei ſeu Perethei / cuius Sabellicus nõ meminit / Cõſtantinopolim ablegatione & facinore ſanſonico. Cap. XVI.

HIs ita peremptis Longinus prefectus Albiſindã cũ Langobardorũ
theſauris Cõſtãtinopolim ad Tyberiũ imperatorẽ direxit. Affir
mãt aliqui etiã Peredeũ pariter cũ Helmige & Roſimũda Rauẽ- Peredei
nã veniſſe / atq; deĩde cũ Albiſinda Cõſtãtinopolim miſſum: ibiq; exitus.
in ſpectaculo populi corã imperatore leonẽ miræ magnitudinis
occidiſſe. Cui (vt ferunt) ne aliquid malignũ / in regia vrbe / quia
magnę virtutis erat / moliret̃: iuſſu ĩperatoris oculi euulſi ſũt. Qui ſibi poſt aliquã-
tum tẽporis duos cultellos aptauit: quibꝰ in vtriſq; manicis ſuis abſcõſis palatiũ pe
tiit: atq; ſe q̃dã ad Auguſti vtilitatẽ / ſi ad eũ ĩtromitteret̃ / locuturũ ꝑmiſit. Ad quẽ
Auguſtus Tyberius duos ſibi familiares qui eius verba ſuſciperẽt / patricios miſit.
Quos cum ꝑueniſſent ille quaſi aliq̃d ſecretius dicturꝰ propius accedẽs ambos cul
tris illis e manica tractis grauiter ita ſauciauit vt ſtatim in terrã corruẽtes expira
rẽt. Sicq; Sanſonis illiꝰ fortiſſimi facto ex aliqua parte nõ abſimilis ſuas iniurias vl-
tus eſt. Et pro amiſſione duorũ luminũ / duos ĩperatori viros vtiliſſimos interemit.

De Clebe quẽ Sabellicus Clephem vocat: rege. xi. Cap. XVII.

LAngobardi vero apud Italiã omnes cõmuni cõſilio Clebem, ſeu
Clephem, nobiliſſimũ de ſuis viris, in vrbe Ticinenſi ſibi regẽ ſta Clephis
tuerunt. Hic multos Romanorũ viros potentes / alios gladio ex- rex. xi.
tinxit / alios ab Italia exturbauit. Iſte cum annũ vnum & menſes
ſex cum Anſane cõiuge ſua regnũ obtinuiſſet / a puero de familia Clephis
ſua gladio iugulatus eſt. cędes.

De ducibus Langobardorum qui per decem annos facto interregno rẽpu. eorum tenuerunt: & de eorum ſęuitia. Cap. XVIII.

POſt cuius mortẽ Lãgobardi per annos decẽ regẽ nõ habentes ſub Duces Lan
ducibus fuerũt. Vnuſq̃ſq; eñ ducũ ſuã ciuitatẽ obtinebat. Zaba- gobardorũ
nus Ticinum. Alboinus Mediolanũ. Wallarus Bergamũ. Alahis
Brixiam. Comus Trentũ ſeu Tridẽtũ. Giſulphus Forũiulii. Sed
& alii extra hos in ſuis vrbibꝰ triginta duces fuerũt. Quibꝰ die- Italię cala-
bus multi nobiliũ Romanoꝝ ob cupiditatẽ ducũ interfecti ſunt. mitas.
Reliqui vero ꝑ partes diuiſi / tertiã partẽ ſuarum frugum Lãgobardis ꝑſoluerũt: &
tributarii efficiunt̃. Porro his Lãgobardorũ ducibꝰ ſeptimo anno ab aduẽtu Alboi-
ni & totius gẽtis / ſpoliatis eccleſiis, ſacerdotibus interfectis, ciuitatibꝰ ſubrutis / po
puliſq; qui more ſegetũ excreuerant / extinctis, in iis regionibꝰ quas Alboinus cepe
rat: Italia ex maxima parte capta / a Langobardis ſubiugata eſt.

Finis Lib. II. Sequitur. III.

De Langobardorum ducibus qui ad prędandum Galliam ſunt ingreſſi/vt prędixerat Hoſpitius anachorita ſanctiſſimus. Cap.I.

Hoſpitius vir dei.

IGitur aliquot ex ducibus Langobardorum cum valido exercitu gallias ingrediuntur. Horum aduentũ vir dei Hoſpitius qui apud Niceam erat incluſus/ſancto ſibi id reuelante ſpiritu longe ante praeuidit: & eiuſdem vrbis ciuibus quae mala imminerent praedixit. Erat enim vir iſte magnę abſtinentiae & ꝓbabilis vitae: qui conſtrictus ad carnem catenis ferreis, indutus deſuper cilicio, panẽ in cibum cum paucis dactylis vtebatur. In diebus autẽ quadrageſimae radicibus hęrbarum aegyptiacarũ quibus Eremitae in aegypto vſi fuerãt/ exhibitis a negociatoribus alebatur. Per hunc dominus magnas virtutes

Gregorius Turoneñ.

operari dignatus eſt: quae ſcriptę habentur in libris venerabilis viri Gregorii Turoneñ. epiſcopi. Igitur vir iſte ſanctus aduentum Langobardorũ in Gallias hoc mo 5
do praedixit. Venient Langobardi in gallias: & deuaſtabunt ciuitates ſeptem: eo ꝙ increuerit malitia eorum in conſpectu domini. Eſt enim omnis populus periuriis deditus: furtis obnoxius: rapinis intentus: homicidiis promptus: in quibus non eſt iuſtitię fructus. Non decimę dantur: non pauper alitur: non tegitur nudus: nõ ſuſcipitur hoſpitio peregrinus: ideo haec plaga ventura eſt ſuper populum iſtum. Monachis quoq; ſuis praecipiens ait: Abſcedite & vos a loco iſto/auferentes vobiſcum quae habetis. Ecce enim gens quam praedixi appropiat. Dicentibus autem illis, non relinquemus te ſanctiſſime pater/ait. Nolite timere pro me. Futurum eſt enim vt inferant mihi iniurias: ſed non nocebunt vſq; ad mortem. ¶Diſcedentibus au-

Lãgobardi ad hoſpitiũ veniunt.

tem monachis/aduenit exercitus Langobardorum. Qui dum cuncta quae reperiebant vaſtabant/ad locum vbi vir ſanctus incluſus erat peruenerunt. At ille per feneſtram e turri ſe eis oſtendit. Illi vero circũeuntes turrim/dum aditũ quaererent/per quem ad eum ingredi poſſent/& minime inuenirent: duo ex eis aſcendentes tectum diſcooperuerunt illud: & videntes eum cinctum catenis indutũq; cilicio dicunt: hic malefactor eſt & homicidium fecit: ideo in his ligaminibus vinctus tenetur. Vocatumq; in partem/interrogant quid mali fecerat: ꝙ tali ſupplicio arctare-

Miraculoſa Hoſpitii ſalus.

tur. At ille fatetur ſe homicidam eſſe/omniumq; criminum reum. Tunc vnus extracto gladio vt caput eius amputaret dexteram erigit: ſed eius dextera mox in ipſo ictu ſuſpenſa diriguit: nec eam ad ſe potuit retrahere: relictus autem gladius in terram decidit. Quod videntes ſocii eius clamorem in caelum dederunt: flagitantes a ſancto viro: vt quid eis agendum eſſet/clementer inſinuaret. Ipſe vero impoſi-

Alia miracula.

to ſalutis ſigno arens brachium ſanitati reſtituit. Langobardus autem qui ſanatus fuerat ad fidem Chriſti conuerſus/ſtatim clericus/ deinde monachus effectus eſt. Atq; in eodem loco vſq; ad finem vitae ſuae in dei ſeruitio permanſit. Beatus vero Hoſpitius dum Langobardis dei verbum loqueretur: duo duces qui eum venerabiliter audierunt incolumes patriae reſtituti ſunt: quidã vero qui eius verba deſpexerant, in ipſa prouincia miſerabiliter perierunt.

Quomodo Langobardi in Gallia Amatũ patricium virũ & Guntrãni regis ducem / occiderint cum innumeris Burgũdionibus: victi autẽ ſint a Momulo ſeu Mumulo itidẽ patricio & in Italiam repulſi. Cap.II.

IGitur deuaſtantibus Langobardis Gallias / Amatus patricius ꝓuincię / qui Gunthrãno regi Francorũ parebat / cõtra eos exercitum direxit. Cõmiſſoq; bello terga vertit: ibiq; extinctus eſt. Tantãq; tunc ſtragẽ Langobardi de Burgundionibus fecerunt: vt nõ poſſit colligi numerus occiſorũ. Ditatiq; inæſtimabili præda / ad Italiam reuertuntur. Quibus diſcedẽtibus Ennius qui & Mumulus / accerſitus a rege / patriciatus honorẽ meruit. Irruentibus autẽ iterum Langobardis in Galliã: & vſq; Muſtiã Scalmes accedẽtibus, qui locus Ebredunenſi adiacet ciuitati, Mumulus exercitũ mouit: vt cum Burgundionibus illuc proficiſcatur. Circũdatiſq; Langobardis cum exercitu, factis etiam conciſis per deuia ſyluarũ / irruit ſuper eos / multoſq; ex eis interfecit: nõnullos vero cepit: & regi ſuo Gũthranno direxit. Langobardi vero iis patratis ad Italiam ſunt regreſſi.

Gũthrãn⁹ rex Frãco.
Amatus cę ditur.
Burgũdionũ ſtrages.
Mumulus.
Momulus Gregorio Turoneñ.
Conciſę.
Guntãnus Sabell.

Saxones qui in Italiam venerant in Galliam irrumpentes a Momulo reuerti coguntur: aſſumptis autem vxoribus & liberis rurſus in Galliam ad Sigibertum regem vt eius auxilio in patriam reuertantur, redeunt: vnde in patriam reuerſi a Sueuis fere delentur. Cap.III.

POſt hæc Saxones qui cum Langobardis in Italiã venerant / in Gallias prorũpunt: & intra territoriũ Regenſe, id eſt apud Stablonẽ villam, caſtra conſtituunt diſcurrentes per villas vrbiũ vicinarũ diripientes prędas, captiuos abducẽtes, cunctaq; vaſtãtes. Quod cum Mumulus cõperiſſet, ſuper eos cũ exercitu irruit: multoſq; ex eis interfecit / & donec nox finẽ faceret cædere nõ ceſſauit. Ignaros enim reppererat homines & nihil de iis quę acciderant autumantes. Mane autẽ facto ſtatuunt Saxones exercitũ præparantes ſe fortiter ad bellum: ſed intercurrẽtibus nuntiis pacem fecerũt: datiſq; muneribus Mumulo, & relictis captiuis & vniuerſa præda ad Italiam reuertuntur. ℂ Ingreſſi autem Italiam aſſumptis ſecum vxoribus & paruulis ſuis cum omni ſupellectile / rurſum ad Gallias deliberãt redite. Scilicet vt a Sigiberto rege ſuſcepti / eius poſſint adiutorio ad patriam remeare. Id autẽ certum eſt / Saxones cũ vxoribus & paruulis ideo in Italiam veniſſe vt in ea habitarent. Sed quantũ datur intelligi / noluerunt Langobardorum imperiis ſubiacere. Sed neq; eis permiſſum eſt a Langobardis in proprio iure ſubſiſtere: ideoq; exiſtimãtur ad ſuam patriã repedaſſe. Ii gallias ingreſſuri duos ex ſe cuneos fecerunt / quorum vnus per Niceam vrbem / alter per Ebredunum ingreſſus eſt: illa videlicet via reuertentes quã anno ſuperiore tenuerant. Ii quia tempus meſſium erat colligendarum, metentes ac triturantes frumenta comedebant / ac ſuis animantibus ad eſum prębebant. Deprædabantur pecora. ſed nec ab incendiis abſtinebant. Qui cum ad Rhodanum amnem perueniſſent, vt tranſmiſſo eo ſe Sigiberti regno conferrent: occurrit eis Momulus cum valida multitudine: quo viſo illi timentes / datis pro redemptione ſua multis aureis nummis tranſire permiſſi ſunt. Qui dum ad Sigibertum regem pergunt: multos in itinere negotiatione ſua deceperunt: venundantes bracteas & laminas æreas pro aureis. erant enim ita neſcio quo fuco coloratæ, vt auri probati atq; examinati ſpeciem ſimularent. Vnde nonnulli hoc dolo decepti probatum dantes aurum & accipientes

Mumulus Saxones ſternit.
Saxones rurſum in Galliam redeunt.
Saxonũ impoſtura.

æs/pauperes ſunt effecti. Peruenientes tandē ad Sigibertum regem, ad locum vnde

Saxones in patriā reuerſi.

prius egreſſi fuerant/redire permiſſi ſunt. ¶Qui dum in patriam veniſſent/eam a
Sueuis & aliis gentibus vt ſupra memorauimus occupatā inuenerunt. Cōtra quos
inſurgentes conati ſunt eos extrudere aut reſiſtentes delere. At illi obtulerunt eis

Sueui quę Saxonibus obtulerint.

tertiam partē regionis/dicentes: ſimul hic poſſumus viuere & ſine colliſione cōmu
niter habitare. Cunq; nullo modo acquieſcerent: dehinc obtulerunt eis medietatē:
poſtea duas tertias partes ſibi tantū vnā tertiam reſeruantes. Nolentibus autē Sa-
xonibus obtulerunt cum terra etiā omnia pecora/tātum vt a perſequendo ceſſarēt.

Saxones a Sueuis cęduntur.

Sed nec hoc Saxones probātes/certamen expetunt: atq; inter ſe ante certamen qua-
liter vxores Sueuorū diuiderent conſtituunt. Verum non ita eis vt putabant eue-
nit. Nam cōmiſſo pręlio/viginti milia eorū deſiderata ſunt: Sueuorū vero quadrin
genti duntaxat & octoginta ceciderunt: reliquis vincentibus. Sex milia autem Sa-
xonum qui bello ſupfuerant deuouerūt ſe neq; barbam neq; capillos raſuros/niſi ſe
de Sueuis hoſtibus vlciſcerentur. Qui iterum pugnam ingredientes vehementer
attriti ſunt: & ſic a bello quieuerunt.

Quomodo tres duces Lāgobardorum Amo, Zaban ſeu Zabanus, & Rhodanus in gallias irruperint & reiecti ſint. De Gallorum in Italiam aduentu: & de Chilperici regis obitu. Cap. IIII.

Amo.

POſt hęc tres Lāgobardorū duces: videlicet Amo, Zaban, ac Rho-
danus Gallias irruperunt. Et Amo quidē Ebredunenſem carpens
viam vſq; Machaonem villam/quā Mumulus munere regis habe
re meruerat/acceſſit: ibiq; tentoria fixit. Zaban vero per Dien-

Zaban. Rhodanus. Amo.

ſem deſcendens vrbem/vſq; Valentiam venit. Rhodanus autem
Grationopolim vrbem aggreſſus eſt. Amo itaq; Arelateñ. debel-
lauit prouinciam cum vrbibus quæ circunſitæ ſunt: & vſq; ad ip
ſum lapideum campum qui adiacet vrbi Maſſilienſi accedens/vniuerſa quę reperit
depopulatus eſt. Aquenſibus autem obſidionem parans/vigintiduabus libris ar-

Rhodanus. Zaban. Mumulus.

genti acceptis diſceſſit. Rhodanus autem & Zaban pari modo incendiis & rapinis
loca ad quę acceſſerant/demoliti ſunt. Quæ cum Mumulo patricio relata fuiſſent:
cū valida manu ꝑueniens/primū cū Rhodano qui Grationopolim oppugnabat/cō
flixit: & multos de ei9 exercitu peremit: ipſumq; Rhodanū lācea vulneratū ad mō-
tium excelſa fugere cōpulit. Qui exinde cū quingētis viris qui ſupfuerant/ꝑ deuiā
ſyluā prorūpens ad Zabanū/q tūc Valētiā obſidebat/ꝑuenit: eiq; oīa quę ſibi aduer
ſa cōtigerāt nūtiauit. Qui dū pariter ad Ebreduneñ. vrbē oīa depdātes veniſſent:
Mumulū cū exercitu occurrentē habuerūt: cōmiſſoq; ꝑlio ab eo victi ſunt. Tū Za-

Lāgobardi in Italiā repulſi.

ban & Rhodanus Italiam repetentes Seguſiū deuenere. Quā vrbē Siſinnius tūc ma
giſter militū ad partē retinebat iperatoris. Ad quē puer a Mumulo miſſus literas
ꝑtulit Mumulū aduētare ſignificātes. Quib9 cōpertis Zaban & Rhodanus mox ad
propria diſceſſere. Amo vero his auditis collecta oī pręda Italiā repetiturus profi-
ciſcitur: ſed obſiſtentibus niuibus prędā magna ex parte relinquens, vix cū ſuis al-
pinū tramitē erūpere potuit: & tūc ad ꝓpria vnde venerat ꝑuenit. ¶ Iiſdem diebus
aduenietibus Frācis ad Magnos Caſtrū/quod ſupra Tridentū in cōfinio Italię po-
ſitum eſt/ſe eis tradidit. Quā ob cauſam Comes Langobardorū de Largare Rugilo
nomine Magnos aduenies deprędatus eſt. Qui dū cū pręda reuerteretur: in cāpo
Rotaliano offendit Chrānichem ducē Francorū: a quo cū pluribus e ſuis ꝑeremptus
eſt. Qui Chrānichis non multo poſt Tridentum veniens ipſum deuaſtauit. Quem

inſequens Eoinus Tridentinus dux deprehenſumq; in loco cui Salurnis nomen eſt / cũ exercitu interfecit: prędãq; oẽm quã ille ceperat excuſſit: expulſiſq; Francis Tridẽtinum territoriũ recepit. ¶ Hoc tẽpore Sigibertus rex francorũ occiſus eſt fraude Chilperici germani ſui / cum quo bellũ inierat. Regnũq; ei⁹ Childebertus eiuſdẽ filius adhuc puerul⁹ cũ Brunichilde matre regẽdũ ſuſcepit. Eoinus quidẽ dux Tridentinorũ / de quo prędiximus / accepit vxorẽ filiã Gondobaldi Baioariorũ regis.

Sigiberti regis cędes Childebertus regnat.

De Iuſtini Auari interitu: & Tybeṛii auguſti pientiſſimi & liberaliſſimi in Chriſti pauperes ſtudio. Cap. V.

Circa hæc eadẽ tempora apud Conſtantinopolim vt ſuperius præmiſſum eſt: Iuſtinus minor regnabat: vir omni auaritiæ deditus: contẽptor pauperũ: ſenatorũ ſpoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies: vt arcas ferreas iuberet fieri ĩ quas ea quę rapiebat auri argentiq; talenta congereret. Quem etiam ferũt in hęreſin pelagianam dilapſum. Hic quũ a diuinis mandatis aures cordis auerteret: iuſto dei iudicio amiſſo rationis vſu demens effectus eſt. Hic ad ſe Tyberium Cęſarem aſciuit / qui palatium & ſingulas prouincias gubernaret. Hominẽ iuſtum, vtilem, ſtrenuum, ſapientem, eleemoſynarium, in iudiciis ęquum, in victoriis clarum, & quod his omnibus ſupereminet, veriſſimũ chriſtianum. Hic quũ multa de theſauris quos Iuſtinus aggregauerat, pauperibus erogaret: Sophia Auguſta frequentius eum increpabat: ꝙ rempubl. ſic redigeret in paupertatem: dicens: quod ego multis annis cõgregaui: tu intra modicum tempus prodige diſpergis. Cui reſpondit Tyberius. Confido in domino ꝙ non deerit pecunia fiſco noſtro / in tantũ vt pauperes eleemoſynã accipiant: & captiui redimantur: qui verus & magnus eſt Theſaurus: dicẽte domino: Theſaurizate vobis theſauros in cœlo: vbi neq; erugo neq; tinea corrumpunt: & vbi fures non effodiunt / nec furantur. Ergo de iis quæ domin⁹ tribuit congregemus theſauros in cœlo: & dominus eos nobis augere dignabitur in cælo. Igitur Iuſtinus cum duodecim annos regnaſſet / amentia quã incurrerat / tandem vitam finiuit. Bella quę ante per Narſetem patricium Gothis & Francis illata / ſuperius per anticipationem diximus: huius tempore geſta ſunt. Deniq; cum & Roma temporibus Benedicti papę / vaſtantibus omnia per circuitum Langobardis famis violentia & cõmeatus pœnuria laboraret: multa milia frumenti nauibus ab ægypto dirigens Tyberius / eam diligentia ſiue ſtudio miſericordiæ releuauit.

Iuſtinus auarus.

Tyberius Cęſar vir bonus.

Iuſtini exitus.

Fames Romæ.

De Tyberii pietate in crucem domini: theſauri inuentione duplici: coronatione: & vitatione inſidiarum. Cap. VI.

Mortuo igitur Iuſtino imperatore, Tyberius Conſtãtinus Romanorum regũ quinquageſimũ ſuſcepit imperiũ. Hic (vt ſuperius diximus) quũ ſub Iuſtino adhuc Cæſar palatiũ regeret: & multas quotidie eleemoſynas faceret: magnam ei domin⁹ auri copiã ſuppeditabat miro quodam indicio. Nam deambulans per palatium vidit in pauimento dom⁹ tabulam marmoream in qua erat crux dominica inſculpta. & ait. Cruce domini frontem noſtram & pectora munire debemus, & ecce ſub pedibus calcamus eam. Quo dicto mox iuſſit eandem tabulam auferri: qua ablata inuenẽrũt & alteram ſubtus idem crucis ſignũ habentẽ: quã itidẽ iuſſit auferri. Et quum tertiã deinceps repertam eiuſdem iuſſu abſtuliſſent: inueniunt magnũ theſaurũ habentẽ ſupra mille auri centenaria. Ty-

Tyberius cõſtãtinus imperat.

Theſauri miraculoſa inuentio.

berius autē ſublatū aurū adhuc abundantius ꝗ conſueuerat pauperibus elargitur.
Narſes quoq; patricius Italiæ/cū in quadā ciuitate intra Italiā domū magnā habe-
Narſetis theſaurus indicatur Tyberio.
ret,cū multis theſauris ad ſupramemoratā vrbem venit:ibiq; in domo ſua occulte
ciſternā magnā fodit in qua multa milia cētenariorū auri & argēti repoſuit.Inter-
fectiſq; oībus conſciis/vni tantūmodo puerulo qui per iuramentū ab eo obſtrictus
erat/cōmendauit. Defuncto vero Narſete ſupradictus puer iam ſenex effectus/ad
Tyberiū Cęſarē veniens dixit.Si mihi aliquid ꝓfuerit/magnā rem tibi Cęſar dicā.
Cui ille.Dic ait quod vis:& ſi quidē profuerit mihi & tibi cōmodū erit.Tum ſenex:
Theſaurum(inquit)Narſetis reconditū habeo/quod in extremo vitæ poſitus cela
re diutius non debeo.Tunc Cæſar gauiſus mittit cū eo vſq; ad locum pueros ſuos:
qui peruenientes vſq; ad ciſternam/eāq; reſerantes/inueniunt tantū auri & argen-
ti,vt vix per multos dies a deportantibus potuerit euacuari.Quę pene omnia Ty-
Tyberii coronatio.
berius ſecūdum morē ſuum erogatione largiflua diſpenſauit egenis. ¶Hic cū au-
guſtalem coronā accepturus eſſet/eūq; iuxta cōſuetudinē populus ad ſpectaculum
circi expectaret:inſidias ei pręparans/vt Iuſtinianū Iuſtini nepotē ad dignitatē im-
perii ſublimaret:per loca ſancta prius procedēs/dehinc pontificē vrbis cū cōſulari-
bus ac pręfectis ad ſe vocans/palatiūq; ingreſſus/induit purpura, diademate coro-
natur,thronoq; imperiali impoſitus cū innumeris laudibus in regni gloria confir-
matur.Quod aduerſarii eius audientes:nihilq; ei qui in deo ſpem ſuā poſuerat offi
cere valentes:magno ſunt confuſionis pudore cooperti.Tranſactis autē paucis die-
bus aduenìens Iuſtinianus pedibus ſe ſubiecit imperatoris/ob meritū gratię quin-
Tyberii clementia.
decim auri centenaria deferens.Quē ille iuxta clementię ſuæ ritū collegit:ſibiq; in
palatio aſſiſtere iuſſit. Sophia vero auguſta immemor promiſſionis quā quondam
Sophię perfidia.
Tyberio fecerat/inſidias ei tentat ingerere. Procedēte itaq; eo ad villā vt iuxta ri-
tum imperialē triginta dies ad vindemiā iocundaretur:Sophia vocatū ad ſe Iuſti-
nianum voluit ad imperiū ſublimare.Quo cōperto Tyberius curſu veloci Cōſtan
tinopolim reuertitur:apprehēſamq; Auguſtam omnibus theſauris expoliauit: ſo-
lum ei victum quotidianum & amictum relinquens.Segregatiſq; pueris eius ab ea/
alios de ſibi fidelibus conſtituit/qui illi parerēt: mādans prorſus vt nullus de prio-
ribus haberet ad eam acceſſum.Iuſtinianum vero verbis ſolūmodo obiurgatū tan-
to deinceps amore dilexit/vt filio eius filiam ſuam ſpōſam promitteret/rurſumq;
filio ſuo filiam eius expeteret:ſed ea res/quā ob cauſam neſcio/ad effectum minime
Tyberii exercitꝰ Perſas vincit.
peruenit.Huius Tyberii exercitus ab eo in Perſidem miſſus Perſas potētiſſime de-
bellauit:victorq; regrediens tantę molis pręda cum viginti pariter elephātis detu
lit,vt humanę cupiditati ſatis eſſe crederetur.

De magnificentia Tyberii in Chilpericum regem Francorū:de diui Gre-
gorii libris:& in Eutichiū victoria:de Spoletani ducis pręda& de Tyberii
obitu/ac Mauricii Cappadocis ſucceſſione. Cap.VII.

Tyberii dona Chilperico miſſa.
AD hunc Chilpericus Francorum rex legatos ſuos dirigens/mul-
ta ab eo ornamenta/aureos etiam ſingularum librarum ſuſcepit
nummos:habētes ab vna parte effigiem imperatoris impreſſam
Numiſmata.
in circulo autē/Tyberii Conſtantini perpetui Auguſti:ab altera
vero parte/equum & aſcenſorem cum ſcriptura:Gloria Roma-
Gregorii morales li.
norum.Huius ſub diebus Gregorius diaconus qui poſt Papa ex-
titit cum eſſet apocriſarius apud eandem vrbem regiam/morales libros com-

poſuit:Eutichiumq; eiuſdem vrbis epiſcopum de reſurectione errātem in cōſpectu eiuſdem Auguſti ſuperauit.Hac etiā tempeſtate Pharoaldus primus Spoletanorū dux cum Lāgobardorum exercitu Claſſem inuadens opulentā vrbem ſpoliatā cunctis diuitiis nudā reliquit. Mortuo vero apud Aquilegiā patriarcha qui eccleſiam vnum annum rexerat:eidē eccleſię ſacerdos Helias pficitur.Tyberius autem Conſtātinus poſtꝗ imperium ſeptem rexerat annis/ſentiens ſibi mortis diem imminere vna cum cōſilio Sophię Auguſtę,Mauricium genere cappadocē/virum ſtrenuum, ad imperium elegit:filiāq; ſuā regalibus ornamentis inſtructā eidem nuptū dedit dicens:ſit tibi imperium meum cū hac puella conceſſum:vtere eo felix:memor ſemper vt æquitate & iuſtitia delecteris.Quæ poſtꝗ dixit,de hac luce ad æternam migrauit:magnum populis luctum ob ſuā mortem relinquens.Fuit enim ſummę bonitatis:in eleemoſynis promptus/in iudiciis iuſtus/in iudicādo cautiſſimus/nullū deſpiciens,ſed omnes in bona voluntate cōplectens,omnes diligens,ipſe quoq; dilectus a cūctis.Quo defuncto Mauricius indutus purpura,redimitus diademate,ad circum proceſſit:acclamatiſq; laudibus & applauſibus/largitus populo munera/in grecorum imperio confirmatus eſt.

Eutichius ſuperatur. Spoletani ducis facinus. Helias aquileg. Tyberii obitus. Mauricius imperator. Tyberii pconia.

De Autharo ſeu Authare rege Lāgobardorū.XII.Et Lāgobardici regni ęquitate. De donis a Mauricio īperatore Childeberto regi miſſis & repetitis:deq; Droctrulfo duce. Cap.VIII.

AT vero Lāgobardi cum per annos decem ſub poteſtate ducū fuiſſent,tādem cōi cōſilio Autharū Clephonis ſupra memorati principis filium regem ſibi ſtatuerunt.Quem etiā ob dignitatem Flauium appellauerunt. Quo prenomine omnes qui poſtea fuere Lāgobardorū reges feliciter vſi ſunt.In hui⁹ diebus ob reſtaurationē regni/duces qui tunc erāt/Omnem ſubſtātiæ ſuę medietatem regalibus vſibus tribuunt: vt eſſe poſſit vnde Rex ipſe & qui ei aderāt,eiuſq; obſequiis per diuerſa officia dediti,alerētur. Populi tamen aggrauati per Lāgobardos hoſpites partiuntur.Erat ſane hoc mirabile in regno Langobardorum:ꝙ nulla erat violentia:nullę ſtruebantur inſidię:nec aliquē iniuſte angariabāt: neminem ſpoliabāt.Non erāt furta:nō latrocinia:vnuſquiſq; quolibet ſecurus ſine timore pergebat.¶Hoc tempore Mauricius imperator Childeberto regi Frācorum quinquaginta milia ſolidorū per legatos ſuos dono miſit:vt cū exercitu ſuper Lāgobardos irrueret:eoſq; de Italia exterminaret.Qui cum innumera Frācorum multitudine in Italiā ſubito introiuit.Lāgobardi verō in ciuitatibus ſe cōmunientes/intercurrentibus legatis,oblatiſq; muneribus,pacem cū Childeberto fecerūt. Qui cum ad Gallias remeaſſet,Imperator Mauricius cognito ꝙ cum Langobardis fœdus percuſſerat,ſolidos quos ei ob Langobardorum expulſionem dederat/repetere cœpit.Sed ille ſuarum virium potentia fretus/ne reſponſum quidem reddere dignatus eſt.¶His ita geſtis Autharus rex Brixellum ciuitatem ſuper Padi marginem poſitā/expugnare aggreſſus eſt.in quā Droctrulfus dux a Lāgobardis cōfugerat:ſeq; partibus Imperatoris tradens,ſociatis militibus/Langobardorum exercitui fortiter reſiſtebat.Iſte ex Sueuorum gente oriundus inter Langobardos creuerat:& quia quęrebat ſecum occaſionem vlciſcendę ſuæ captiuitatis,tandem repperit:& contra Langobardos ilico in arma ſurrexit.Aduerſus quem Langobardi grauia bella geſſerunt:tandēq; eum cum militibus imperatoriis quos iuuabat exuperātes,Rauennā compulerunt:Brixellū vi capientes:& muros eius ad ſolum vſq; de

Autharus Lāgobard. Rex.XII. Flauiorum prenomina. Regni Langobardorū æquitas. Dona Mauricii ī Childebertum. Frācorū in Italiam incurſus. Brixellum. Droctrulfus dux.

ruentes. Poſt hęc Authorus rex cum Smaragdo patricio qui tunc Rauēnę pręerat vſq; in annum tertium pacem ſeu inducias fecit.

De Droctrulfi geſtis, morte, & epitaphio. Cap. IX.

HVius autem Droctrulfi adminiculo ſæpe Rauēnatium milites aduerſus Langobardos dimicauerunt: extructaq; claſſe Lāgobardos qui Claſſe vrbē tenebant / hoc adiuuāte expulerunt. Cui cum vitę expleſſet terminū / honorabile monumētum ante limina beati Vitalis martyris tribuentes tali epitaphio laudes eius extulerunt.

Clauditur hoc tumulo Droctrulfus corpore ſolo:
Nam meritis viuit totus in orbe ſuis.
Ex validis fuit ipſe quidem / nam gente Sueua
Ortus / adhuc iuuenis captus ab hoſte fuit.
Terribilis viſu facies / ſed corda benigna:
Longaq; robuſto pectore barba fuit.
Arma ſequens ſemper Romana, & publica ſigna
Vaſtator gentis vixerat ipſe ſuę.
Contempſit charos dum nos iuuat ille / parentes:
Te patriam reputans eſſe Rauenna ſuam.
Huius prima fuit Brixelli gloria capti:
Quo reſidens cunctis hoſtibus horror erat.
Qui romana potens valuit pręſigna iuuare:
Verillum primum Chriſtus habere dedit.
Inde etiam retinet dum claſſem claſſibus, arma
Armis opponit, mœnia noſtra diu.
Lango hic bardorum vires contriuit: opeſq;
Ipſorum / titulis clarus ad aſtra datis.
Martyris auxilio Vitalis fultus / ad iſta
Peruenit victor ſępe trophęa potens.
Cuius & in templo petiit ſua membra iacere:
Hęc loca poſt mortem fauſta futura putans.
Ipſe ſacerdotem moriens hęc dona petiuit:
Quis exoratis lętus ad aſtra abiit.

De Pelagio Papa & Childeberto rege & eius ſorore & Mauricio Imperatore eorumq; geſtis. Cap. X.

Pelagi⁹ papa iniuſſu principis.

Childebertus Hiſpanis bellum mouet.

†Iugūdem Herminigildus.

DEniq; poſt Benedictum Papã Pelagius Romanę eccleſiæ pontifex abſq; iuſſione principis ordinatus eſt, eo ꝙ Langobardi Romam per circuitū obſiderent: nec poſſet quiſq̃ Roma egredi. Hic Pelagius Heliæ Aquilegienſi epiſcopo nolenti tria capitula Calcidonēn. ſynodi ſuſcipere / epiſtolā ſatis vtilem miſit: quā beatus Gregorius cū eſſet adhuc diacon⁹ ſcripſit. ¶ Interea Childebert⁹ rex Frācorum bellum aduerſus Hiſpanos gerens, eoſdem acie ſuperauit. Cauſa huius certaminis iſta fuit. Childebertus rex † Ingundē ſororem ſuam Herminiſgildo Leuigildi Hiſpanorum regis filio coniugem tradiderat. Qui Herminigildus per ꝑdicationem Heleandri epiſcopi Hiſpanēn. atq; adhortationē coniugis ſuæ / ab Arriana hęreſi / qua pater ſuus languebat / ad catholicā fidem conuerſus fuerat. Quem pater impius in ipſo ſacrato paſcali die ſecuri percuſſum inter-

emerat.Ingundis vero poſt mariti iā martyris funus de Hiſpaniis fugiēs/dū ī Gallias repedare vellet:in manus militum incidens qui limitē Hiſpanū aduerſus Gothos protegebāt/cum paruo filio capta atq; in Siciliā abducta eſt:ibiq; diem extremum clauſit.Filius vero eius Mauritio Imperatori Conſtātinopolim eſt trāſmiſſus. ¶Rurſus Mauritius Auguſtus legatos ad Childebertum mittens:vt contra Lāgobardos in Italiā exercitum traiiceret ſollicitauit.Childebertus autē exiſtimans ſuā ſororem apud Conſtātinopolim viuere,legationi acquieuit:ſpe ſororis recipiendę:iterūq; aduerſus Lāgobardos Francorum exercitum in Italiam miſit.Contra quos dum Langobardorum acies properaret:Frāci & Alemāni diſſenſiones inter ſe habentes ſine vllius conquiſitione ad patriam ſunt reuerſi.

Ingūdis capitur.

Mauritii legati.

De aquarum diluuio in Italia:& ſęua tempeſtate & peſtilentia illius temporis:& de Letania inſtituta. Cap.XI.

EO tempore fuit aquæ diluuium in finibus Venetiarū & Lyguriæ cęteriſq; regionibus Italię:quale maximū poſt Noe tempora creditur non fuiſſe.Factę ſunt lacunæ poſſeſſionum:ſeu villarum:hominūq; pariter & pecudum magnus interitus. Deſtructa ſunt itinera,diſſipatę vię:tantūq; Ateſis fluuius excreuit vt circa baſilicam beati Zenonis martyris/quę extra Veronēſis vrbis muros ſita eſt,vſq; ad ſupremas feneſtras aqua ptingeret:licet(ſicut beatus Gregorius/qui poſtea Papa fuit/ſcripſit)in eādē baſilicā aqua minime introiuerit. Vrbis quoq; Veroneñ.muri ex parte alia eadē ſunt inundatione ſubruti.Facta eſt autē dicta inundatio kalendis nouēbris.Sed tātę coruſcationes & tonitrua tunc fuerant quātę vix ęſtiuo tēpore fieri ſolent.Poſt duos quoq; menſes eadē vrbs Veroneñ.magna ex parte incendio concremata eſt.In hac diluuii effuſione in tātum apud vrbē Romā Tyberis fluuius excreuit:vt aquę eius ſupra muros vrbis influerent/& maximas in ea regiones occuparent.Tunc per alueum eiuſdem fluuii cum multa ſerpentium multitudine/draco etiā mirę magnitudinis per vrbem tranſiens vſq; ad mare deſcendit.Subſecuta ſtatim eſt hāc inundationem grauiſſima peſtilentia/quā inguinariā appellāt:quę tāta clade populum deuaſtauit:vt de inęſtimabili multitudine vix pauci remanerent. Primūq; Pelagium Papā virum venerabilem perculit:& ſine mora extinxit.Deinde paſtore interempto ſeſe per populos extēdit. In hac tāta calamitate beatiſſimus Gregorius qui tunc leuita erat,a cunctis generaliter papa electus eſt.Qui dū ſeptiformē Letaniā ordinaſſet:intra vnius horæ ſpatium/dū populi deum precarentur/octoginta ex eis ſubito ad terram corruentes ſpiritū exhalauerunt.Septiformis autem Letania ideo dicta eſt ꝙ totius vrbis populus a beato Gregorio in ſeptem partes deum deprecaturus diuiſus eſt.In primo nāq; choro fuit omnis clerus.In ſecundo omnes abbates cum monachis ſuis.In tertio omnes abbatiſſę cum congregationibus ſuis.In quarto omnes infantes.In quinto omnes viri laici.In ſexto omnes viduę.& in ſeptimo oēs mulieres coniugatę. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere omittimus quia iam ante aliquot annos eius vitam deo auxiliante contexuimus.In qua quæ dicenda fuerant iuxta tenuitatis noſtræ vires vniuerſa deſcripſimus.

Diluuium maximum.

Ateſis.

Tēpeſtas inſolens.

Tyberis inundatio.

Draco.

Peſtilentia.

Pelagii papę mors.

Gregorius ſanctus fit papa.

Letania ſeptiformis.

De miſſis in Britanniam & de Anglorum ad Chriſtum conuerſione. Deq; epiſcopis ab Romana eccleſia deſciſcentibus.

Cap.XII.

Angli con-
uertuntur
ad fidē.

HOc eodem tempore idem beatus Gregorius Auguſtinum & Me
litū & Ioannem cum aliis pluribus monachis timentibus deū in
Britāniam miſit/eorūq; prędicatione Anglos ad Chriſtum con-
uertit. His diebus defuncto Helia Aquilegiēſi patriarcha, poſtq̄

Seuerus pa
triarcha eli
citur.

xv. annos ſacerdotium geſſerat: Seuerus huic ſuccedēs regendā
ſuſcepit ecclesiā. Smaragdus patricius veniēs de Rauēna in Gra
dū per ſemetipſm e baſilica extrahens Rauennā cū iniuria duxit:

Smaragdi
impietas.

cū aliis tribus ex Hiſtria epiſcopis ſcilicet Ioanne parētino: Seuero: atq; Vindemio:
quibus cōminans exilia/atq; violentiā inferens/cōmunicare cōpulit Ioanni Rauen
nati epiſcopo trium capitulorum dānatori. Qui a tēpore papæ Vigilii & Pelagii a
Romanę eccleſię deciderat ſocietate. Exacto vero anno e Rauēna ad Gradū reuerſi
ſunt. Quibus nec plebs cōmunicare voluit/nec cęteri epiſcopi eos receperunt. Sma
ragdus autē patricius iuſte correctus ſucceſſorē Romanū patriciū accipiens, Con-

Seuerus re
conciliatur
eccleſię.

ſtātinopolim remeauit. Poſt hęc facta eſt ſynodus epiſcoporū in Mariano: vbi recepe
rūt Seuerū patriarchā Aquilegiēſ. dantē libellum erroris ſui: quia trium capitulo
rum dānatoribus cōmunicarat Rauēnę. Nomina vero epiſcoporū qui ſe ab hoc ſciſ

Epiſcopi ca
tholici.

matę cohibuerunt hęc ſunt. Petrus de Altino. Clariſſimus Ingenuinus de Sabione.
Agnellus tridētinus. Iunior veronēſ. Horontius Vincētius. Ruſtic⁹ de Tharuiſio
Fonteius feltrinus. Agnellus de Accilo. Laurētius Velunēſis. Maxētius Iulienſis, &
Adrianus Poleſenſis. Cū patriarcha autē cōmunicauerūt iſti epiſcopi. Seuerus. Pa-
rētinus. Ioannes patricius. Vindemius & Ioannes quos diximus.

De Authari in Iſtriam & Cumacinā inſulā felici expeditione: contraq; Frācos &
Græcos mirabili victoria. Cap. XIII.

Expeditio i
iſtriam.

HAc tempeſtate Flauius Autharus rex ad hiſtriā exercitum miſit:
cui exercitui Eoinus dux Tridētinus pfuit. Qui poſt pdas & incē
dia/facta pace in annū vnum/magnā pecuniā regi detulerūt. Alii
quoq; Lāgobardi in inſula Cumacina per Frācionem magiſtrum

Frācio de-
ditur.

militū qui adhuc de Narſetis parte fuerat, in ea ſe per viginti an-
nos continuerāt: qui Frācio poſt ſex menſes obſidionis ſuę, Lango
bardis eādem inſulā tradidit. Ipſe vero vt ſe obtulerat, dimiſſus a
rege cum ſua vxore & ſupellectile Rauennā properauit. Inuentę ſunt in eadē inſula

Autharus
Childeber-
ti ſororem
procatur.

diuitię multę quę ibidē a ſingulis ciuitatibus fuerāt cōmendatę. Miſit autē Autha-
rus legatos ad Childebertū petēs eius germanā ſibi matrimonio ſociari. Cūq; Chil
debertus acceptis muneribus a Lāgobardorū legatis/germanā ſuā eorū regi ſe da-
turū promiſiſſet: aduenientibus tamen Gothorū de hiſpania legatis eandē ſuā ger
manā/q; gens illa ad fidē catholicā conuerſa fuiſſet/eorū regi promiſit: legationēq;
ad imperatorē Mauritiū direxit: mādans ei: vt qđ prius nō fecerat/nunc cōtra Lā-
gobardorū gētem bella ſuſciperet/atq; cū eius conſilio eos ab Italia expelleret. Qui
nihil moratus exercitū ſuum ad Langobardorum debellationē in Italiā miſit. Cui
Autharus rex cū Lāgobardis nō ſegniter obuiā pergit: & pro libertate fortiter con

Frācorum
ſtrages.

fligit: ita vt Langobardi vincerent omnes: Galli autem vehemēter afflicti: & ſi mul
ti capti plurimi tamen per fugā elapſi vix ad patriā reuertūtur. Tātaq; ſtrages fa-
cta eſt de Frācorum exercitu/quāta nunq̄ alibi commemoratur. Mirādum ſane eſt
cur Secundus qui aliqua de Langobardorum geſtis ſcripſit/hanc tantam eorū vi-
ctoriam prętererit: cum hęc quę pręmiſimus de Francorum interitu in eorū hiſto
ria iiſdem ipſis pene verbis exarata legantur.

Quomodo Autharis deſponſam ſibi Theodelindā Regis Baioariæ filiam ſub ſpecie oratoris viſit:& ad ſe fugientem duxit quidem:ſed Agilulfo nupturā augur deſignauit. Cap.XIIII.

FLauius vero rex Autharis legatos poſtea in Baioariā miſit,qui Garibaldi eorū regis filiā ſibi in matrimonium peterent.Quos ille benigne ſuſcipiens Theodelindā filiā ſuā promiſit Authari ſe daturum.Qui legati reuertētes cum hęc Authari nūtiaſſent ille per ſemetipſum ſuā ſponſam videre cupiens / paucis ſecū ſed expeditis ex Lāgobardis adhibitis,vnum quem ſibi fideliſſimum putauit,& omnium ferme annoſiſſimū ſecū ducēs/ſiue mora ad Baioariā perrexit.Qui cū in conſpectū Garibaldi regis iuxta morē legatorum introducti eſſent:& is qui cū Authari antiquiſſimus venerat poſt ſalutationē/verba (vt moris eſt)intuliſſet:Autharis cū a nullo illius regionis cognoſceretur,ad regē Garibaldū propinquius accedēs ait.Dominus meus Autharis rex me proprie ob hoc miſit:vt veſtrā filiā ipſius ſpōſam q̄ nobis dn̄a futura eſt cōſpicerē:vt qualis eiꝰ forma ſit valeā eidē certiꝰ renūtiare.Quibꝰ auditis rex filiā ſuā iuſſit ad ſe venire: quā cū Autharis / vt erat ſatis elegāti forma/tacito nutu cōteplatꝰ eſſet: eiq; p oīa cōplacuiſſet:ait ad regē.Quia talē filię veſtrę perſonā cernimus:vt eam merito nobis reginā fieri optemus:ſi placet regię maieſtati:de eius manu,ſicut poſtea nobis factura eſt/vini poculum ſumere pręoptamus.Cūq; id rex annuiſſet:illa accepto vini poculo prius ei qui ſenior videbatur propinauit. Deinde quum Authari/quem ſponſum ſuum eſſe neſciebat/porrexiſſet:ille poſtq̄ bibit/cū poculum redderet,eius manū/nemine animaduertente/digito tetigit:dexterāq; ſuā illi a fronte per naſum ac reliquā faciem perduxit.Illa autem hoc ſuæ nutrici rubore perfuſa īdicauit.Cui nutrix ait.Iſte niſi eſſet rex & ſponſus tuus nequaq̄ te tāgere auderet:ſed interim ſileamus:ne hoc patri tuo fiat cognitum.Re enim vera/digna perſona eſt/quę tenere regnum & tuo ſociari coniugio poſſit. Erat autē tunc Autharis iuuenili ętate floridus:ſtatura decens:flaua cæſarie perfuſus:& multum decorus aſpectu. Qui mox a rege cōmeatu accepto cum ſuis in Italiā reuerſus eſt:Noricorū finibus feſtināter abſcedens.Noricorum quidē prouincia/quā Baioariorū populus inhabitat/habet ab oriente Pānoniā:ab occidēte Sueuiā:a meridie Italiā:ab aquilonis vero pte Danubii fluenta. Igitur Autharis cum iā prope Italiæ fines perueniſſet:ſecūq; adhuc qui eū ducebant Baioarios haberet:erexit ſe ſuper equum cui inſidebat quātum potuit:& toto āniſu ſecuriculā quā manu geſtabat in arborem quę proxima erat fixit eāq; fixā reliquit:adiiciens hęc inſuper verba.Talē Autharis ictum ſeu feritā facere ſolet.Cunq; hoc dixiſſet/intellexerunt Baioarii qui eum comitabantur eū ipſum eſſe regē Autharim.Deniq; poſt aliquātum tēporis cum propter Frācorum aduētum perturbatio Garibaldo regi aduenifſet:Theodelinda filia eius cū ſuo Germano nomine Gundoaldo ad Italiā confugit:ſeq; aduētare Authari ſponſo ſuo nūtiauit.Cui ille ſtatim obuiā cum magno apparatu ad nuptias celebrādas in cāpum cognomēto Sardis qui ſupra Veronā eſt occurrens,eādem cunctis lętātibus in coniugē ad Idus Maias accepit.Erat autē inter cęteros Lāgobardorū duces tunc ibi Agilulfus dux Taurineń.ciuitatis.Quo in loco cum turbato aere lignum quoddā in ſeptis regiis ſitum cum magno tonitruorum fragore fulminis vi ictum fuiſſet.habebat tūc Agilulfus quendā de ſuis aruſpicinę peritū:qui per artē diabolicā intelligebat:quid futurum ictus fulminum portēderet.Qui ſecreto quum Agilulfus ad re-

Theodelinda.

Garibaldꝰ Baioarię rex.

Norici.

Vaticiniū ex fulmine.

quiſita naturę reſideret:eidē dixit.Mulier iſta quę modo regi noſtro nupſit:poſt nō
multum temporis coniunx tua futura eſt.Qđ ille audiens,caput ſe eius amputatu
Vide Sabelli. Ennea. viii.Lib.v. rum/ſi ea de re aliquid amplius diceret/cōminatus eſt.Cui ille.Ego quidem(īquit)
occidi poſſum:ſed fata nequeunt immutari:nam certe ad hoc in hāc regionem ve-
nit fœmina iſta/vt tuis nuptiis copuletur.Quod ita quoq; poſt factum eſt. Hoc tē-
pore(quam ob cauſam incertum eſt)Inſul cognatus regis Autharis apud Veronā
eſt interfectus.

De Gallorum exercitu iterum ſub Childeberto in Italiam irrumpente:& de oppidulis ab eis captis:& de dyſenteria & fame quas perpeſſi ſunt.

Cap.XV.

HAc etiam tēpeſtate Grippo legatus Childeberti regis Frācorum
Conſtātinopoli legatione perfunctus cum eidem regi ſuo q̄ hono
rifice ab Imperatore Mauritio ſuſceptus fuiſſet nūtiaſſet:& ꝙ in-
iurias quas apud Carthaginē perpeſſus fuerat,imperator ad vo-
lūtatem Childeberti regis vlturum ſe promiſiſſet: Childebertus
confeſtim iterato in Italiā exercitum Francorum cum viginti du
cibus ad debellandā Langobardorum gentem miſit. E quibus du
Holonis caſus. cibus Aldoaldus & Holo & Cedinus eminentiores fuerunt. Sed Holo cum impor-
tune ad Bilitioneñ.caſtrum acceſſiſſet:iaculo ſub mamilla ſauciatus cecidit:& mor
Frācorum ſtrages. tuus eſt.Reliqui vero Franci cū egreſſi fuiſſent ad p̄dandum:Langobardis irruen-
tibus paſſim per loca ſingula proſternebātur. At vero Aldoaldus/& ſex alii duces
Aldoald⁹. Frācorum ad Mediolaneñ.vrbem venientes ibi eminus in cāpeſtribus caſtra poſue
runt.Quo loco ad eos imperatoris legati venerunt:nūtiantes adeſſe exercitum in
ſubleuamē & auxilium eorum:dicenteſq; ꝙ poſt triduum cum eodem exercitu re-
dirent.Et hoc(inquiūt)vobis erit ſignum:Cum videritis villę huius quæ in mon-
te ſita eſt domus incendio concremari:& fumū i ncendii ad cælos vſq; ſuſtolli:noue
ritis nos cum exercitu quē pollicemur aduentaſſe.Sed expectātes Frācorum duces
dies ſex iuxta condictum/nullum ex iis quos legati imperatoris promiſerāt veniſſe
Cedinus. contēplati ſunt.Cedinus autem cum xiii.ducibus læuā Italiæ ingreſſus, quinq; ca-
ſtella cepit:a quibus etiā ſacramenta fidelitatis exegit.Peruenit etiā exercitus Frā-
corum vſq; Veronā:& depoſuerunt caſtella plurima per pacē.poſt ſacramēta autē
data gentes quę ſe eis crediderāt peremptę ſunt:nullum ab eis dolum exiſtimātes.
Oppidula a Gallis capta. Nomina autem caſtrorū ſeu oppidulorum quę diruerunt in territorio Tridētino
iſta ſunt. Teſana.Maletunū. Sermoſanū.Apianū.Fagitana.Cimbra.Brixianū. Brē
tonicū.Baleneſene. Maſe.& duo ī Alſuca:& vnum in Verona.Hęc omnia caſtra cū
direpta & diruta eſſent a Francis:ciues vniuerſi ab eis ducti ſunt captiui.Pro Feru
ge vero caſtro intercedētibus epiſcopis Ingenuino de Saluone,& Agirello de Tri-
dento,data eſt redemptio:per caput vniuſcuiuſq; viri ſolidus vnus/vſq; ad ſolidos
Frācorum lues. ſexcentos.Interea Frācorum exercitus/cum eſſet tēpus æſtiuum/propter incōſueti
aeris incōmoditatem dyſenterię morbo grauiter exagitari cœpit.Quo morbo plu
res ex eis interierunt.Quid plura! Cum per tres menſes Francorum exercitus Ita
liam peruaderet/nihilq; proficeret,neq; de inimicis vltionē ſumere poſſet : eo ꝙ ſe
in loca fortiſſima recepiſſent:neq; regem attingere valerēt,de quo vltio fieret: qui
ſe intra Ticinenſem muniuerat vrbem:exercitus vt dixi labefactus aeris intēperie/
ac fame conſtrictus/redire ad propria deſtinauit.Qui reuertētes in patriā tantam

famis violentiam perpeſſi ſunt:vt prius veſtimenta propria/inſuper etiam & arma ad coemendum victum pręberent/q̄ ad genitale ſolum pertingerent.

Frācorum calamitas & fames.

De geſtis Autharis circa Beneuentū: & acceſſum ad Columnā maris ſiculi:deq; primo duce Beneuentano Zotone. Cap.XVI.

CIrca hęc tempora putatur eſſe factum qđ de Authari rege refertur.Fama eſt enim tunc eundem regem per Spoletum Beneuentum perueniſſe/ eāq; regionē cepiſſe:& etiā Rhegium vſq;/extremā Italiæ ciuitatem vicinā ſicilię peruaſiſſe.Et quia ibidem intra maris vndā columna quędā eſt poſita,dicitur vſq; ad eā equo inſidens acceſſiſſe:eamq; haſta ſua tetigiſſe dicēdo:hucuſq; erūt Langobardorū fines.Quę columna in hodiernum vſq; diem dicitur perſiſtere:& columna Autharis appellari.¶Fuit autē primus in Beneuēto dux nomine Zoto qui illic rerum potitus eſt per curricula annorum viginti.

De legatis Autharis ad Guntranum regem Francorum:& oſtento mirabili circa eundem Guntrannum. Cap.XVII.

INterea Autharis rex legationē verbis pacificis ad Guntrannum regē Francorum patruum Childeberti regis direxit. A quo iidē legati iucunde ſuſcepti ac ad Childebertū/qui & nepos ex fratre erat/directi ſunt:vt ad eius nutum pax cum Lāgobardorum gente firmaretur.Erat aūt Gūtrānus ipſe rex pacificus & omni bonitate conſpicuus.Cuius vnū factum ſatis admirabile libet huic hiſtoriæ breuiter inſerere:pręſertim cum hoc ī Francorum hiſtoria minime contineri nouerim⁹.Is quum venatum quodam tempore in ſyluas iuiſſet:&(vt fieri aſſolet)ī diuerſa diuagātibus ſociis/ipſe cum vno tātum ſibi fideliſſimo remāſiſſet,grauiſſime ſomno depreſſus/caput ſuper genua eiuſdem fidelis ſui reclinās/obdormiuit.De cuius ore paruum animal in modū reptilis/egreſſum/tenuem riuulum qui prope decurrebat/vt tranſire poſſit/ſatagere cœpit. Tūc ille in cuius gremio rex quieſcebat,ſpatam ſuam vagina exceptam ſuper eundem riuulum poſuit:per quā illud reptile in vlteriorem partem trāſmeauit. Qđ cum non longe ab eo loco in quoddam foramen montis ingreſſum fuiſſet & per eandem ſpatā eundem riuulum denuo tranſmeaſſet:rurſum in os Guntranni introiuit.Guntrannus autem paulopoſt de ſomno expergefactus:mirificā ſe viſionē vidiſſe narrauit. Rettulit enim ſibi apparuiſſe in ſomnis ꝙ fluuium quendam per pontem ferreum tranſiſſet:& montem quendam ſubintraſſet:vbi magnum auri pondus aſpexiſſet. Is vero in cuius gremio dormierat quæ viderat per ordinē ei rettulit.Quid plura! Eroſus eſt locus ille:& ineſtimabiles theſauri qui ibidem antiquitus poſiti fuerant/ſunt reperti.De quo auro ipſe rex poſtmodum ciborium ſolidū mirę magnitudinis & magni ponderis fecit.Multis illud pretioſiſſimis gemmis decoratum ad ſepulchrū domini Hieroſolymā tranſmittere voluit:ſed cum minime poſſet,idem ſuper corpus beati Marcelli martyris qđ in ciuitate Cabiloneñ.ſepultum eſt,vbi ſedes regni ipſius erat,poni fecit:& eſt ibi vſq; in pręſentem diem:nec eſt vſq̄ vllum opus ex auro confectum qđ ei valeat comparari.Sed nos his breui relatu/quia digna erant/contractis,ad hiſtoriam cœptam reuertamur.

Guntrāni laudes.

Oſtentum mirabile circa Guntrānum ad theſaurū inueniendū.

Ciborium euchariſtię Cabiloni.

De morte Autharis regis:& ſucceſſore eius Agilulfo:& de coniugio eius cum Theodelinda.

Cap.XVIII.

Autharis mors

INterea dum legati Autharis regis in Frácia moraretur, rex Antha-
ris apud Ticinũ nonis ſeptembris veneno (vt tradũt) accepto mo-
ritur: poſt ꝗ ſex regnauerat ãnos. Statimq; a Lãgobardis legatio ad
Childebertum regem Francorũ miſſa eſt: quæ Autharis regis mor
tem eidem nunciaret: & pacẽ ab eo expeteret. Quod ille audiens le
gatos quidẽ ſuſcepit: pacẽ vero in poſterum ſe daturum promiſit:
& præfatos legatos poſt aliquot dies promiſſa pace abſoluit. Re-
gina vero Theodelinda quia multũ placebat Langobardis permiſſa eſt in regia peſiſte
re dignitate ſuadentibus ei vt ſibi quemcunq; vellet ex oĩbus Langobardis maritũ eli

Theodelinda in regno cõfirmatur.

geret; talẽ ſcilicet qui regnũ vtiliter regere poſſit. Illa vero cum prudentibus conſiliũ
habens Agilulfũ ducem Taurinatum/ & ſibi virum/ & Lãgobardis regem elegit. Erat
enim vir idem ſtrenuus & bellicoſus: & tam forma ꝗ animo ad regni gubernacula coa
ptus. Cui regina ſtatim ad ſe vt mandatat venienti obuiam ad Laumellũ oppidum
ꝓperauit: & accepto poculo vinũ propinari fecit: qđ cũ prior bibiſſet: reſiduũ Agilul-
fo ad bibendum tribuit. Is cum reginę accepto poculo manum honorabiliter oſcula-
tus eſſet: regina cum rubore ſubridens/ nõ deberi ſibi manum ſed os oſculari ab eo de
cere ait; moxq; ſe ad illi⁹ baſium erigẽs, & de nuptiis ſuis deq; regni dignitate adeun-

Theodelinda nubit Agilulfo.

da decretum ſuum aperuit. Quid plura? Celebrãtur mox cum magna lętitia nuptię:
ſuſcipitq; Agilulfus qui fuit cognatus Autharis regis initio menſis nouembris di-
gnitatem regiam. Sed tunc paucis tantum congregatis in vnum Lãgobardis, poſtea
menſe Maio ab omnibus in regnum apud Mediolanum ſublimatus eſt.

Finis libri. III. Sequitur. IIII.

De legatiõe Agilulfi regis in Frãciã ad redimẽdos captiuos: deq; anni ſiccitate: &
annonę caritate; & de victoriis Agilulfi in Gandulfum & Menulfum duces Cap. I.

Agilulfus rex. XIII. Brunichildis pietas. Ennius Sabellico dicitur.

COnfirmato ergo Agilulfo (qui & Ago dictus eſt) in re-
gia dignitate, Agnellum epiſcopum Tridẽtinum in Frã-
ciam miſit ad redimendos eos qui Tridento captiui a Frã
cis abducti fuerant. Qui inde rediens ſecum aliquos ca-
ptiuos/ quos Brunechildis regina Frãcorum proprio præ
tio redemerat/ reduxit. Eoinus quoq; ſeu Ennius dux Tri
dentinorum ad obtinendam pacem ad Gallias perrexit.
qua impetrata regreſſus eſt. ¶Hoc ãno fuit ſiccitas nimi-
um grauis a menſe Ianuario vſq; ad menſem Septembrẽ:
& facta eſt magna poenuria annonæ & fames valida.

Siccus & ſterilis annus. †Fruticeſq; Menulfi cædes.

Venit quoq; magna locuſtarum multitudo in territo-
rium Tridentinum: quæ maiores erant ꝗ cęterę locuſtæ: & mirum dictu/ herbas† pa
ludeſq; depaſtæ ſunt. Segetes vero agrorum exiguæ prouenerunt: Sequẽti quoq; an
no pari modo reuenerunt. ¶His diebus Agilulfus occidit Menulfum ducem inſulæ
ſancti Iulii: eo ꝙ ſe ſuperiori tempore Francorum ducibus tradidiſſet. Gandulfus ve-

Gandulfus rebellis.

ro Bergomenſis dux in ciuitate ſua Bergomo rebellans cõtra regem ſe communiuit:
ſed datis obſidibus pacem cum eo fecit. Rurſus autem in inſula Comacina ſe clauſit:
quam Agilulfus ingreſſus auxiliares Gandulfi expulit: & theſaurum quem ibidem
a Romanis poſitum inuenerat Ticinum tranſtulit. Gandulfus vero iterato Bergo-
mum confugiens: ibiq; ab Agilulfo captus rurſum in gratiam receptus eſt. Rebella-
uit etiam Vlfaris dux Taruiſinus contra Agonẽ ſeu Agilulfum regem apud Taruiſi

ſium:vbi & obſeſſus & captus ab eo eſt.

De peſte inguinaria apud Rauēnam. De bello a Childeberto geſto:de hyeme vehementi:fluxu cruoris. De ſcriptis diui Gregorii papæ ad Theodelindam miſſis:per quā eccleſię poſſeſſionē fere recepit. Deq; Thaſſilonis regno & geſtis. Cap.II.

Inguinaria

HOc anno fuit peſtis inguinaria iterum apud Rauennā:Gradum: & Iſtriam grauiſſima:vt etiam prius ante triginta annos extiterat. Hoc etiam tempore Agilulfus rex cum Abbaribus pacem fecit. Childebertus vero bellum geſſit cum conſobrino ſuo Chilperici filio:in quo prętio vſq; ad triginta milia homines cæſi ſunt. Fuit autē tunc hyems frigida nimis qualē nullus recolebat prius fuiſſe. In regione quoq; Brionum ſanguis de nubibus fluxit & †interni fluuii riuulus aquas cruoris emiſit. ¶Iiſdem diebus ſapientiſſimus ac beatiſſimus papa Gregorius Romanæ vrbis epiſcopus poſt alia multa quæ ad vtilitatem ſanctæ eccleſiæ ſcripſerat/etiam libros quatuor de vitis ſanctorum compoſuit:quē codicem dialogum.i.duorum locutionem/quia eum colloquens cum ſuo diacono Petro/ediderat,appellauit. Hos autem libros prętatus papa Theodelindæ reginæ miſit:vtpote quā ſciebat & Chriſti fidei deditam:& in bonis artibus eſſe præcipuā. ¶Per hanc quoq; reginam multum vtilitatis eccleſia dei conſecuta eſt. Nam pene omnes eccleſiarum ſublimitates Langobardi quum adhuc gentilitatis errore tenerentur inuaſerant:ſed eius ſalubri ſupplicatione rex permotus,& catholicam fidē tenuit,& multas poſſeſſiones eccleſię largitus eſt:atq; epiſcopos qui in depreſſione & abiectione erant ad dignitatem & honorem reduxit. ¶His quoq; diebus Thaſſilo a Childeberto rege Francorum apud Baioariam rex creatus eſt. Qui mox cum exercitu Sclauorum prouinciam itroiens parta victoria ad ſolum proprium cum magna pręda remeauit.

Childeberti geſta.
Hyems dura.
Portenta.
†Maternæ.
Gregorii ſancti ſcripta.
Bona eccleſię reſtituta
Thaſſilo.

De Romano exarcho & eius ī Agilulfum geſtis:deq; pace per Gregorium eccleſiæ impetrata:& epiſtolis ad Theodelidā & Agilulfum miſſis ab eodē. Cap.III.

HAc etiam tempeſtate Romanus patricius/exarchus Rauēnę/Romam properauit. Qui dum Rauennam reuerteretur recepit ciuitates quæ a Langobardis tenebantur. Quarum iſta ſunt nomina. Sutrium. Polimartium. Horta. Tudertum. Ameria. Peruſium Luceoli:& alias quaſdam ciuitates. Qđ factum cum regi Agilulfo nunciatum eſſet: ſtatim Ticino egreſſus cum valido exercitu Peruſium petiit:ibiq; per dies aliquot Mauritionem ducem Langobardorum/qui ſe Romanorum partibus tradiderat/obſedit:& captum ſine mora vita priuauit. Huius regis aduentu iterum beatus Papa Gregorius exterritus eſt:vt ab expoſitione templi de quo Ezechiel ſcripſerat/deſiſteret:ſicut ipſe quoq; in ſuis homiliis refert. Rex autem Agilulfus extincto Mauritione Ticinū repedauit. Nec multo poſt ſuggerente maxime Theodelinda regina coniuge eius,ſicut eā beatus Gregorius ſuis epiſtolis ſępius admonuerat,cum eodem viro ſanctiſſimo papa Gregorio atq; Romanis pacem firmiſſimam pepigit. Eidemq; reginę idem venerabilis ſacerdos pro gratiarum actione hanc epiſtolam miſit.

Pax cū Ro.

Epl'a Gregorii papę ad Theodelindam.

GRegorius Theodelindę reginæ Langobardorum. Quia excellentiam veſtram ad faciendam pacem ſtudioſe & benigne ſe ſicut ſolet impendiſſe renuntiante filio noſtro Probo abbate cognouimus(nec enim aliter de Chriſtianitate veſtra confidendū fuit:niſi in cauſa pacis laborē & bonitatē veſtram omnibus monſtraretis)omnipotenti deo gratias agimus/qui ita cor veſtrum ſua pietate regit:vt ſicut vobis fidem rectam tribuit:ita quoq; placita ſibi vos ſæpe operari concedat.Non enim/excellentiſſima filia/de ſanguine/qui ab vtraq; parte fundēdus fuerat paruum te credas acquiſiuiſſe meritum.Ex qua re voluntati veſtrę gratias referentes/dei noſtri miſericordiam deprecamur,vt bonorum vobis vicem & retributionē in corpore & in anima,hic & in futuro compenſet.Salutantes vos prę terea paterna dilectione hortamur:vt apud excellentiſſimum coniugem veſtrum ita agatis/quatinus chriſtianę reipub.ſocietatem non reiiciat. Nam ſicut & vos ſcire credimus,multis modis ei vtilis eſt : ſi ſe ad eius amicitiam conferre voluerit. Vos igitur more veſtro/quæ ad gratiam & conciliationem partium pertinēt ſemper ſtudete:atq; vbicūq; cauſa mercedis extiterit laborate:vt bona veſtra amplius ante omnipotentis dei oculos commendetis.

Ad Agilulfum.

GRegorius Agilulfo regi Lāgobardorum. Gratias excellentiæ veſtrę referimus:q; petitionem noſtram audientes/pacem/quę vtriſq; eſſet partibus profutura/ſicut de vobis confidentiam habuimus/ordinaſtis.Ex qua re excellentię veſtrę prudentiam & veritatem valde laudamus:quia pacem diligendo/vos deum qui auctor ipſius eſt/amare monſtratis. Nam ſi(qđ abeſſe gaudemus)facta non fuiſſet:quid agi debuit:niſi vt cum peccato & periculo partium/ſanguis miſerorum ruſticorum/quorū labor vtriſq; proficit/ funderetur!Sed vt prodeſſe nobis eandem pacem/quemadmodum a vobis facta eſt/ſentiamus/paterna charitate petentes petimus:vt quotiēs occaſio ſe dederit/ducibus veſtris per diuerſa loca / & maxime in his partibus conſtitutis/veſtris pręcipiatis epiſtolis:vt hanc pacem/ſicut promiſſum eſt,ſummopere cuſtodiant/nec occaſiones ſibi aliquas quęrant/aut contentio / aut ſeditio aliqua naſcatur. Et quatinus voluntati veſtræ gratias agere valeremus/latores prȩſentium literarum ſicut reuera homines veſtros ī eo quo debuimus affectu ſuſcepimus.Quia iuſtum fuit vt viros ſapientes/& qui pacem factā deo propitio nuntiauerunt/cum charitate & ſuſcipere & dimittere deberemus.

De portētis,morte Eoini ſeu Ennii Tridentini.Strage Baioariorum a Cacano.De equis ſilueſtribus & bubalis.Et de Childeberti vxoriſq; nece.Hunorum in Galliam irruptione. Guntrāni morte.Pace Langobardorum cū Hunnis.Romani exarchi morte . Pace cum Theoderico Francorum rege. Gandulfi & Warnecauſi cȩde. De peſte & portētis ac bello Francorum.

Cap.IIII.

Cometes. Archiepiſcopi & Eoini mors. Bauarorū ſtrages a Cacano. Equi ſilueſtres.

INter hæc ſequenti menſe Ianuario apparuit cometes.i.ſtella crinita mane & veſpere per totum menſem . Eo quoq; menſe defunctus eſt Ioannes archiepiſcopus Rauennæ:cuius in locum Marianus ciuis Romanus ſubſtitutus eſt . Eoino quoq; ſeu Ennio duce Tridēti mortuo datus eſt eidem loco dux Gandoaldus vir bonus ac fide catholicus.Iiſdē tēporibus Baioarii vſq; ad duo milia virorū dū ſup Sclauos irruūt,ſupueniēte Cacano/oēs interficiuntur. Tūc primū caballi ſiluatici & bubali in Italiā delati Italię populis miraculo fuerūt.

¶Hac etiam tempeſtate Childebertus rex Francorum ætatis anno vigeſimoquinto/cum vxore veneno/ſicut fertur/ extinctus eſt.Huni quoq; qui & Abbares dicũtur/a Pannonia in Turingiã ingreſſi/bella grauiſſima cum Francis geſſerunt.Brunechildis tunc regina cum nepotibus adhuc puerulis Theodeberto & Theodorico regebat Galliam.a quibus Huni accepta pecunia reuertũtur ad propria.Mortuus quoq; Guntrannus rex Francorum/regnumq; illius Brunechildis regina ſuſcepit cum nepotibus adhuc paruulis filiis Childeberti.¶Per idem tempus Cacanus rex Hunorum legatos ad Agilulfum Mediolanum mittens,pacem cum eo fecit.Romanus quoq; patricius moritur:cui Gallicinus ſucceſſit/& cum Agilulfo rege pacem compoſuit.¶Hac etiam tempeſtate Agilulfus cum Theoderico Francorum rege pacem perpetuam fecit. Poſt hæc Agilulfus/qui & Ago/rex rebellantem ſibi Zangrulfum Veroneñ.ducem extinxit.Gandulfum quoq; Bergomeñ.ducem/cui iam bis pepercerat/peremit. Pari etiam modo & Warnecauſum apud Ticinum occidit. ¶Subſequenti tempore rurſus Rauennam & eos qui circa oram maris erant peſtis grauiſſima vaſtauit.Sequenti vero anno mortalitas valida populos Veroñeſes attriuit.¶Tunc etiam ſignum ſanguineum in cœlo apparuiſſe viſum eſt: & quaſi haſtę ſanguineę:& lux clariſſima per totam noctem.Theodebertus autem Francocorum rex eo tempore cum Clothario patruele ſuo bellum gerens/eius exercitum vehementer afflixit.

Childeberti mors. Huni Abbares. Brunechildis. Guntranni mors. Cacanus. Romanus. Gallicinus. Pax cum Francis. Gandulfi cędes. Peſtis. Prodigia & oſtẽta. Francorũ diſcordia.

De Ariulphi ſeu Arnulphi morte:& miraculo ſancti Sabini/ſeu vt ſcriptum repperi Sauini/circa ipſum facto. Cap.V.

Sequenti anno Ariulfus dux qui Faroaldo apud Spoletũ ſucceſſerat/moritur.Hic Ariulfus cum bellum contra Romanos in Camerino geſſiſſet:victoriamq; patraſſet:requirere a ſuis hominibus cœpit:quiſnam vir ille fuiſſet quem in prelio quod geſſerat/tam ſtrenue pugnantem vidiſſet.Cui cum ſui reſponderent/ſe illic nullum fortius bellantem q̃ ducem ipſum vidiſſe:ille ait.Certe multo per omnia me meliorem ibi alium vidi:qui quoties me aduerſæ partis aliquis percutere voluit me ſemper ſuo clypeo protexit. Cumq; dux ipſe prope Spoletum vbi Baſilica beati martyris Sabini epiſcopi ſita eſt/in qua eiuſdem venerabile corpus requieſcit/aduenifſet:interrogauit cuiꝰ illa tam ampla domus eſſet.Reſponſumq; eſt ei a viris fidelibus Sabinum ibi martyrem requieſcere: quem Chriſtiani quoties in bello contra hoſtes irent preſidium haberent:ac eũ propterea in ſuum auxilium vocarent.Ariulfus vero cum adhuc eſſet gentilis/ita reſpondit.Et poteſt fieri vt homo mortuus aliquod viuẽtibus auxilium preſtet? Qui cum hoc dixiſſet,equo deſiliens eandem Baſilicã conſpecturus intrauit. Tunc aliis orãtibus ipſe picturas eiuſdem baſilicę mirari cœpit. Qui cum figuram beati martyris Sabini depictam conſpexiſſet:mox cum iuramento affirmauit. Talem omnino eum virum qui ſe in bello protexerat formam habitumq; habuiſſe.Tuncq; intellectum eſt beatum martyrem Sabinum eidem in prelio adiutorium contuliſſe.Igitur mortuo Ariulfo/duo filii Faroaldi ſuperioris ducis inter ſe propter ducatũ decertantes alter eorum Teudelapius nomine/victoria potitus ducatum ſuſcepit.

Sabini pręſidium.

De direptione Cœnobii diui Benedicti in Caſſino ſiti:& de Ariche ſucceſſore Zotonis Beneuẽtani:& epiſtola diui Gregorii ad eũ miſſa. Cap.VI.

Direptio Caſſini.

CIrca hęc tempora cœnobium beati Benedicti patris q̄d in Caſtro Caſſino ſitum eſt a Lãgobardis noctu inuaditur. Qui vniuerſa diripientes, ne vnum quidem ex monachis tenere potuerũt: vt prophetia venerabilis patris Benedicti quã lõge ante p̄dixerat / impleretur: qua dixit. Vix apud deum obtinere potui: vt ex hoc loco mihi animę cederẽtur. Fugientes autem ex eodem loco monachi Romã petierunt: ſecum codicẽ ſanctę regulę / quã prefatus pater compoſuerat: & quædã alia ſcripta / necnon librã panis & menſuram vini & quicquid ex ſupellectili recipere poterãt / deferentes. Cęterum poſt beatum Benedictum Cõſtantinus: poſt hunc Simplicius: poſt quem Vitalis / ad poſtremum Bonitus cõgregationẽ ipſam rexit: ſub quo hæc deſtructio facta eſt. ¶ Mortuo autem Zotone Beneuentanorum duce Arichis in locum ipſius a rege Agilulfo miſſus / ſucceſſit: qui ortus in Foroiulii fuerat: & Giſulfi Foriiuliani ducis filios educarat: eidemq; Giſulfo conſanguineus erat. Ad hũc Arichem extat epiſtola beati Gregorii papæ in hũc modum directa.

Abbates benedictini

GRegori⁹ Arichi duci. Quia ſic de gloria veſtra / ſicut reuera de filio noſtro confidimus / petere a vobis aliquid fiducialiter prouocamur / arbitrantes ꝙ vos minime patiamini nos cõtriſtari / maxime in tali re vnde veſtra anima multũ adiuuari poterit. Indicamus autem propter eccleſiam beatorum Petri & Pauli aliquãtas trabes nobis neceſſarias eſſe: & ideo Sabino ſubdiacono iniunximus de partibus Brixiorum aliquãtas incidere: & vt vſq; ad mare in locum aptum trahere debeat. Et quia in hac re auxilio indiget / ſalutãtes gloriã veſtram paterna charitate / petimus vt actionariis veſtris qui in illo loco ſunt demãdetis / vt homines qui ſub eis ſunt cum bobus ſuis in eius auxilium trãſmittãt: quatinus vobis cõcurrentibus melius q̄d ei iniunximus poſſit perficere. Nos enim promittimus ꝙ dum res erit perfecta dignum vobis euxenium q̄d non ſit iniurioſum trãſmittemus. Nã ſcimus nos conſiderare: & filiis noſtris qui bonã nobis voluntatem exhibent / reſpõdere. Vnde iterum petimus glorioſe fili vt ita faciatis vt & nos vobis poſſimus eſſe pro p̄ſtito beneficio debitores: & vos mercedẽ pro ſanctorũ eccleſiis habeatis.

De captione filię Agilulfi & generi eius Godeſcalci: & de cõſtitutiõe eccleſię ſancti Ioannis Baptiſtę i Modoecia / & de donariis & palatiis ibidẽ factis.

Cap. VII.

HIs diebus capta eſt filia Agilulfi regis cum viro ſuo noĩe Godeſcalco de ciuitate Parmenſi / ab exercitu Gallicini patricii: & ad vrbẽ Rauennã ſunt deducti. Hoc quoq; tẽpore miſit Agilulfus rex Cacano regi † Auarum / artifices ad faciendas naues: cum quibus idẽ Cacanus inſulã quãdã in Thracia expugnauit. ¶ Per idem quoq; tempus Theodelinda regina Baſilicam beati Ioannis Baptiſtæ in Modoecia conſtruxit: pro ſe & pro viro ſuo, & pro filiis ac filiabus & cunctis Langobardis Italienſibus: vt ipſe ſanctus Ioannes ſit interceſſor pro cũctis Lãgobardis ad dominũ: & illi venerũt inter ſe vnanimiter maiores natu cũ rege ſuo: vna cũ Theodelinda regina dicentes: Si ſanctus Ioannes pro nobis interpellator ſit ad dominũ deũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ pro nobis / nos oẽs vnanimiter pollicemur illi omni anno in die natiuitatis ſuę / hoc eſt. viii. Kalẽ. Iulii de noſtris facultatibus trãſmiſſuros honorifice ad oraculũ eius: vt per illius interpellationẽ habeamus iuuamen domini noſtri Ieſu Chriſti / tam in bello q̃ in aliis locis oĩbus quocũq;

† Abbarorum

Aedes diui Baptiſtę in Modoecia.

Votum Lãgobardorum.

ituri ſumus. Ab illo ergo die ĩ omnibus actibus eorũ cœperũt inuocare ſanctum Ioannẽ/vt illis pberet auxiliũ in virtute domini noſtri Ieſu Chriſti: & illi oẽs permanebãt illęſi: victoreſq; extiterunt ſup cunctos aduerſarios ſuos. Locus autẽ ille ſupra Mediolanũ duodecim milibus eſt: quẽ regina dedicandũ curauit/multiſq; ornamẽtis auri & argẽti mirifice decorauit: prędiiſq; ditauit: familiaſq; & poſſeſſiões multas eidẽ loco addixit in honorẽ ſancti Ioannis Baptiſtę. Dicamus aſſertionẽ ſcripturę Theodelindæ Reginæ. Offert glorioſiſſima Theodelinda regina vna cũ filio ſuo Adalualdo rege/ſancto Ioanni patrono ſuo de dono dei/& de dotibus/chartulã ſuę donationis: quã in ſuorũ pręſentia ſcribere fecit. Si quis quolibet tẽpore hãc teſtem volũtatis ſuę corruperit: in iudicii extremi die cũ Iuda traditore dãnetur. Ordinatio vero eius talis fuit. De reb⁹ ſancti Ioannis nullo modo ſe debet aliqs intromittere niſi tãtũ ſacerdotes q ibi deſeruiũt die ac nocte: tũq; famuli ac famulę q ibi ſubiecti ſunt cõmuniter debeãt viuere. ¶Quo in loco etiã Theodoricus quõdã Gothorũ rex palatiũ magnũ conſtruxit: eo q æſtiuo tẽpore locus ille vicinus alpibus tẽperatus ac ſaluber exiſtit. Ibi etiam pfata regina ſibi palatiũ condidit: in quo aliquid de Langobardorum geſtis manifeſte oſtenditur. Quomodo eo tẽpore Langobardi comã capitis tõdebãt: vel qualis illis veſtitus qualiſve habitus erat: ſeq; a ceruice vſq; ad occipitiũ radentes nudabãt: capillos a fronte vſq; ad os demiſſos habentes/quos ab vtraq; parte in frontis diſcrimine diuidebãt. Veſtimẽta vero eis erat laxa: & maxime linea/qualia Angli ſaxones habere ſolent: ornata inſtitis latioribus/vario colore contextis. Calcei vero eis erãt vſq; ad ſummũ pollicem pedis aperti: & alternatim laqueis corrigiarum retenti. Poſtea vero cœperunt vti conſutis. Super equos equitãtes tributos byrreos mittebant: ſed hoc de Romanorum conſuetudine traxerant.

Palatium Theodorici.
Pal. Theodelindę.
Lãgobardorum priſca facies.
Veſtimẽta.
Angli ſaxones.

De Patauii expugnatiõe. De pace cum Auaribus. i. Hunis quos Abbares ſcripſit: De Adalualdi natiuitate: cuius pposterę iam meminerat: de Smaragdo: de Mauritii meritis & nece. Et Adalualdi baptiſmo. Cap. VIII.

Vſq; ad hæc tẽpora Patauium vrbs fortiſſima militibus repugnãtibus Langobardis reſtitit. ſed tandem iniecto igni tota flammis vorantibus concremata eſt: & iuſſu regis Agilulfi vſq; ad ſolum deſtructa eſt. Milites tamen qui in ea fuerunt Rauẽnam remeare permiſſi ſunt. ¶Hac tempeſtate legati Agilulfi regreſſi a Cacano pacem perpetuam factam cum Auaribus nuntiauerũt. Legatus quoq; Cacani cum eis aduenıens ad gallias perrexit: denuntians Francorum regibus vt ſicut cum Auaribus Hunis: ita cũ Langobardis pacem habeãt. Inter hęc Lãgobardi cum Auaribus & Sclauis in Iſtrorum fines ingreſſi/vniuerſa ignibus & rapinis vaſtauerũt. ¶Agilulfo quoq; regi tũc naſcit̃ filius ex Theodelinda regina in Modoecię palatio/qui Adalualdus eſt appellatus. ¶Sequenti tempore Lãgobardi caſtrum montis ſilicis inuaſerunt. Per idem tempus repulſo a Rauenna Gallicino rediit Smaragdus qui prius fuerat Rauẽnę patricius. ¶Igit̃ Mauritius Auguſtus poſtq̃ annos vnũ & viginti rexerat imperium/cũ filiis ſuis Theodoſio, Tyberio, Conſtantino & Auocante qui fuit Strator Priſci patricii/occiditur. Fuit autem vtilis reipubli. Nam ſæpe contra hoſtes dimicans/victoriam obtinuit. Huni quoq; qui & † Auares appellantur/eius virtute deuicti ſunt.

Patauium concremat̃
Pax cũ Cacano.
Adalualdi ortus.
Gallicinus pellitur a Smaragdo
Mauritii laus & mors.

¶Hoc anno Gandoaldus dux Tridentinorum & Gilulfus Foriiulii cum antea

† Abbates.

Adaluald⁹ baptizatur

Agilulfi regis ſocietatem abnuiſſent/ab eo in pace recepti ſunt. Tunc etiam baptizatus eſt p̄nominatus puer Adaluadus filius Agilulfi regis in eccleſia ſancti Ioannis in Modoecia:& ſuſceptus eſt de fonte a Secundo ſeruo dei de Tridẽto:cuius ſępe facimus mẽtionem. Fuit autem feſti paſcalis dies eo tempore.

De Langobardorum poſt victorias varias cum Romanis pace reſtituta filia Agilulfi. de diſcordia Francorum inter ſe. de diui Gregorii tráſitu & hyeme rigida. & humillima Gregorii per epiſtolam purgatione. Cap. IX.

Cremona vaſtatur & Mantua.

ERat autem his diebus adhuc diſcordia Lãgobardis cum Romanis propter captiuitatem filię regis. Quia ob hãc cauſam rex Agilulfus egreſſus Mediolano menſe Iulio obſedit ciuitatem Cremeneñ. cum Sclauis,quos ei Cacanus rex Auarum in auxilium miſerat:& cepit eam duodecimo kalend. Septemb. & ad ſolum vſq; deſtruxit. Pari etiã modo expugnauit Mãtuam interruptis muris eius arietibus/dans veniam militibus qui in ea erãt Rauennam reuertendi. Ingreſſuſq; eſt in eandem idibus Septemb. Tunc etiam partibus Lãgobardorum ſe tradidit caſtrum q̄d Vulturnia vocatur. Milites vero Brixellum oppidum igni concremãtes fugerunt. Iſtis patratis reddita eſt filia regis a Smaragdo patricio/cũ viro & filiis ac cunctis rebus:factaq; eſt pax menſes nouem vſq; kalen. Aprilis. indictione octaua. Filia vero regis mox a Rauenna Parmam rediit:vbi ob difficultatem partus periclitata ſtatim defuncta eſt. Hoc anno Theodebertus & Theodericus reges Francorum aduerſus Clotharium patruum ſuum dimicauerunt:in quo certamine ex vtraq; parte multa milia occiderunt. ¶ Tunc etiam beatus Gregorius papa migrauit ad Chriſtum : cum iam Focas per indictionem octauã anno regnaret ſecundo. Cuius in locum ad apoſtolatus officium Sabinianus eſt ordinatus. Fuit autem hyems frigida nimis:& mortuę ſunt vites pene in omnibus locis. Meſſes quoq; percuſſę vredine paſſim euanuere. Debuit etenim mundus famẽ ſitimq; pati:quando decendente tãto doctore animas hominum ſpiritualis alimonię poenuria/ſitiſq; ariditas inuaſit. Libet ſane eiuſdem beati Gregorii papæ epiſtolam quandam huic opuſculo infererere:vt poſſit liquidius agnoſci:q̃ humilis ille vir fuerit : quantæq; innocentiæ & ſanctitatis. Hic itaq; cum accuſatus apud Mauritium Auguſtum & eius filium fuiſſet,ꝙ Malchum epiſcopum quendam in cuſtodia pro ſolidis occidiſſet:ſcribens pro hac re epiſtolam Sabiniano ſuo apocriſario/qui erat apud Conſtantinopolim:inter cętera ſic ait. Vnum eſt q̄d breuiter ſuggeras domino noſtro : ꝙ ſi ego ſeruus eorum in mortem Langobardorum me miſcere voluiſſem/hodie Langobardorum gens nec regem/nec duces/nec comites haberet/atq; in ſummã confuſionem diuiſa eſſet. Sed quia deum timeo in mortẽ cuiuſlibet hominis me miſcere formido. Malchus autem epiſcopus neq; in cuſtodia fuit,neq; in aliqua afflictione / ſed dic ꝙ me cauſam neſciente a Bonifacio notario in domum eius ductus eſt: ibiq; prandit & honoratus eſt ab eo:& noctu ſubito mortuus eſt. Ecce quantæ humilitatis vir iſte fuit:qui cũ eſſet ſummus pontifex ſe ſeruum nominauit. Ecce quãtę innocentię:qui nec in mortem Langobardorum qui vtiq; increduli erant & omnia vaſtabant,ſe noluit immiſcere.

Vulturnia Brixellum crematur. Filia Agilulfo reſtituitur. Moritur. Frácorum diſcordia. Gregorii papæ tráſitus. Sabinianus ponti. ma. Fames ſitiſq;.

Ep̄lá apologetica diui Gregorii.

De Adalualdi in regem aſſumptione:de Francorum cum ſaxonibus bello. proſtratione Petri cãtoris fulmine. De pace cũ Smaragdo & Romanis. De patriarchis Aquilegieñ. & cęde Confinii & Eleutherii eunuchi.

Cap. X.

SEquēti menſe Iulio Adalualdus Agilulfi filius creatus eſt Langobardorū rex apud Mediolanū in circo: in preſentia patris ſui Agilulfi regis, aſtantibus legatis Theodeberti: & firmata eſt pax perpetua cum Frācis. ¶ Eodē tempore Frācis cum Saxonibus pugnātibus magna ſtrages ab vtriſq; partibus facta eſt. Apud Ticinum aūt in Baſilica beati Petri apoſtoli/ Petrus cātor fulmine ictus eſt. Sequēti vero menſe Nouēbri Agilulfus rex pacem fecit cū Smaragdo patricio in annum vnū: accipiens a Romanis duodecim milia ſolidorum aureorum: ciuitateſq; Tuſcię/ Balneum regis, Vrbs vetus, a Lāgobardis inuaſæ ſunt. Tunc etiā menſe Aprili & Maio apparuit in cœlo ſtella crinita: & poſtea Agilulfus rex iterum fecit inducias cū Romanis ad tres annos. ¶ His diebus defuncto Seuero patriarcha/ ordinatus eſt loco eius Ioannes abbas patriarcha in Aquilegia vetere: cū conſenſu regis & Gilulfi. In Grado quoq; ordinatus eſt Romanus Candidianus antiſtes. Rurſum menſe Nouēbri & Decēbri cometes apparuit. Candidiano quoq; defuncto apud Gradum ordinatus eſt patriarcha Epiphanias/ qui fuerat primicerius notariorum: ab epiſcopis qui erant ſub Romanis: & ex illo tempore cœperunt duo eſſe patriarchę. ¶ Hac ętate Ioannes Conſinius inuaſit Neapolim: quē Eleutherius patricius de eadē ciuitate non multos poſt dies expulit: & mox cōprehēſum interfecit. Poſt hęc idē Eleutherius patricius eunuchus imperatoris iura vſurpauit. Qui dum a Rauenna Romā pergeret: in caſtro Luceolis a militibus interfectus eſt. Caput vero eius Conſtātinopolim ad imperatorem delatum eſt.

Adalualdꝰ rex.XIIII.
Fulmine ictus.
Cometes.
Seuerus.
Io.abbas.
Romanus Cādidianꝰ.
Cometes.
Patriarchę duo.
Confinius
Eleutheriꝰ.

De pace cū Phoca imperatore: & de eiuſdē ad imperium euectione/ & geſtis eius & Praſinorum Venetorūq; factione. Cap.XI.

HAc etiā tempeſtate miſit Agilulfus rex Stabilitianū notariū ſuū Conſtātinopolim ad Phocam imperatorem: quo redeunte cum legatis imperatoris facta pace annuali/ Agilulfo regi iidē legati imperialia munera obtulerunt. ¶ Phocas autem vt pmiſſum eſt extincto Mauritio eiuſq; filio, Romanorum regnum inuadens per octo annorum curricula principatū tenuit. Hic rogāte Papa Bonifacio ſtatuit ſedē Romanæ & apoſtolicę eccleſię primā eſſe: cum prius Conſtātinopolitana ſe primā omnium eccleſiarum ſcriberet. Idem eodem papa Bonifacio petēte iuſſit Romæ in vetere fano qđ Pātheon vocabatur ablatis idololatriæ ſordibus eccleſiam beatæ ſemper virginis Mariæ & omnium Martyrum fieri: vt vbi quondā omnium non deorum ſed dęmoniorum cultus agebatur: ibi deinceps fieret omnium memoria ſanctorum. Huius tēpore Praſini & Veneti p orientē & ægyptum ciuile bellum fecerunt: ac ſeſe mutua cęde proſtrauerūt. Perſę quoq; aduerſus remp. chriſtianā grauiſſima bella gerentes/ multas Romanorum prouincias & ipſam Hieroſolymam abſtulerunt: & deſtruentes templa/ & ſancta profanātes veterum ornamenta locorum & communium, etiam vexillum ſanctum dominicę crucis aſportarunt. Contra hūc Phocam Heraclianus qui Aphricam regebat rebellauit: atq; cum exercitu veniēs eum regno vitaq; priuauit: remq; publicā Romanam Heraclius eiuſdem filius regendam ſuſcepit.

Phocas cū Agilulfo pacē in annū paciſcitur.
Romanę ſedis principatus.
Pantheon.
Praſini Venetiq;.
Perſę.
Phocas occiditur.
Heraclius imperat.

De Cacanū Auarū ſeu Abbarorum (vt ſcriptum comperi) regis irruptione in oram Venetā: & forti ſed infelici Giſulfi occurſione, De Foroiulii excidio per Romildā: & eius ſupplicio: liberorūq; caſu. Cap.XII.

Cacanus victor.

CIrca hæc tempora rex Auarũ quẽ ſua lingua Cacanũ appellant cũ
innumerabili multitudine veniens Venetiarũ fines ingreſſus eſt.
Huic Giſulfus Foroiulianus dux cũ Langobardis quos habere po-
terat,audacter occurrit.Sed q̃uis forti animoſitate contra immen

Giſulfi cædes.

ſam multitudinẽ bellum cum paucis gereret:vndiq; tamen circũ
ſeptus cum omnibus pene ſuis extinctus eſt.Vxor vero Giſulfi no

Romilda & eius liberi.

mine Romilda cum Lãgobardis qui euaſerãt,& cum eorum vxo-
ribus & filiis qui in bello perierãt intra muros Foroiuliani caſtri ſepta eſt.huic erãt
filii Taſo & Cato iã adoleſcentes:Rodoaldus vero & Grimoaldus adhuc in puerili
ętate cõſtituti.Habebat itidem filias quatuor:quarum Pappa vna/altera Gaila/vo
cabãtur:reliquarum duarum nomina non retinemus.Cõmuniuere ſe quoq; Lãgo-
bardi & in reliq̃s caſtris quę iis vicina erãt:hoc eſt ĩ Conihona.Memaſo.Oſopio.Ar
tenia.Reumari.Glemona.& etiã in Bilige:cuius poſitio omnino inexpugnabilis ex
titit.Pari etiã modo & in reliq̃s caſtellis,ne Hunis hoc eſt Auaribꝰ ſeu Bauaris præ
da eſſent.ſe cõmuniuere. Auares vero vbi per omnes Foroiulianorum fines diſcur
rentes omnia rapinis & incẽdiis vaſtarant, Foroiulianum oppidum obſidione clau
dunt:& totis viribus expugnare moliuntur. Horum rex iã dictus Cacanus dũ cir-
ca muros armatus cum exercitu obambularet:vt qua ex parte vrbem facilius expu
gnare poſſet indagaret:a Romilda de muris proſpectus eſt:quæ dum eum iuuenili

Romildæ ĩportunus amor.

ætate florentem cerneret:vt meretrix nefaria concupiuit:eiq; mox per nuntiũ mã
dauit/vt ſi ſe in matrimonio acciperet,ipſa Forũiulii cum omnibus quæ inerant ei-
dem traderet. Quod rex barbarus audiens eidem malignitatis dolo quo manda-
uerat/ſe id facturum:eamq; ſe in matrimonio accepturum promiſit.Illa vero nihil
morata portas Foroiulienſis caſtri aperuit:& ad ſui cunctorumq; qui inerant per-

Forũiulii proditur: diripitur: deſolatur.

niciem hoſtem ĩtroduxit.Ingreſſi vero Auares cum rege ſuo Forũiulii/vniuerſa q̃
inuenire poterãt diripiunt:ipſamq; vrbẽ flãmis concremãtes,vniuerſos quos re-
pererunt captiuos abducunt.Fallaciter tamen eis ꝓmittentes ꝙ eos vnde digreſſi
fuerãt in Pãnonię finibꝰ collocarẽt. Qui cum in patriã reuertẽtes ad cãpum quem

Captiuorũ cędes.

ſacrum nominãt/perueniſſent:omnes qui iã in maiore ętate conſtituti erant Lãgo-
bardi gladio perimunt.Mulieres vero & Cato ac Rodoaldus cęteriq; Giſulfi & Ro
mildę filii cum hãc Auarum ſeu Bauarorũ malitiam cognouiſſent/ſtatim aſcenſis

Libertatis amor.

equis fugã arripiunt.E quibus vnus Grimoaldũ puerulum fratrem ſuum ꝙ exiſti-
maret eum ꝓpter paruitatem ſup equum currentem ſe retinere non poſſe,perime
re voluit/dicens,melius eundem gladio perire q̃ captiuitatis iugum ſuſtinere.Cum
igitur vt eum percuteret lanceam eleuaſſet,puer lachrymãs exclamauit dicẽs:no-
li me pungere:quia poſſum me ſuper equum tenere. Qui iniecta manu eũ per bra-
chium apprehendẽs ſuper nudum equi dorſum poſuit:eundẽq; ſi poſſet ſe contine
re hortatus eſt.Puer vero frenũ equi manu accipiẽs fugientes fratres & ipſe ſecutꝰ
eſt.Quo cõperto Auares mox aſcẽſis equis eos perſecuti ſunt.Sed reliq̃s veloci fu-
ga euadẽtibus Grimoaldus puerulus ab vno eorũ qui velocius equitauerat/capitur
nec tamen eum cõprehenſum ſuo ferire gladio propter paruitatẽ dignatus eſt:ſed

Grimoaldi forma & facinus mirãdum.

ſibi potius eundem in ſeruitium ſeruauit.Cũq; hoſtis ad caſtra reuertẽs apprehen-
ſo eiuſdẽ equi freno eum reducendo de tam nobili ꝑda exultaret(Erat enĩ ipſe pue
rulus eleganti forma/micãtibus oculis,lacteo crine perfuſus)puer cũ ſe captiuum
trahi doleret/ingẽtes animos anguſto in pectore verſans/enſem qualẽ in illa ætate
habere poterat vagina exemit:inq; hoſtis pręeuntis caput quãtulo adniſu valuit in

cuſſit:moxq; ad cerebrũ vſq; ictus pertingens hoſtem ab eo deiecit. Puer vero Gri-
moaldus verſo equo fugã lętabundus arripiens/tandẽ fratribus adiunctus eſt: eiſq;
liberatione ſui nũtiata/hoſtiſq; interitu/ineſtimabile gaudiũ fecit. Auares vero oẽs
Langobardos qui iam virili ętate erãt gladio perimunt: mulieres vero & paruulos
captiuitatis iugo abducũt. Romildã vero quę totiꝰ malitiæ caput extitit rex Aua-
rum propter iuſiurãdũ ſicut ei promiſerat nocte vna quaſi in matrimonio habuit:
nouiſſime vero duodecim Auaribus tradidit qui eam per totã noctem vicibus ſibi
ſuccedentes libidine vexarent. Poſtmodũ quoq; palum in medio campo cõfigi pręci-
piens, eandẽ eius cacumini inſeri mandauit: inquiẽs talem te dignum eſt maritũ
habere. Igitur dira proditrix patrię tali exitio periit: quæ amplius ſuæ libidini ꝗ ci-
uium & cõſanguineorum ſaluti proſpexerat. Filię vero eius non matris libidinẽ ſe-
cutę ſed caſtitatis amorẽ: cauentes ne ab Auaribus cõtaminarẽtur/crudorũ pullo-
rum carnes ſibi inter mamillas ſub faſcia poſuerũt: quę ex calore putrefactæ odorẽ
foetidum exhalabant. Cũq; eas vellent Auares contingere: nõ ſuſtinẽtes foetorẽ/pu-
tabant eas naturaliter ita foetere: procul ab eis cũ execratione recedentes: atq; dicẽ-
tes oẽs Langobardas foetidas eſſe. Hac itaq; arte Auarũ libidinẽ puellæ nobiles eua-
dentes, & ipſę caſtę ſeruatę ſunt: & vtile ſeruandę caſtitatis/ ſiquid tale contigerit,
foeminis omnibus dereliquerunt exemplũ. Quę poſtea per diuerſas regiones venũ-
datę iuxta nobilitatẽ ſuam dignis ſunt nuptiis potitę. Nam vna dicitur Alemãno-
rum regi, alia vero Baioariorum principi nupſiſſe.

Romildę ſęuus ſed meritus exitꝰ.

Virginum caſtitatis ſtudiũ mirandum.

De progenitorum & præcipue proaui auctoris mirabili caſu. Cap.XIII.

EXigit vero nũc locus, p̃termiſſa generali hiſtoria/ pauca etiã
priuatim de meo qui hæc ſcribo genere eloquia retexere: &
(quia res ita poſtulat) paulo altius narrationis ordinẽ repli-
care. Eodem igitur tempore/quo Langobardorũ gens de Pan-
nonia ad Italiam venit: Leupchis abauus meus ex eodem Lan-
gobardorum genere cũ eis pariter aduentauit. Qui poſtꝗ ali-
quot annos in Italia vixerat, diem claudẽs extremũ quinq; ex
ſe genitos filios adhuc paruulos reliquit: quos tempeſtas iſta
captiuitatis de qua nunc diximus/cõprehẽſos omnes ex caſtro Foroiulienſi in Aua-
rum patriam exules deduxit. Qui cum per multos annos in eadem regione capti-
uitatis miſeriã ſuſtinuiſſent: & iã ad ætatẽ virilem perueniſſent: cæteris quatuor
quorũ nomina non retinemus/in captiuitatis anguſtia perſiſtentibus: quintus eo-
rum germanus nomine Leupchis/qui noſter poſtea proauus fuit/inſpirãte (vt cre-
dimus) miſericordiæ auctore/captiuitatis iugum abiicere ſtatuit: & ad Italiã vbi
gentẽ Lãgobardorũ reſidere meminerat/tendere: atq; ad libertatis iura ſtuduit re-
pedare. Qui cum iter ingreſſus fugam arripuiſſet: pharetrã tantũ & arcum & ali-
quãtulum cibi viatici gerens: neſciretq; omnino quo pergeret: ei lupus adueniens
comes & ductor itineris effectus eſt. Qui cum ante eũ pergeret: & frequẽter poſt ſe
reſpiceret/ac eo ſtante ſubſiſteret: eoq; pergente pręiret: intellexit ſibi eum diuini-
tus eſſe datum vt iter qđ neſciebat oſtenderet. Vbi vero per aliquot dies per mon-
tium ſolitudines hoc modo perrexerant/ panis eidem viatori quẽ exiguum habue-
rat, omnino defecit. Qui cum ieiunans iter carperet: & iam fame labefactus defe-
ciſſet: tetendit arcũ ſuum: eundẽq; lupum/ vt eum in cibum ſumere poſſet/ ſagitta
interficere voluit. Sed lupus ille ictus ferientis præcauens/ ab eius viſione elapſus
eſt. Ipſe autẽ amiſſo lupo neſciens quo pergeret: & inſuper fame nimiũ debilis effe-

Lupus dux itineris.

ctus cum iam de vita deſperaret, ſe in terram proiiciens obdormiuit: viditqꝫ quen-
Viſio, dam virum in ſomnis talia dicentē: Surge qui dormis: arripe viam in eā partē con-
tra quā pedes tenes: in hac etenim eſt Italia ad quā tendis. Qui ſtatim ſurgens in il-
lam partem quā dormiens didicerat pergere cœpit. Nec mora: ad habitaculū ho-
minis peruenit. Erat enim Sclauorū habitatio in illis locis. Quē cum vna mulier ve
tula iā vidiſſet: ſtatim intellexit eū fugitiuū & fame laborare: ductaqꝫ miſericordia
ſup eum / abſcondit eum in domo ſua: & in ſecreto paulatim ei victum miniſtrauit:
ne ſi ei ad ſaturitatē victū adminiſtraret / eius vitā funditus extingueret: ſicqꝫ cōpe-
tentem ei victū præbuit donec vires recuperauit. Cūqꝫ iam validū ad iter faciendū
vidiſſet: datis ei cibariis ad quā partē tendere deberet admonuit. Qui poſt aliquot
dies Italiā ingreſſus in domū in qua natus fuerat peruenit: quæ tota ita deſerta erat
vt nō haberet tectum: ſed etiā rubis & ſentibus obſita eſſet. Quibus ille ſucciſis in-
tra eoſdē parietes vaſtam ornū reperiēs / in eā pharetrā ſuam ſuſpendit. Qui poſtea
conſanguineorū & amicorū ſuorum muneribus ditatus, & domū ędificauit & vxo
rem duxit: ſed nihil de rebus quas genitor eius habuerat / excuſſus ab iis qui eas in-
uaſerant longa & diuturna poſſeſſione / conquirere potuit. Is vt iam præmiſi, exti-
tit mihi proauus. Ipſe etenim genuit auū meum Arichim. Arichis vero patrē meū
Warnefritum. Warnefritus autē ex Theodelinda coniuge genuit me Paulū / germa-
nūqꝫ meū Arichim / qui auū noſtrū cognomine rettulit. His paucis de propriæ ge-
nealogiæ ſerie delibatis / nunc ad generalis hiſtorię tramitē reuertamur.

De Foroiulianis ducibus: & eorum nece: de morte Thaſſilonis. Secundi
epiſcopi. Theodeberti regis. & Gūdoaldi ducis. & ſtudio pacis Agilulfi
regis: Sclauorumqꝫ irruptione. Cap. XIIII.

MOrtuo itaqꝫ (vt diximus) Giſulfo duce Foroiulieñ. Taſo & Cato
filii eius eūdem ducatū gerendum ſuſceperūt. Eo vero tempore
Sclauorum regionē quę Aglia appellatur / vſqꝫ ad locū qui Meda
ria dicitur / poſſederunt. Vnde vſqꝫ ad tēpora Rachis ducis iidē
Sclaui penſionē Foroiulianis ducibus perſoluerūt. Hos duos fra
tres Gregoriꝰ patricius Romanus Opitergii doloſa fraude per-
emit. Nā cū ꝑmitteret Taſoni barbā vt moris eſt incidere / eūqꝫ
filium faceret: & ipſe Taſo cum Catone germano ſuo & electis muneribus ad eundē
Opitergium cum ſuis eſſet ingreſſus: ſtatim dictus patricius ciuitatis portas clau-
di præcepit: & armatos milites in Taſonē eiuſqꝫ ſocios immiſit. Quod Taſo perſpi-
ciens / audacter ſe cum ſuis ad præliū præparauit: vltimūqꝫ inter ſe data pace vale
dicentes per ſingulas ciuitatis plateas in ſe irruentes trucidātes / cū magnā de Ro-
manis ſtragē feciſſent, ad extremū etiam ipſi perempti ſunt. Gregorius vero patri-
cius propter iuſiurandū quod dederat / caput Taſonis ſibi afferri iubens / eius bar-
bam ſicut promiſerat periurus abſcidit. ¶His ita peremptis Graſulfus Giſulfi fra-
Radoaldi ter Foroiulianus dux cōſtituitur. Radoaldus vero & Grimoaldus ægre ferentes ſe
& Grimoal ſub patrui ſui poteſtate degere: cum eſſent iā prope iuuenilē ætatem: aſcenſa nauicu
di fuga. la remigando ad Beneuenti fines peruenerūt: inde ad Arichim Beneuentanorū du
Garibaldꝰ. cem ſuum quondā pędagogū properantes. A quo gratiſſime ſuſcepti & filiorū loco
Sclauorum habiti ſunt. Iiſdem tēporibus mortuo Thaſſilone Baioariorū duce / filius eius Gari
irruptiōes. baldus Magūti a Sclauis deuictus eſt: & Baioariorū termini a prædātibus inuadū-
Agilulfus tur. Baioarii tamen viribus reſumptis, & prædas ab hoſtibus excuſſerūt: & hoſtes
paci ſtudet. de ſuis finibꝰ reppulerūt. ¶Rex vero Agilulfus pacē cum imperatore in annū vnū /

iterū́q; in alterum faciens: cum Francis quoq; iterato pacis cōcordiam renouauit.
Hoc nihilominus anno Sclaui Iſtriam interfectis militibus lachrymabiliter deprę-
dati ſunt. Sequenti quoq; menſe Martio defunctus eſt apud Tridentum Secundus
ſeruus Chriſti: de quo ſæpe iam diximus: qui vſq; ad tēpora ſua ſuccinctā de Lango
bardorum geſtis cōpoſuit hiſtoriolam. ¶ Eodem tempore rex Agilulfus cū impera
tore iterato pacem cōpoſuit. Interfectus autē eſt iiſdem diebus Theodebertus rex
Francorū: & facta eſt pugna grauiſſima inter Frācos. Gundoaldus etiā germanus
Theodelindę reginę/qui erat dux in ciuitate Haſtenſi/nemine ſciente auctorē mor
tis ipſius/hoc ipſo in tempore ſagittę ictu interiit.

Secūdi obitus & hiſtoria.
Theodebertus rex Frācorū cęſus.
Gundoaldi cędes.

De morte Agilulfi regis: de ſucceſſione Adalualdi: & Arioualdi. de Colū-
bani ſanctitate & cœnobio. de Rotharis in regnū erectione. de Arrianorū
errore. de edicto Rotharis. De Aionis inſania. Arichis in Radoaldū & Gri
moaldū paterna affectione. & viciſſim eorū in Aionē fraterna charitate.

Cap.XV.

CAeterū Agilulfus qui & Ago eſt appellatꝰ/poſtq̄ vigītiquq; annos
regnauerat/diē clauſit extremū/relicto ī regno filio ſuo Adalual-
do/puero paruo/cū Theodelinda matre. Sub his eccleſiæ reſtaura-
tæ ſunt: & multæ dationes per loca venerabilia largitæ. Sed dum
Adalualdus euerſa mēte inſaniret/poſtq̄ cum matre decē regna-
uerat annos, de regno eiectus: & Lāgobardis in eiꝰ loco Arioaldus
ſubſtitutꝰ eſt. De cuius regis geſtis ad noſtrā notitiā aliquid minime peruenit. Cir
ca hęc tempora beatus Colūbanus ex Gothorū genere oriundus/poſtq̄ in Gallia in
loco qui Lexouiū dicitur monaſteriū conſtruxerat/in Italiā veniens a Langobardo-
rum rege gratanter ſuſceptꝰ eſt. Cœnobiū́q; quod Bobium appellatᷓ in alpibus Co
tiis ędificauit: qđ xl. milibꝰ ab vrbe diſtat Ticinēſi. Quo in loco & multæ poſſeſſio-
nes a ſingulis principibus Langobardicis largitę ſunt: & magna ibi facta eſt cōgre-
gatio monachorū. ¶ Arioaldus autē poſtq̄ ſuper Lāgobardos duodecim annos re-
gnauerat/ab hac luce ſubtractus eſt. Langobardorū vero regnum Rotharis gene-
re Harodus ſuſcepit. Fuit autē viribus fortis & iuſtitiæ tramitē ſequens. Sed tamē
fidei Chriſtianę non rectam lineā tenens/Arrianæ hęreſeos perfidia maculatus eſt.
Siquidem Arriani minorē patre filiū/ſpiritū quoq; ſanctum minorē patre & filio/
ad ſuam perniciem aſſerunt. Nos autē catholici/patrem & filiū & ſpiritūſanctum
ſub tribus perſonis vnum & verū deum/ęquali potentia/eadēq; gloria confitemur.
Huius tēporibus per omnes pene ciuitates regni eius duo epiſcopi erant/vnus ca-
tholicus & alter Arrianus. In ciuitate quoq; Ticinenſi vſq; nūc oſtēditur vbi Arria
nus epiſcopus reſideret. Qui tamē Arrianus epiſcopus qui in ea p̄ſedit/fuit Ana-
ſtaſius nomine: qui ad fidem catholicā cōuerſus Chriſti poſtea eccleſiam rexit. Hic
Rotharis rex Langobardorū leges quas ſola memoria & vſu retinebat/ſcriptorum
ſerie cōpoſuit: codicēq; ipſum/edictū appellari præcepit. Erat autē iam ex quo Lan
gobardi in Italiā venerant annus ſeptuageſimuſſeptimꝰ: ſicut idem rex in ſui edi-
cti teſtatus eſt prologo. ¶ Ad hūc regem Arichis Beneuēti dux Aionē filium ſuum
direxit. Qui cū Rauēnam veniſſet Ticinū pergēs/ibi ei Romanorū malitia talis po
tio data eſt, quæ eum mēte excedere faceret: atq; ex eo tēpore nunq̄ pleni ſaniq; ſen
ſus fuit. Igitur cū Arichis dux huius (vt dixi) pater iam maturus annis ad diē vlti
mū propinquaſſet: ſciens filium ſuū Aionē non recti eſſe ſenſus, Radoaldū & Gri-
moaldū iam florem iuuētę habentes quaſi proprios filios Langobardis qui aderant

Agilulfus moritur.
Adaluald9 rex. xiiii.
Arioaldus rex. xv.
Colūbanus
Bobium.
Rotharis rex. xvi.
Arriana hęreſis.
Epiſcopi vbiq; duo.
Anaſtaſius
Rotharis edictum.
Aio veneno inſanit.
Arichis in Rodoaldū & Grimoaldū charitas

Arichis moritur. Aio dux Sānitū obſeruatur a Radoaldo &c. Sclauorꝫ in Italiā irruptio & dolꝰ

cōmendauit: eiſq; dixit ꝙ melius eos regerent iſti, ꝗ̄ Aio filius ſuus poſſit. Defuncto ergo Arichi qui ducatū quinquaginta tenuerat annos: Aio eius filius Samnitū ductor effectꝰ eſt. Cui Radoaldus & Grimoaldus ſicut ſeniori fratri & dn̄o per omnia paruerunt. Quo iam annū vnum & mēſes quinq; Beneuentanū ducatū regente, venientes Sclaui cum multitudine nauiū nō longe a ciuitate Sipōtina caſtra poſuerunt. Qui occultas foueas circa ſua caſtra facientes: cum Aio ſup eos /abſentibꝰ Radoaldo & Grimoaldo/ veniſſet: eoſq; debellare vellet: equus eiꝰ in vnā foueā cecidit / vbi a Sclauis interemptus periit. Superueniens autē Radoaldus cum vno de iiſdem Sclauis propria illorum lingua locutus eſt. Cūq; eos propter hoc facinus ſæuiores ad bellū vidiſſet / mox ſuper eos irruens / magnaq; eos ſtrage proſternens / & Aionis mortē vltus eſt: & de illis finibꝰ eū qui remāſerat hoſtē fugā capere coegit.

De Rotharis geſtis: de terrę motu & ſcabie: Grimoaldi principatu: ſarracenorū iuxta oraculū diui Michaelis aduentu. De Rhodoaldo rege: & Rotharis ſepulcro. Gūdibergæ nuptiis & purgatiōe ab adulterio. Cap. XVI.

Rotharis geſta.

ROtharis autē rex / Romanorū ciuitates ab Luna vrbe Tuſcię vniuerſas quę in litore maris ſitę ſunt vſq; ad Francorū fines cepit. Opitergiū quoq; & ciuitates inter Taruiſium & Forūiulii poſitas pari modo expugnauit & diruit. Cum Rauēnatibus & Romanis bella geſſit: ad fluuiū Aemyliæ qui Sculteria dicit. In quo bello Romanorū reliquis aperte terga dantibus / octo milia ceciderunt. Eo tēpore magnus terręmotus factus eſt / magnaq; inundatio aquarū. Poſtq; fuit clades ſcabierū ita vt nullus potuiſſet mortuū agnoſcere ſuum propter nimiū inflationis tumorē. ¶ Apud Beneuentū vero mortuo Radoaldo eius germanus Grimoaldus dux effectus eſt: gubernauitq; ducatū Samnitū annos. xxv. Hic de captiua puella ſed tamē nobili Romualdū filium & duas filias genuit. Qui dum eſſet vir bellicoſiſſimus: & vbiq; inſignis: venientibus eo tēpore Sarracenis / vt oraculū ſancti archangeli Michaelis / qđ in monte Gargano ſitū eſt / deprędarētur: ſuper eos cum exercitu irruens vltima eos cęde proſtrauit. ¶ At vero Rotharis rex poſtꝗ̄ annos. xvi. & menſes quatuor regnū tenuerat vita decedēs / Lāgobardorū regnū Rhodoaldo filio ſuo reliquit. Qui Rotharis cū iuxta baſilicā beati Ioannis Baptiſtę fuiſſet humatus: poſt aliquantū tēpus quidam cupiditate ſuccēſus / eius ſepulcrū nocte aperuit / & quicquid in eo ornamenti corporis eius repperit / abſtulit. Cui beatus Ioannes per viſionē apparens eū vehemēter exterruit: eiq; dixit: Cur auſus es corpus iſtius hominis contingere? Nam licet non recte credens fuerit / tamē mihi ſe cōmēdauit. Quia igitur hoc facere præſumpſiſti / nunꝗ̄ in meā baſilicā deinceps ingreſſum habebis. Quod ita quoq; factū eſt. Quotieſcūq; eīn voluiſſet in beati Ioannis oraculū ingredi / ſtatim velut a validiſſimo pugile guttur eius feriretur / ſic ſubito retrorſum ruebat impulſu. Veritatē in Chriſto loquor: hoc mihi ipſe retulit: qui hoc ipſum ſuis oculis vidit. ¶ Rhodoaldus igitur poſt funus patris Langobardorū regnū adeptus / Gundibergā Agilulfi & Theodelindę filiam ſibi in matrimonio ſociauit. Hęc Gundiberga regina ad morem ſuę genitricis ſicut illa in Modoecia, ſic ipſa in Ticinenſi ciuitate baſilicā in honorē beati Ioannis Baptiſtę cōſtruxit: quā mire auro / argēto / pepliſq; decorauit: rebuſq; ſingulis optime ditauit: in qua & eius corpus nunc tumulatū quieſcit. Hæc cū de crimine adulterii apud maritū accuſata fuiſſet: ſeruus eius Carellus nomine / a rege expetiuit vt cum eo qui reginę crimen ingeſſerat / pro cōteſtatione caſtitatis dominę ſuę mono-

Terręmotꝰ Inundatio. Scabies. Radoaldi mors. Grimoaldi principatꝰ. Romualdi ortus. Sarracenorū aduētus Oraculū diui michaēl. Rotharis mors. Rhodoaldꝰ rex. xvii. Sepulcri violator cęlitꝰ arguit. Gūdibergę nuptię. Purgatio ab adulterio p Carellum ſeruū.

machia.i.ſingulari certamine dimicaret.Qui dū cū criminatore illo ſingulare certamen iniiſſet:eū cuncto populo aſtante ſuperauit. Regina vero poſt hoc factum ad dignitatem priſtinam rediit.

De Rhodoaldi cæde.Ariberti in regnum ſublimatione. De imperatorum quorūdam ſucceſſione: & de Cęſareæ reginę Perſarum(quā Parthorū Sabellicus mauelit dicere)baptizatione:& regis per eam ad fidem noſtrā cōuerſione. Cap.XVII.

RHodoaldus autē dum(vt fertur)vxorē cuiuſdā Langobardi ſtuпраſſet/ab eodē interfectus eſt/poſtq̄ ſeptem dies & quiꝗ regnauerat annos. Huic ſucceſſit in regimine Aribertus filius Gundoaldi/qui fuit germanꝰ Theodelindę reginę.Hic condidit apud Ticinum oratoriū domini ſaluatoris/q̄d extra portā occidētalē/q̄d dicitur Marenca/ſitum eſt:quod etiā ornamentis variis decorauit:ſubſtātiiſꝗ ſufficienter ditauit. ¶His diebus defuncto Heraclio Auguſto apud Conſtantinopolim:Heracleon eius filius cum matre Mortina nomine regni iura ſuſcepit.Rexit itaꝗ imperiū duobus annis.Quo vita decedente ſucceſſit in locum eius Conſtantinus germanus eiuſdē/alter filius Heraclii: imperauitꝗ menſibus ſepteb. Hinc etiam Conſtantinus eiuſdē filius ad regni dignitatē aſcendit:tenuitꝗ ipſum annos viginti octo. ¶Circa hęc tēpora regina Perſarū Cęſarea nomine cū paucis ſuis filidelibꝰ priuato habitu propter Chriſtianę fidei amorem Conſtantinopolim venit:ibiꝗ ab imperatore honorifice ſuſcepta poſt aliquot dies vt deſiderabat/baptiſmum conſecuta: & ab Auguſta de fonte ſacro leuata eſt. Quod vir eius Perſarū rex audiens legatos Cōſtantinopolim ad imperatorē direxit/quatinus ſibi vxorē ſuā redderet.Qui ad Imperatorē venientes/verba regis ſui exponunt:quibus ſuā repetebat vxorē.Imperator vero id audiens remꝗ oīno ignorās/eis ſic reſpōdit.De regina quā quæritis fatemur nos nihil ſcire ꝑterq̄ ꝙ ad nos nuper quędā mulier priuato habitu aduenit.Legati vero dixerūt. Si placet:velimꝰ eam videre.Quę cum iuſſu imperatoris veniſſet/legati mox vt eam agnouerūt/ad eius veſtigia prouoluuntur:eiꝗ venerabiliter ꝙ eā vir eius requireret annuntiauerunt.Quibus illa reſpōdit. Ite renūtiate regi veſtro nuper marito meo/ꝙ niſi ſicut ego iam in Chriſtū credo/ita & ipſe crediderit/me iam vltra conſortē thori nō habebit. Quid multa! Reuerſi legati ad regē vniuerſa quę viderant & audierant ipſi nuntiauerunt. Qui nihil moratus cū † ſexaginta milibus virorū Cōſtantinopolim pacifice venit ad imperatorē:a quo gratanter & multū benigne ſuſceptus eſt. Qui cum vniuerſis in Chriſtū dominū credens/pariter cum omnibꝰ ſacri baptiſmatis vnda perfuſus ab Auguſto de fonte leuatus eſt : catholica fide cōfirmatus:multiſꝗ muneribus ab Auguſto honoratus/accepta ſua coniuge lętus & gaudens ad ſuam patriam repedauit. ¶Circa hęc tempora apud forum Iulii mortuo Graſulfo duce Foroiulienſi/ducatum Ago regendum accepit.Apud Spoletum Theodelappio defuncto,Atto eidem ciuitati ductor efficitur.

Rhodoaldi cędes.
Aribertus rex.xviii.
Heraclii.
Heracleōis
Cōſtātiniꝗ mors.
Cōſtantini imperiū.
Cęſareæ reginę baptizatio.
Quadragīta milibus apud Sabellicum.
Rex perſarū baptizatur.
Ago dux.

De Ariberti morte: filiorūꝗ eius Partarithi & Gundeberti ſucceſſione & diſcordia:deꝗ Grimoaldi in eos fraude:nam per ſuggeſtionē perfidam Garibaldi Taurinatis Gundebertum occidit/eiuſꝗ regnum occupauit.Item de Garibaldi iuſta nece. Cap.XVIII.

Parthari-thus & Gũdebert⁹ re-ges.xix.& xx.

Diſcordia fratrum.

Garibaldi fraus.

ARibertus vero poſtq̃ apud Ticinũ per annos nouẽ Langobardos rexerat: regnũ duobus filiis ſuis adhuc adoleſcẽtibus Parthari-tho & Gundeberto regendũ reliquit. Et Gundebertus quidẽ Ticini ſedem regni habuit: Partharithus vero in ciuitate Mediola-nenſi. Inter quos fratres facientibus malis hominibus / diſcordiæ & odiorũ fomes ſurrexit: intantũ vt alter alterius regnũ inuadere conaretur. Qua de cauſa Gundebertus Garibaldũ Taurinatiũ ducem ad Gri-moaldum Beneuentanorũ ſtrenuum ductorẽ miſit: inuitans eũ vt q̃primũ veniret & ſibi aduerſus germanũ ſuum Partharithũ auxilium ferret: regiſq; filiam germa-nam ſuã ſe ei daturũ coniugem promittens. Sed legatus ipſe fraudulẽter cõtra do-minum ſuum agens, Grimoaldũ exhortat⁹ eſt / vt veniret & Langobardorũ regnũ quod fratres adoleſcentes diſſipabant ipſe arriperet: qui ætate maturus, conſilio p-uidus, & virib⁹ fortis exiſteret. Grimoaldus itaq; id audiens mox animũ ad regnũ Langobardorũ obtinendũ erexit. Ordinauitq; filiũ ſuũ Grimoaldũ Beneuẽtanorũ ducem: & cum electa manu Ticinũ proficiſcẽs iter arripuit: ac per oẽs ciuitates per quas iter habuit ſibi amicos & adiutores ad regnũ percipiendũ aſciuit. Traſimũdũ vero comitẽ Capuanũ per Spoletiũ & Tuſciam miſit: vt per eas regiones Lãgobar-dos ſuo conſortio coaptaret. Qui imperata ſibi ſtrenue perficiens / ei cũ multis ad-iutoribus apud Aemyliã viam occurrit. Itaq; cum Grimoaldus prope Placentiam

Grimoaldi aduentus Ticinum.

cum robuſtorũ virorũ multitudine aduenifſet: Garibaldũ qui legatus ad eum miſ-ſus a Gundeberto fuerat / Ticinũ præmiſit: vt eidẽ Gundeberto / ſuum aduentũ nũ-tiaret. Qui ad Gundebertũ veniens Grimoaldũ citius aduẽtare dixit. Cunq; Gũ-debert⁹ ab eo ſciſcitaretur / quo in loco eidẽ Grimoaldo hoſpitium parare deberet: ipſe reſpondit, dignũ eſſe / vt Grimoaldo qui in eius auxiliũ veniret / eiuſq; ſororem vxorem accepturus eſſet / hoſpitiũ intra palatium pararet. Quod ita quoq; factum eſt. Ipſe vero Garibaldus totius perfidiæ ſeminator Gundeberto perſuaſit: vt non aliter q̃ lorica ſub veſte indutus cũ Grimoaldo locuturus veniret: aſſerens ſe ſuſpi cari q; eum Grimoaldus occidere vellet. Rurſus idem fallendi artifex ad Grimo-aldum veniens dixit q; niſi fortiter ſe præpararet Gundebertus eum occideret / cum ad colloquendum venturus loricam ſub veſte geſtaret. Quid plura? Cum ad

Grimoald⁹ rex.xxi.

colloquium poſtridie veniſſent: & Gundebertũ poſt ſalutationẽ Grimoaldus am-plexatus eſſet / ſtatim ſenſit q; loricã ſub veſte geſtaret: idq; ad cædẽ ſui factũ cauſa-tus / ilico euaginato gladio eum vita priuauit: regnũq; ei⁹ & oẽm potentiã inuadẽs

Ramberti occultatio.

ſuæ adiecit ditioni. Habebat autẽ Gundebertus iam tunc filium paruulũ nomine Rambertũ / qui a Gundeberti fidelibus ſublatus & occulte nutritus eſt. Nec eũ Gri-moaldus perſequi curauit: quippe q; adhuc infantulus eſſet. Quibus omnib⁹ audi-

Parthari-thi fuga.

tis Partharithus qui apud Mediolanũ regnabat / quanta maxima potuit velocita-te fugam arripuit, atq; ad Auarũ ſeu Hunorum regem Cacanũ peruenit: Rhode-lindam vxorem & filium paruulũ nomine Chunibertũ relinquens, quos Grimoal-

Garibaldi fraudes.

Exitus di-gnus.

dus Beneuẽtum in exilium miſit. His ita geſtis Garibaldus cuius inſtigatione & co namine iſta patrata ſunt: & qui non ſolũ hæc egerat / ſed & fraudem in legatiõe ſua fecerat: dum munera quæ deferre Beneuẽtũ debuerat, nõ integra detulerat: taliũ operum patrator / non diu lętatus eſt. Erat quidã paruus homũcio ex familia Gun-diberti oriundus / in ciuitate Taurinatiũ: qui cum Garibaldũ ducem ipſo ſacratiſ-ſimo paſchali die ad orationẽ in beati Ioannis Baſilicã venturũ ſciret / ſuper ſacrum baptiſterii fontem cõſcendens lęuaq; manu ſe ad columnellã tugurii cõtinens qua

Garibaldus tranſiturus erat:euaginatūq; enſem ſub amictu tenens/cum Garibaldus propius acceſſiſſet amoto amictu/ niſu ingenti eiuſdē in ceruicem enſem incuſſit.Super quē qui cū Garibaldo venerant irruentes multis eum vulneribus occiderunt.Qui licet ſic occubuerit/tamē Gūdeberti dn̄i ſui iniuriā inſigniter vltus eſt.

FINIS LIBRI.IIII. SEQVITVR QVINTVS.

Quomodo Grimoaldus cōfirmatus in regno filiā Ariberti duxerit: Partharithū in ſcythia deliteſcētem ad ſe retraxerit: retractū humane ſuſceperit: ſed falſis delationibus ſuſpectū extinguere voluerit:& quomodo idē fuga elapſus ad Franciam peruenerit. Cap.I.

COnfirmatus dehinc Grimoaldus in regno apud Ticinū non multo poſt/iādudum pactā ſibi Ariberti regis filiā/ cuius germanū Gundebertū extinxerat/duxit vxorem. Beneuentanū vero exercitum cuius auxilio regnū adeptus erat/multis ditatū muneribus remiſit ad propria. Aliquot tamē ex eis retinuit ſecū habitaturos:largiſſimas eis tribuens poſſeſſiones. Qui poſteaq̄ cōperit Partharithum pfugum ſcythiam appetiſſe: & apud Cacanum morari:eidē Cacano Auarū regi per legatos mandauit: ſi Partharithū in ſuo regno detineret/pacē cū Langobardis & ſecum quā hactenus habuerat deinceps nō habiturum.Quod Auarū rex audiens aſcito Partharitho dixit: vt in quā partem vellet abiret/ne propter eum Auares cum Langobardis inimicitias contraherent. Partharithus itaq; id intelligēs Italiā ad Grimoaldū reuertēs repetiit. Audiuerat enim eum eſſe clementiſſimū.Cum igitur ad Laudēſem ciuitatē veniſſet, miſit ante ſe ad Grimoaldū regem Vnulfum ſibi fideliſſimū qui ſuum aduentū nuntiaret. Vnulfus itaq; ad regem veniens Partharithum ad eius fidem cōfugere nuntiauit. Quod ille audiens fideliter promiſit ad ſuā eum fidem venientē nihil mali paſſurū. Mox itaq; Partharithus ad Grimoaldū ingreſſus cum eius ſe pedibus prouoluere conaretur/rex eum clementer retinuit/atq; ad ſuum oſculū erexit. Ad quē Partharithus/ſeruus tuus ſum/inquit:ſciēs te Chriſtianiſſimū & maxime pium eſſe:cum potuiſſem inter paganos viuere/fretus tua clemētia ad tuos pedes veni.Cui rex iureiurando vt ſolebat promiſit dicens:Per eum qui me naſci fecit/ poſtq̄ in meā fidē ad me veniſti/nihil in aliquo mali patieris: ſed ita te conſtituā vt decenter viuere poſſis.Tunc ei in ſpatio aliquāto a domo hoſpitiū præbens/poſt tātū laborē habere requiem iuſſit/præcipiens eidem ex publico victū & quæcunq; eſſent neceſſaria largius miniſtrari.Partharithus vero cum ad hoſpitiū ſibi a rege pręparatū veniſſet:mox ad eum Ticinenſium ciuiū turmæ cōcurrere cœperunt:vt eū & viderent/ & priſtina notitia cognitū ſalutarent. Verū vide quidnā lingua mala irrūpere poteſt.Mox nāq; venientes ad regem quidā maligni adulatores ipſi denuntiant ꝙ niſi Partharithū q̄ citiſſime vita priuaret:ipſe regnū protinus cū vita amitteret: aſſeuerantes ob hæc ad eum totā concurrere ciuitatē. His auditis Grimoaldus nimis credulus effectus,& quid promiſerat oblitus,in innocentis Partharithi necē ſtatim accenditur: conſiliūq; init/qualiter eū quia iā tardior hora erat/perendie vita pri-

Grimoald⁹ Ariberti filiā ducit.

Partharithus in ſcythia.

Denūtiatio Grimoaldi ad Cacanū.

Partharithus ſe Grimoaldo credit.

Delatores peſſimi.

uaret.Cui deniq; ad veſperã diuerſos cibos vina quoq; ꝑcipua/variaq; potionũ ge-
nera tranſmiſit/vt eũ inebriare poſſit:quatinꝰ multa eadẽ nocte potatiõe reſolutꝰ/
vinoq; ſomnoq; ſepultus/ad ſuam ſalutẽ nihil cogitare valeret. Tunc quidã qui de
eius patris famulitio fuerat/cũ eidem Partharitho ferculũ regium attuliſſet/quaſi
eum ſalutaturus ſub mẽſam caput mittẽs eidem ſecrete ꝙ rex eum occidere diſpo-
neret/nuntiauit. Partharithus vero ſtatim ſuo pincernę præcepit dicens/vt ſibi in
phiala argentea nõ aliud q̃ aliquãtulum aquę propinaret. Cũq; ii qui diuerſi gene-
ris potiones ei a rege deferebant/verbo eũ regis rogarent vt totam phialã ebiberet
ille in honore regis ſe totã ebibere promittens parũ aquæ libabat de argẽteo cali-
ce. Cũq; miniſtri regis nuntiarent regi:ꝙ ille auidiſſime biberet:rex lętus reſpon-
dit:Bibat ebrioſus ille:Cras em̃ vina cũ ſanguine mixta refundet.Partharithꝰ ve-
ro Anulfo citiꝰ ad ſe aſcito de ſua morte regis cõſiliũ aperuit.Qui ſtatim ad domũ
ſuã puerũ miſit vt ſibi lectiſternia deferret: lectũq; ſibi iuxta Partharithũ fieri ꝑce-
pit.Nec mora:rex Grimoaldꝰ ſuos ſatellites miſit/q domũ in qua Partharithꝰ qui-
eſcebat ne aliquo modo effugere poſſet/cuſtodirent.Cũq; cœna finita eſſet/& egreſ
ſis omnibus Partharithus ſuo cũ veſtiario remanſiſſet/ qui vtiq; eidem multũ erat
fidelis/conſiliũ eidem aperit:& obſecrat eũ/vt dum ipſe fugeret:ipſe ſe hoc eſt Par-
tharithũ q̃diu poſſet in eodẽ cubiculo quieſcere diceret.Cũq; hoc ſe facturũ ſpopõ-
Pia techna. pondiſſet: Vnulfus pãnos lecticarios & culcitrã vr ſináq; pellem ſuꝑ dorſum ad cer
uicem Partharithi impoſuit/eũq; de induſtria quaſi ruſticanũ ſeruũ extra ianuam
repellere cœpit/multas ei iniurias & moleſtias inferẽs:ita vt impulſus atq; ictus ſę-
pius ad terrã corrueret.Cũq; Vnulfum regis ſatellites qui ad cuſtodiã poſitio erãt
ꝑcontarentur qd hoc eſſet: Seruus(inqt) iſte nequã/ lectũ mihi in cubiculo ebrioſi
iſtius Partharithi ſtrauit:qui intantũ vino plenus eſt vt quaſi mortuus iaceat.Sed
ſatis eſt ꝙ eius hucuſq; amentiã ſecutus ſum: iam deinceps in vita domini regis in
domo propria manebo.Hæc illi audientes/& vera credẽtes lęti facti ſunt:& eũ pari
Parthari- ter cum Partharitho quẽ putabant ſeruũ/ & qui vt opertũ ne agnoſci poſſet habe-
thi elapſus bat caput/illis locũ dantes abire ꝑmiſerunt.Illis autẽ egreſſis veſtiarius ille fideliſſi
mirabilis. mus obſerato diligenter oſtio remanſit intus ſolus. Vnulfus vero Partharithũ de
Veſtiarii muro anguli qui eſt a parte Ticini fluminis per funẽ depoſuit/ eiq; quos potuit co-
fides. mites dedit . Qui arreptis quos in paſcuis inuenerãt equis/ eadẽ nocte ad Aſtẽſem
vbi eius amici manebãt/& qui adhuc Grimoaldo rebelles extabãt:deinde Taurinẽ
ſem vrbẽ ocyſſime petẽtes/ ac clauſtra Italię trãſgreſſi ad Francorũ regionẽ perue-
nerũt. Sicq; deus oĩpotens diſpoſitione miſericordię & innocentẽ a morte eripuit/
& regẽ ex animo proprio bona facere cupientẽ ab offenſione præſeruauit.

Quomodo per veſtiarium illuſi ſint Partharithi obſeruatores : & rex
æquiſſime tulerit: immo laudarit fidem veſtiarii & Vnulfi in Partha-
rithum:eoſq; ad eum abire permiſerit. Cap.II.

At vero Grimoaldus dum Partharithũ in hoſpitio ſuo quieſcere
putabat/ab eodẽ hoſpitio ad palatiũ vſq; acies hominũ hinc & in-
de aſtare fecit/vt per eorũ medium Partharithus deduceretẽ qua-
tinus fugere minime poſſet . Cũq; a rege miſſi veniſſent qui Par-
tharithũ ad palatiũ ducerẽt:& ad oſtium loci in quo eũ quieſcere
Veſtiarii putabant/pulſaſſent: veſtiarius ille qui intus erat/ rogabat eos di-
pia ars. cens.Miſericordiã cũ eo facite: eũq; paululũ quieſcere finite: quia
adhuc de itinere laſſus grauiſſimo ſomno deprimitur.Qđ cum acquieſcẽtes admi

fiſſent,regi renuntiauerunt ꝙ Partarithus adhuc graui ſomno quieſceret. Tunc ille
ſic(inquit)heſterna cœna ſe vino oppleuit/vt vigilare non poſſit. Miniſtris tamē prę
cepit vt mox eū excitatum ad palatiū deducerent. Qui veniētes ad ianuā cubiculi in
quo Partarithum putabant quieſcere/cœperunt acrius pulſare. Tunc veſtiarius ille
rurſum rogitare cœpit vt eum adhuc modicum dormire permitterent. Sed illi irati
clamitabāt:iam ſatis ſuperqꝫ dormiuit ebrioſus iſte:ſimulqꝫ calcibus oſtium cubiculi
infringunt:ingreſſiqꝫ Partarithum in lectulo quęrūt. Quo nō inuento veſtiarium in
terrogāt q̄d de Partaritho factum fuiſſet. Qui eum aufugiſſe reſpondit. Itaqꝫ capillis
apprehenſum furētes/eūqꝫ verberantes ad palatium pertrahūt:eūqꝫ in regis præſen
tiā ꝑducentes/fugiſſe Partarithū:eū aūt fugę conſciū morteqꝫ digniſſimum dicunt.
Quē rex dimitti prę cepit:eūqꝫ per ordinē qualiter Partarithus effugiſſet interrogat.
Ille itaqꝫ regi vniuerſa ſicut acta fuerāt rettulit. Tunc rex a circūſtantibus quæſiuit.
Quid illis de hoīe illo videret qui talia ꝑpetrauit? Tunc oēs vna voce reſponderūt/di
gnum eſſe qui multis ſuppliciis & cruciatibus interiret. At rex per eū(inquit) q me
naſci voluit/dignus eſt homo iſte bene habere:q ſe pro fide dn̄i ſui morti tradere non
recuſauit. Eūqꝫ mox inter ſuos veſtiarios eſſe pręcepit/admonens eū vt eā ſibi fidem
quā Partaritho ſeruauerat ſeruaret:multa ſe illi cōmoda largiturū promittēs. Cūqꝫ
rex perquireret quid de Vnulfo factū fuiſſet remqꝫ omnē intellexiſſet:mox ad eū mi
ſit/ſpōteqꝫ promiſit ꝙ nihil pateret mali/tantū in ſua fide ad ſe veniret. Vnulfus igit̄
talem regis promiſſionē audiēs mox ad palatiū venit/atqꝫ ad regis pedes prouolutus
interrogat ab eo quomō aut qualiter Partarithus euadere potuiſſet? At cū ille ei cun
cta ex ordine narraſſet/rex eius fidē & prudentiā collaudans/omnes eius facultates/
& quicquid habere poterat eidē clementer cōceſſit. Cūqꝫ poſt aliquātulū tēporis rex
Vnulfum ꝑcōtaretur an vellet illis dieb⁹ cū Partaritho eſſe. Ille iurādo ait/potius ſe
velle cū Partaritho mori q̄ vſq̄ alibi in ſummis deliciis viuere. Tunc rex etiā veſtia
riū interrogauit vtrū melius ei eſſet ſecum in palatio manere:an cū Partaritho in per
egrinatione degere? Qui cū ei ſimilia ſicut & Vnulfus reſpōdiſſet:rex eorū verba be
nigne ſuſcipiēs & vtriuſqꝫ fidē collaudās/pręcepit Vnulfo vt quicquid vellet de do
mo ſua tolleret/pueros ſcilicet & equos/& diuerſam ſuppellectillē/& ad Partarithū
illęſus properaret. Pari etiam modo & veſtiarium illum abſoluit. Qui omnia ſua ſe
cundum benignitatem regis ad ſufficientiam tollentes/cū eiuſdem regis adiutorio
in Francorum regnum ad dilectum Partarithum profecti ſunt.

Regis humanitas.

Vnulfo datur venia.

Vnulfi liberū dictum. Veſtiarii reſponſum

De Frācis in Italia per vinum incautius ſumptum ebriis ad internecionem
cæſis. Cap.III.

HAc tempeſtate Frācorum exercitus de prouincia Gallia egreſſus
Italiam intrauit. Cōtra quos Grimoaldus cum Langobardis pro
greſſus eos arte decepit:fugere quippe ſe ab eorū impetu ſimulās
caſtra ſua ſimul cum tentoriis diuerſis referta bonis/pręcipueqꝫ vi
ni optimi copia/abductis hominibus omnib⁹ reliquit. Quo dum
Francorum acies veniſſent,exiſtimantes Grimoaldum cum Lan
gobardis pauore perterritos caſtra integra reliquiſſe/mox lęti effe
cti certatim cuncta inuadunt:cœnamqꝫ affluentiſſimam inſtruunt. Qui cum diuer
ſis epulis multoqꝫ grauati vino ſomnoqꝫ quieuiſſent,Grimoaldus ſuper eos poſt no
ctis medium irruens/tanta eos cæde proſtrauit/vt vix pauci ex eis elapſi patriam va
luerint repetere. Locus autem vbi hoc geſtum eſt prælium/Francorum riuulus vſqꝫ
hodie appellatur,nec longe diſtat ab Haſtenſi ciuitate.

Arte decepti Galli.

Francorū ſtrages.

De Conſtantii ſeu Conſtantis imperatoris cū anachorita cōſultatione an in Lan-
gobardos irrueret: & de reſponſo quomodo & quare in tutela diui Ioannis Baptiſtæ
eſſent: deq́ eiuſdem in Italiam irruptione. Cap. IIII.

Conſtantis profectio.
Cōſultatio' cū anachorita.

HIs diebus Conſtantius Auguſtus qui & Conſtās eſt appellatus Ita-
liam a Langobardorum manu eruere cupiēs, Cōſtantinopoli egreſ-
ſus/perq́ litoralia iter habens Athenas venit: indeq́ mare tranſ-
greſſus ſe Tarento applicuit. Qui tamen prius ſolitariū quendā q̄
prophetiæ ſpiritum habere dicebatur conſulturus adiit ſtudioſe
ab eo diligenterq́ ſciſcitans vtrum gentem Lāgobardorum qui in
Italia habitant ſuperare, delere, ac in poteſtate tenere poſſit. A quo
cum ſeruus dei ſpatium vnius noctis expetiiſſet/vt pro hoc ipſo dominū deum conſu
leret/fideliter agebat prompto corde preces ad dominum fundens ac dicens. Domie
Ieſu Chriſte rex regū & lumen verū/qui miſiſti ſpiritum ſanctū in ſpecie ignis in apo
ſtolos tuos/tranſmitte ſpiritūſanctū cōſolationis tuę in os meū vt poſſim cōſiliū re-
ctū dare hominib⁹ iſtis qui venerūt in tuo nomine ad me. Eadē hora viſæ ſunt ei tres

Viſio triū ſanctorum.

perſonæ ſpirituales: quarū vna archangeli Michaelis. Secūda Ioānis Baptiſtę. Tertia
apoſtoli Petri. Tunc vnus ex illis dixit ad ſolitariū. Dic imparori Cōſtantio q̄ ad talē
rem quam habet in corde ſuo diſpoſitam domini voluntas adhuc nō eſt. Gens Lango
bardorū qui in Italia habitant ſuperari nunc ab aliquo nō poteſt/quia regina quædā
q̄ ex alia prouincia venit/baſilicam in honore dei & ſancti Ioannis Baptiſtæ cōſtruxit

Tutella diui Baptiſtę

in Langobardorū finibus/& ornauit eā facultatibus honorificis: fecitq́ vt famuli &
famulæ & reliqua ibidē deo ſeruientibus ſubiecta ſint: & ſacerdotes in ipſo oratorio
deo fideliter ſeruiunt: & propter hoc ipſe ſanctus Ioānes pro Langobardoꝝ gente cō
tinue intercedit. Ipſa vero gens ſuppliciter ac deuote de ſuis facultatibus in honorē
dei & ſancti Ioannis Baptiſtę omni anno in die natiuitatis dicti Baptiſtę dñi munera
offert/ad conſeruandum ipſum oratoriū. Locus in Modoecia dicit̄. Verumtū tibi di
cturi ſumus in deo. Veniet tēpus & dies quādo ipſum ſupramemoratū oratoriū oēs
habitatores terrę hui⁹ habebūt deſpectui: & oēs eius facultates inde expellent: & fa-
mulos ac famulas qui ibi ſubacti ſunt propter facultates eorū ſępe affligent: & ſacer-
dotes qui nūc ibi deo ſeruiūt die ac nocte/ingeri erūt nimis & auferent̄ quę eorū ſunt.
Propter qđ ducet̄ vita eorū in amaritudine. Quādo hæc inchoabunt̄ & vos cernetis
fieri: certe tūc ipſa gens peribit cū oīb⁹ quæ ad illos pertinēt: & ſtabūt in improperiū
omnibus gentibus q̄ in circuitu illorū ſunt. Et dixit ad eos ſolitarius. Obſecro clemē-
tiā veſtrā/ſi cōuerſi fuerint ad ſuperiorē promiſſionē & cōuerſationē ſuā nonne inue
niēt miam? Reſponderūtq́. Scis q̄ veritas dixit? Conuertimini ad me & ego cōuertar
ad vos. Eadē aūt hora a cōſpectu ei⁹ euanuerūt. Facto aūt mane ita eidē Cōſtātio Au
guſto vt ſupraſcriptū eſt per ordinē oīa diligenter reuelauit. Tūc imperator libenter
accepit verba ei⁹. Quod nos ita factū eſſe probauimus/qui ante Langobardoꝝ perdi
tionē eandē beati Ioannis Baptiſtę baſilicā/quę vtiq́ in loco q̄ Modoecia dicit̄, eſt con
ſtituta/ꝑ viles pſonas gubernari cōſpeximus: ita vt indignis & adulteris nō pro vitæ

Conſtantii in Italiam irruptio.

merito ſed præmiorū datione idē venerabilis locus largiret̄. Igit̄ Cōſtantius q̄ vt di-
ximus & Conſtās Auguſtus/cū Tarentū veniſſet/regreſſus inde Beneuentanorū fi-
nes inuaſit: & oēs pene Langobardorū ciuitates ꝑ quas venerat cepit. Luceriā quoq́
opulentā ciuitatē & Apuliā expugnatā fortius inuadēs diruit & ad ſolū vſq́ proſtra

† Agerētiā.

uit. † Acheruntiā ſane propter munitiſſimā loci poſitionē capere minime potuit. De
īde cū exercitu ſuo Beneuētū circūdedit: & eā vehemēter oppugnare cœpit. vbi tūc

Romũaldus Grimoaldi filius adhuc iuuenculus ducatum tenebat. Qui ſtatim vt imperatoris aduentũ cognouit: nutritiũ ſuũ noĩe Seſualdũ ad Grimoaldũ patrẽ trans Padum miſit obſecrans vt q̃ ocyſſime veniret / filioqꝫ ſuo & Beneuentanis quos ipſe nutriuerat / potenter ſuccurreret. Q d Grimoaldus rex audiens ſtatim cũ exercitu laturus filio auxiliũ Beneuẽtũ ꝑgere cœpit. Quẽ plures ex Lãgobardis in itinere relinquẽtes ad ꝓpria remeauerũt dicẽtes ꝙ expoliaſſet palatiũ eũ nõ reuerſurũ petere Beneuentũ. Interim imperatoris exercitus Beneuentũ diuerſis machinis vehemẽter oppugnabat & q̃uis Romualdus cũ Langobardis ſuis totũ exercitum ęquo marte inuadere non auderet: frequenter tñ cũ expeditis iuuenibus hoſtiũ caſtra irrumpẽs magnas iiſdem inferebat vndiqꝫ clades. Cũqꝫ Grimoaldus eius pater iam appropinquaret: eundem nutritium eius de quo pręmiſimus, ad filiũ pręmiſit q ei ſuum nũtiaret aduentum. Qui cum prope Beneuentum veniſſet a Gręcis captus ad imperatorem ductus eſt: quo ab eo vnde veniret exquirẽte ille ſe a Grimoaldo venire dixit: eũdẽqꝫ regẽ ocyus aduentare nũtiauit. Statimqꝫ imperator exterritus cõſiliũ cum ſuis iniit quatinus cũ Romualdo paciſcerẽ vt Neapolim poſſit reuerti. Acceptaqꝫ obſide Romualdi ſorore cui nomẽ Giſa fuit cum eodẽ pacẽ fecit. Eiꝰ vero nutritiũ Seſualdũ ad muros duci pręcepit mortẽ ei minatus ſi aliquid Romualdo aut ciuibꝰ de Grimoaldi aduentu nuntiaret: ſed potiꝰ aſſeueraret eundẽ minime venire poſſe. Quod ille ſe ita facturũ promiſit. Sed cũ prope muros aduenisſet ſic ad eũ locutus eſt. Conſtans eſto domine Romualde & habe fiduciam: noliqꝫ turbari / quia pater tuus cito tibi auxilium prębiturus aderit. Nam ſcias eũ iſta nocte iuxta ſacrũ fluuiũ cũ valido exercitu manere. Tantũ obſecro vt miſericordiã exhibeas vxori meæ & liberis meis: q̃ gẽs iſta perfida me viuere non ſinet. Cumqꝫ hoc dixiſſet iuſſu imperatoris caput eius abſciſſum / atqꝫ per belli machinã quam petrariam vocant in vrbem proiectum eſt. Q d caput Romualdus ad ſe ferri iuſſit: idqꝫ lachrymãs oſculatꝰ eſt: dignoqꝫ in loculo tumulari pręcepit. Metuens igitur imperator ſubitum Grimoaldi aduentum dimiſſa Beneuenti obſidione Neapolim proficiſcitur. Cuius tamen exercitũ Mitula Capuanus comes iuxta fluenta Caloris amnis in loco qui vſqꝫ hodie pugna dicitur vehementer attriuit.

Beneuentina oppugnatio.

Obſidio ſoluitur.

Nutritii fides.

Verba.

Cædes.

De imperatoris exercitu cæſo a Romualdo: & ſæuitiæ in Romam ac Romanos conuerſione: ac vrbis ſpoliatione & direptione & tandem eiuſdem nece. Cap. V.

POſtq̃ vero imperator Neapolim ꝑuenit / vnus ex eius optimatibꝰ cui nomen Saburrus erat / ab eo vt ferũt viginti militum milia expetiit / ſeqꝫ cum Grimoaldo pugnaturum / victoremqꝫ euaſurum ſpopondit. Qui cum accepto exercitu ad locum cui Formiis eſt nomẽ aduenisſet: ibiqꝫ caſtra poſuiſſet / Grimoaldus q̃ã Beneuẽtũ aduenerat id audiẽs cõtra eũ ꝓficiſci voluit. At Romualdꝰ / nõ eſt opus inquit pater optime te ꝓficiſci: ſed tm̃ partẽ de exercitu nobis tribuere: ego eñ deo fauẽte cũ eo ꝓſpere pugnabo: & ſi victor extitero maior vtiqꝫ gloria noſtræ potentiæ aſcribetũ. Annuẽte itaqꝫ rege cũ parte exercitus in Saburrũ egreditur. Qui priuſq̃ ꝓlium cum eo iniret a quatuor partibus tubas inſonare pręcepit: moxqꝫ ſup eos audenter irruit. Cumqꝫ vtræqꝫ acies forti intentione pugnarent, tunc vnus de regis exercitu nomine Amelongus qui regium contum ferre ſolitus erat / quẽdam Gręcum eodẽ conto vtriſqꝫ manibus fortiter percutiens e ſella ſuper quam equitabat excuſſit: eumqꝫ in aera ſupra caput ſuum leuauit. Quod cernens Græcorum exercitus in

Amelongi facinus.

Græci vincuntur.

fugam conuertit: vltimaq; pernicie caſus ſibi fugiens mortẽ/ Romualdo & Langobardis victoriam peperit. Itaq; Saburrus qui ſe imperatori ſuo victoriæ trophæũ de Langobardis promiſerat referre/ad eũ cũ paucis remeans ignominiã deportauit. Romualdus vero parta de inimicis victoria, Beneuentũ triumphãs reuerſus eſt: patriq; gaudium/& cunctis ſecuritatem ſublato hoſtiũ timore conuexit.

Conſtantii ĩ Ro. ſæuitia. Vitalianus papa. Romæ direptio. Pantheon. Imperatoris rapinæ.

At vero Conſtantius ſeu Conſtans Auguſtus cum nihil ſe contra Langobardos profeciſſe cõſpiceret, oẽs ſæuitiæ ſuæ minas in ſuos/hoc eſt Romanos/retorſit. Nam egreſſus Neapoli Romam perrexit. Cui ſexto ab vrbe miliario Vitalianus papa cum ſacerdotibus & Romano populo occurrit. Sed nihilominus/cum imperator ad beati Petri limina perueniſſet obtulit quidem ibidem pallium auro textili: ſed manens Romę dies duodecim omnia quæ fuerant antiquitus inſtituta ex ære in ornamentum vrbis abſtulit: in tantum vt etiam baſilicam beatæ Mariæ quæ antea Pantheon vocata fuerat (Nam conditum id fuerat in honore omniũ deorum: & iam ibi per cõceſſionem ſuorũ principũ oratoriũ erat omniũ martyrũ) decoopiret: tegulaſq; æreas ex eo ſimul cũ aliis oib⁹ ornamẽtis Cõſtantinopolim tranſmitteret. Deinde reuerſus imperator Neapolim per terrã perrexit in ciuitatẽ regiã. Ingreſſus deinde Siciliã p indictionẽ. VII. habitauit Syracuſis: & tales afflictiones populo ſuo, habitatoribus videlicet & poſſeſſorib⁹ Calabrię, Siciliæ, Aphricę, atq; Sardinię fecit/quales antea nũq̃ auditæ ſunt: ita vt etiã vxores a maritis & filii a parẽtibus ſepararẽt. Sed & alia multa prius inaudita dictarum regionũ populi perpeſſi ſunt: ita vt nulli ſpes vitæ remaneret. Nã & vaſa ſacrata & ſimilia ſanctarum eccleſiarũ dei imperiali iuſſu a Gręcorũ auaritia ſublata ſunt.

Conſtantii cædes.

Mãſit aũt imperator in Sicilia ab indictione. VII. vſq; ad indictionẽ. XII. Sed tãdẽ tãtorũ criminũ iniquitatũq; pœnas luit: atq; dũ ſe in balneo lauaret a ſuis extinctus eſt.

De Mezentii (quem etiam Miſſeſſum & Magnorium Sabellicus vocat) imperii occupatoris nece. Sarracenorũ in Syracuſas irruptione. Giſæ morte. Deq; anni intemperie & leguminum renaſcentia. Cap. VI.

Mezentii ſeu Miſſeſſi regni icubatoris cædes

INterfecto igitur apud Syracuſas Cõſtante imperatore / Mezenti⁹ in Sicilia regnum arripuit: ſed abſq; oriẽtalis exercitus voluntate. Contra quem Italiæ milites alii per Iſtriam/alii per partes Campaniæ/alii vero per partes Aphricæ & Sardiniæ Syracuſas venientes eum vita priuauerũt: multiq; ex iudicibus eius detruncati Conſtãtinopolim adducti ſunt. Cum quibus pariter & falſi imperatoris caput eſt deportatũ.

Sarraceni Syracuſas occupant.

Hæc audiens gens Sarracenorũ quæ iam Alexãdriam & Aegyptum peruaſerat, ſubito cum multis nauibus venientes Siciliã inuadunt: Syracuſaſq; occupãt: multãq; populorũ ſtragẽ faciunt: vix paucis euadentibus: qui per munitiſſima caſtra & iuga montium effugerant. Auferentes quoq; prædam nimiam, & omne illud quod Conſtantius Auguſtus a Roma abſtulerat ornatũ in ære & diuerſis ſpeciebus in Alexandriam reuerſi ſunt.

Giſæ mors. Pluuiæ & tonitrui vis. Legumina renata.

Porro regis filia/quã de Beneuento obſidem Giſam nomine ſublatam ab imperatore diximus/in Siciliam aduecta diem clauſit extremum. Hoc tempore tantæ pluuiæ/tantaq; tonitrua fuerũt/quãta antea nullus hominum meminerat: ita vt innumera hominum & pecudum milia fulminibus ſint perempta. Eoq; anno legumina quæ propter pluuias colligi nequiuerant iterum renata & ad maturitatem vſq; perducta ſunt.

De Grimoaldi poſt Beneuentanę rei diſpoſitionem Ticinũ reuerſione: De Lupi Foroiuliani ducis ſcelere & aufugio: deq; eius per quatriduanum prælium peremptione. Cap. VII.

Traſemundus ductor

Foroiuliani duces.

Agonis domus.

Lupus.

Lupi inſolentiæ.

AT vero Grimoaldus ereptis Beneuentanis & eorũ ꝓuinciis a Gręcis ad palatium ſuum apud Ticinum repedauit: poſtq̃ diſpoſuerat de Traſemundo qui dudũ Capuę comes fuerat: & ſibi ad percipiendũ regnum ſtrenuã operam nauauerat, data eñ ei ĩ matrimonio filia ſua altera Romualdi ſorore, eum poſt Catonẽ (de quo ſuperius diximus) apud Spoletum ductorem effecit: ſicq; Ticinum reuerſus eſt. Cæterũ vt præmiſimus Graſulfo Foroiuliano duce defuncto ſucceſſor ei in ducatu Ago eſt ſubſtitutus: de cuius noĩe vſq; hodie domus quędam intra Forumiulii conſtituta domus Agonis appellaẗ. Quo Agone mortuo Foroiulianorũ ductor Lupus efficitur. Hic Lupus in Gradẽſi inſula quę nõ longe ab Aquileia eſt, cũ equeſtri exercitu per ſtratã quæ antiquitus ꝑ mare facta fuerat introiuit: & direpta ĩpa ciuitate, Aquileienſi eccleſiæ theſauros auferẽs deportauit. Huic Lupo Grimoaldus quando Beneuẽtũ perrexit, palatium ſuum cõmẽdauit. Qui dũ rege abſente multa inſolẽter apud Ticinũ egiſſet: qppe qui Grimoaldũ nõ reuerſurũ exiſtimaret: reuertẽte eo ſciens eidẽ ea q̃ nõ recte geſſerat diſplicere, Forũiulii petẽs, cõtra eundẽ perfidiæ ſuæ conſcius rebellauit. Tunc Grimoaldus nolens ciuile bellũ inter Lãgobardos excitare, Cacano Auarũ regi mandauit vt Forũiulii contra Lupũ ducem cũ exercitu veniret, eumq; bello proſterneret. Quod & factum eſt. Nam veniẽte Cacano rege cum magno exercitu, in loco qui Flouius diciẗ, ſicut nobis retulerũt ſeniores viri qui in ipſo pręlio fuere, per tres dies Lupus dux cũ Foroiulianis aduerſus exercitum Cacani conflixit. Et primo quidẽ die validũ Cacani exercitum paucis ſuorũ vulneratis proſtrauit. Secundo vero die iã aliquãtis de ſuis vulneratis & mortuis pari modo multos ex Auarib⁹ extinxit. Tertio aũt die iam pluribus ex ſuis ſauciis multiſq; peremptis, nihilominus magnum Cacani exercitũ deleuit: prędãq; copioſam arripuit. At vero quarto die Foroiuliani tantã ſuper ſe multitudinẽ cõſpexerunt venientẽ vt vix ꝑ fugã euadere potuerint. Ibi itaq; Lupo duce perempto, reliqui q remãſerãt ſe ꝑ caſtella cõmuniunt. Auares vero per omnes eorũ fines diſcurrentes cũcta rapinis inuadũt: aut ſuppoſito igni cõburũt. Cũ aũt ꝑ aliquot dies hoc facerẽt mandatũ eſt eis a Grimoaldo vt a deuaſtatiõe qeſcerent. Qui legatos ad Grimoaldũ miſerunt dicẽtes: ſe Forũiulii minime relicturos: vt qd armis propriis conquiſiſſent.

Rebellio.

Cacanus in Lupum excitatur.

Pręliũ quatriduanũ.

Lupi cędes.

De Grimoaldi *Stratagemate* quo Cacanum finibus Foroiulianis excedere fecit. Cap. VIII.

Stratagema.

TVnc Grimoaldus neceſſitate compulſus exercitum quem potuit congregare cœpit, quatinus Auares de ſuis finibus exturbaret. In medio itaq; campo ſua caſtra & Auarum hoſtium componens, cum exercitus partem exiguam haberet: & Cacanus legatos ad eũ mitteret: eos paucos quos habebat diuerſo habitu variiſq; inſtructos armis, ante oculos legatorũ per dies aliquot, quaſi nouus quotidie exercitus aduẽtaret frequenter tranſire fecit. Auarum vero legati dum eundem ipſum exercitum aliis & aliis habitibus armiſq; inſtructum pertranſire conſpicerent, diuerſos eſſe putantes immenſam Lãgobardorum multitudinem eſſe crediderunt. Quibus Grimoaldus ita dixit. Cum omni hac quam vidiſtis multitudine ſtatim ſuper Cacanũ irruam & Auares: niſi de Foroiulianorũ finibus velociter exierint. His viſis & auditis cum legati Auarum ea regi ſuo nuntiaſſent: ipſe mox cum omni exercitu ſuo ad proprium reuerſus eſt regnum.

De Warnefriti ad ducatum Foroiulienſem infelici aſpiratione: & de Wecta-
ri ducatu ac prælio in Sclauos mirabili: deq; Landari & Rodoaldi apud Fo-
rumiulii principatu. Cap.IX.

Warnefritꝰ a Sabellico Anefritus dictus.

DEniq; Lupo hoc modo interempto Warnefritus eius filiꝰ voluit in
loco patris apud Forumiulii obtinere ducatum. Sed metuens Gri-
moaldi regis vires / fugit ad Sclauos in Carnũtum quod corrupte
vocant Carantanum: qui poſtea cum Sclauis rediens quaſi ducatũ
corum viribus recepturus apud Neumaſum caſtrum quod nõ lõ-
ge a Foroiulii diſtat / irruẽtibus ſuper eum Foroiulianis extinctus
Wectarus. eſt. Deinde conſtitutus eſt apud Forũiulii dux Wectarus / qui fuit
oriundus de Vincentia ciuitate / vir benignus & populum ſuauiter regens. Hunc cũ
audiſſet Sclauorum gens Ticinum profectum eſſe / congregata valida multitudine
voluerunt ſuper Forumiulii irruere: & venientes caſtrametati ſunt in loco q̃ Broxas
dicitur: non longe a Foroiulii. Secundum autem diuinam diſpoſitionẽ contigit vt
dux Wectarus ſuperiori veſpere a Ticino reuerteretur: neſcientibus id Sclauis. Cuiꝰ
comites dum ad propria (vt fieri ſolet) remeaſſent: ipſe hoc nuntio de Sclauis audito
Victoria XXVI. virorum. cum paucis viris, hoc eſt. XXVI. contra eos progreſſus eſt. Quem Sclaui cum tam
paucis venire reſpicientes irriſerunt eum dicentes patriarcham cum choro clerico-
rum aduentare. Qui cum ad põtem Natiſonis fluminis (qui ibidem eſt vbi Sclaui re
Pons Natiſonis. ſidebant) appropinquaſſet: caſſidem ſibi de capite auferens faciẽ ſuam Sclauis oſten
dit. Erat autem caluo capite. Quem dum Sclaui agnouiſſent / mox perturbati Wecta
rum adeſſe clamitant: deoq; eos exterrente plus de fuga q̃ de prælio cogitant. Tunc
Wectarus ſuper eos cum paucis quos habebat irruens / tanta eos ſtrage pcuſſit vt vix
Landarus. pauci qui euaderent remanerent. Poſt hunc Wectarum Landarus apud Forumiulii
ducatum tenuit: quo defuncto Rodoaldus ei in ducatu ſucceſſit.

De Theoderatæ Lupi filiæ matrimonio & liberis: Grimoaldi in deſertores
vltione. Et Foripopilii Opitergiiq; euerſione. Cap.X.

Theoderatæ nuptiæ & liberi. Grimoaldꝰ aiaduertit ĩ deſertores.

MOrtuo igitur (vt dixi) Lupo duce Grimoaldus rex filiam eius no-
mine Theoderatam filio ſuo Romualdo qui Beneuentũ regebat ĩ
matrimonium tradidit. Ex qua inde tres filios Grimoaldũ, Giſul
fum, & Arichitum genuit. Rex vero Grimoaldus de omnibꝰ illis
qui eum Beneuentum proficiſcentem deſeruerant ſuas iniurias
vltus eſt. Sed & Forumpopilii Romanorum ciuitatem cuiꝰ ciues
eidem aduerſa quædam intulerant, quum Beneuẽtum proficiſce
Foripopilii euerſio. retur: legatoſq; illius euntes & redeuntes a Beneuento ſæpius læſerant: hoc modo di
ruit. Quadrageſimę tempore per Alpes Bardonis Tuſciã ingreſſus neſcientibꝰ om-
Strages miſeranda. niuo Romanis / in ipſo ſacratiſſimo ſabbato paſchali / ſup eandẽ ciuitatẽ ea hora qua
baptiſmus fiebat inopinate irruit: tantãq; occiſorũ ſtragẽ fecit, vt etiã diaconos ipſos
qui infantulos baptizabãt in ipſo ſacro fonte pimerẽt. Sicq; eãdẽ vrbẽ deiecit: vt vſq;
hodie pauciſſimi in ea cõmaneant habitatores. Erat ſiquidẽ Grimoaldo contra Ro-
manos nõ mediocre odiũ / eo q̃ eiꝰ quondã germanos Taſonẽ & Catonẽ in ſua fide de
Opitergii euerſio. cepiſſent. Quã ob cauſam Opitergium oppidum in quo ipſi extincti ſunt, funditꝰ de
ſtruxit: coruq; qui ibi habuerãt fines Foroiulianis, Taruiſianis & Cenetẽſibꝰ diuiſit.

De Alzecõis Bulgarorũ ducis ĩ Italiã aduẽtu & receptiõe a Grimoaldo locatiõeq;
ad Beneuẽtũ. Deq; Cõſtãtini filii Cõſtãtii (quẽ p errorẽ Cõſtãtinũ iterdũ ſcripſerat:
ſed emẽdauimꝰ) pricipatu: & comete: ac peſtilẽtia: Romeq; facto pauimẽto. Cap.XI.

PEr hæc tempora Bulgarorum dux Alzeco noīe/incertum quā ob cauſam/a ſua gente digreſſus Italiam pacifice introiens cū omni ſuo ducatu & exercitu ad Grimoaldum regem aduenit,ei ſe ſerui turū atq; in eius ditione habitaturum promittens. Quē ille ad Romualdum filium Beneuentum dirigens pręcepit vt ei cum ſuo populo loca habitanda concederet. Quos Romualdus gratanter ſuſcipiens eiſdem pretioſa ad inhabitandum loca quę ad illud vſq; tēpus deſerta fuerāt contribuit:ſcilicet Sepiam,Bouianum/& Eſerniam,& alias cum ſuis territoriis vrbes.Ipſumq; Alzeconem mutato dignitatis nomine pro duce Gaſtaldum vocitari præcepit.Qui vſq; hodie in illis(quæ diximus)locis habitantes q̄uis etiam latine loquantur,proprię tū linguæ vſum minime amiſerunt.Porro Conſtantio Auguſto apud Siciliam(vti dixim⁹)interfecto/punitoq; qui ei ſuccedere voluerat Mezentio tyranno/Romanorū regnū Conſtantinus Cōſtantii filius regendū ſuſcepit:pręfuitq; Romanis annis decē & octo.Huius ſane Conſtantini temporibus Theodorus archieps & Adrianus abbas vir vtiq; doctiſſim⁹ a Vitaliano papa miſſi in Britanniā plurimas eccleſias Anglorū doctrinę eccleſiaſticę fruge fœcundauerūt. E quibus Theodorus archiepiſcopus peccantiū iudicia/quot ſcilicet annos pro vno quoq; peccato quis pœnitere debeat/mirabili & diſcreta conſyderatione deſcripſit. In ſecundo poſt anno/menſe Auguſto cometes ſtella crinita apparuit ab oriētali plaga/minus fulgentibus radiis: q̄ diuerſa poſtmodum diripuit.Nec mora grauis peſtilentia ab eadem parte orientali ſubſecuta Romanum populū deuaſtauit.His diebus Donus pontifex Romanæ eccleſiæ locum qui paradiſus dicitur ante baſilicam beati Petri apoſtoli/candidis lapidibus marmoreis mirifice ſtrauit.

Alzeconis Bulgari in Italiam aduentus.
Gaſtaldi.
Cōſtantin⁹ imperator.
Angli catholicā fidē amplectūt.
Pœnitentię duratio.
Cometes.
Don⁹ papa. Paradiſum ſtrauit.

De Partarithi ꝓpter fœd⁹ īter Dagobertū Frācoꝝ regē & Grimoaldū ī Britāniā fuga.Deq; Grimoaldi morte & legali pitia:ac ſtatura:ſepulcro & regni tp̄e.Cap.XII.

HAc tempeſtate Francorū regnum apud Gallias Dagobertus regebat:cū quo Grimoaldus rex pacis firmiſſimæ fœdus īcerat.Cui⁹ Grimoaldi vires Partarithus etiā in Francia cōſtitutus metuens/egreſſus e Gallia ad Britanniā inſulam Saxonumq; regem properare diſponit.At vero Grimoaldus cū nono die poſt phlebotomiā in ſuo palatio conſtitutus accepto arcu columbā deiicere niteret/ei⁹ brachii vena dirupta eſt.Cui(vt aſſerūt)medici venenata medicamina ſuperponētes eū hac luce fundit⁹ priuauerūt.Hic edicto Rotharis regis q̄dam capita legis quæ ei vtilia viſa ſunt/adiecit.Fuit autem corpore præualidus/audacia primus,capite caluo,barba prominenti,non minus cōſilio q̄ viribus aptus. Sepultum eſt autem eius corpus in baſilica beati Ambroſii confeſſoris:quam ipſe nup in Ticinenſi conſtruxerat vrbe. Hic poſt mortem Ariberthi regis expleto iam anno vno & menſibus tribus Langobardorū regnū inuaſit:regnauitq; ipſe annis nouē/relicto Garibaldo filio/quē ei Ariberthi regis filia genuerat/rege adhuc puerili ętate.

Dagobert⁹.
Grimoaldi exitus.
Statura.
Sepultura.
Garibald⁹ rex.XXII.

De Partarithi in Italiam mira reuocatione: & coronatione:& vxoris receptione:& vtriuſq; piis ædificiis. Cap.XIII.

IGit vt dicere cœperam⁹/Partarithus pfectus de Gallia nauim aſcēdit:vt ad Britāniā inſulā ad regnū Saxonū trāſmearet.Cūq; iā p pelagus aliquātulū nauigaſſet,vox a litore audita eſt ingrentis vtrū Partarith⁹ in eadē naui cōſiſteret.Cui cū reſpōſum eſſet q̄ ſic:ille q clamauerat ſubiunxit.dicite illi vt reuertat in patriā ſuā: qa tertia

Saxones in Anglia regnant.
Partarithi reuocatio.

dies eſt hodie poſtq̃ Grimoaldus ab hac ſubtractus eſt luce. Quod audiens Partarithus ſtatim reuerſus eſt: veniēſq; ad litus/inuenire eum qui de Grimoaldi morte nūtiarat nō potuit: vnde arbitratus eſt/cū nō hominē/ſed diuinū fuiſſe nuntiū. Illincq; ad patriā properās/cū ad clauſtra Italię veniſſet iam ibi oīa obſequia palatina/oēmq; regiā dignitatē cū magna Langobardorū multitudine pręparatā ſe reperit expectātē.

Partarithꝰ rex. XXIII.

Itaq; Ticinū ingreſſus exturbato Grimoaldi puerulo e regno ab vniuerſis Langobardis menſe tertio poſt mortē Grimoaldi in regnū ſublimatꝰ eſt. Erat autē vir pius, fide catholicus, iuſtitiæ tenax, pauperūq; largiſſimus nutritor. Qui ſtatim Beneuentum miſit: & inde Rodelindā coniugem & Chuniberthum filiū ſuū reuocauit.

Rodelindæ reditus.
Monaſterium nouum

Qui vt regni iura ſuſcepit in loco illo qui a parte Ticini fluminis eſt/qua olim effugerat/monaſteriū qđ nouū appellat̃ dño & liberatori ſuo deo/in honorē ſanctæ virginis & martyris Agathę conſtruxit. in quo multas virgines aggregauit: rebuſq; & diuerſis pariter poſſeſſionibꝰ eundē locū ditauit.

Maria ad Perticas.

Regia vero vxor eiꝰ Rodelinda baſilicā ſanctę dei genitricis extra muros eiuſdē ciuitatis Ticinenſis quę ad Perticas appellatur opere mirabili cōdidit: ornamentiſq; mirificis decorauit. Ad perticas aūt ideo locus ille dicit̃: ꝙ ibi olim perticę. i. trabes erectæ ſteterant: quę ob hanc cauſam iuxta morē Langobardorū poni ſolebant/ꝙ illuc verſę eſſent vbi illorum dilectus obiſſet: ſcilicet vt ſcire poſſent in quam partem is qui defunctus fuerat/quieſceret.

De Chuniberthi in ſocietatem regni aſſumptione: & de Alahis Tridentinorum ducis motione: & ſeditione. Partarithi morte & Chuniberthi connubiis & amoribus. Cap. XIIII.

Chuniberthus rex XXIIII.
Alahis pacē turbat.

IGĩt cū Partarithus ſolus p annos ſeptē regnaſſet octauo āno Chuniberthū filiū ſuū cōſortē in regno aſciuit: cū quo pariter annis decē regnauit. Cūq; in magna pace degerēt: & ex oī pte p circuitū trāquillitatē haberēt: ſurrexit cōtra eos filiꝰ iniq̃tatis Alahis noīe. p quē in regno Lāgobardorū pturbata pace/maxiæ pplorū ſtrages factæ ſunt. Is dū dux eſſet in Tridētina ciuitate/cū comite Baioariorū quē illi Grauionē aut Grauiū dicūt q Bauzanū & reliqua caſtella regebat/cōflixit, eūq; mirifice ſupauit. Qua de cauſa elatꝰ ēt cōtra regē ſuū Partarithū manū leuauit/atq; rebellās ſe intra Tridētinū caſtrū cōmuniuit. Cōtra quē rex Partarithus pgreſſus cū eū foris obſideret: inopinate ſubito ipſe Alahis cū ſuis ciuitatē egreſſus/regis caſtra ptriuit/regēq; ipm fugā petere cōpulit. Qui tñ poſtmodū/faciēte Chūbertho regis filio q eū olim iā diligebat/i regis Partarithi gratiā reuerſus eſt. Quē cū ipe rex iterficere aliquoties vellet: Chuniberthꝰ eiꝰ filiꝰ hoc fieri ſemp phibuit/exiſtimās eū deiceps fidelē fore. Nec deſtitit pſem onerare pcibꝰ donec ei ducatū Brixię cōtribuit: reclamāte ſępiꝰ patre/ꝙ in ſuā pniciē id Chuniberthꝰ faceret/q hoſti ſuo ad regnādū

Brixia.

& rebellādū vires pberet. Brixiana eñ ciuitas ſemp magnā nobiliū Lāgobardorū multitudinē habuit: quorū auxilio metuebat Partarithꝰ Alahim potētiorē fore. His diebus rex Partarithus in ciuitate Ticinenſi portam contiguam palatio quæ Placenſis dicitur opere mirifico conſtruxit.

Partarithi mors & ſepulcrum.
Hermelīda de gñe Saxonū Anglorū
Theodote.

Qui cum decem & octo annos primum ſolus poſt ea cum filio regnum tenuiſſet: ab hac luce ſubtractus eſt. Corpuſq; illius iuxta baſilicam domini ſaluatoris quam Aribertus genitor eius cōſtruxerat, ſepultum eſt. Fuit aūt ſtatura decēs, corpe pleno/mitis p oīa & ſuauis. At vero Chūiberthꝰ rex Hermelīdā Saxonū Anglorū genere duxit vxorem. Quæ cum in balneo Theodoten puellam nobiliſſimo Romanorū genere ortā/eleganti forma/flauis prolixiſq; capillis pene vſq; ad pedes decoratā vidiſſet: eius pulchritudinē viro ſuo Chuniberthо regi laudauit

qui q̄uis ab vxore hoc libenter audire diſſimularet/in magnū tn̄ puellę exarſit amo-
rē. Nec mora venatū in ſyluá quá vrbē appellát perrexit/ſecūq; ſuam cōiugem Her
melindá venire præcepit. Qui exinde noctu regrediens Ticinū rediit: & ad ſe Theo Chuniberti
doten puellá venire faciens cū ea cōcubuit: quá tn̄ poſtea in monaſteriū qđ illius no- amores.
mine intra Ticinum appellatum eſt miſit.

De Alahi regnum occupáte: eiuſq; cauillio in Thomá diaconum. Deq; Da-
miani ſanctitate. Cap. XV.

Alahis autē iádudum conceptam iniquitatē parturiēs: annitenti-
bus Aldone & Grauſone Brixianis ciuibus, ſed & aliis multis ex
Langobardis oblitus tátorū beneficiorum quæ in eum Chūibertꝰ
impēderat/oblitus etiá iuriſiurádi quo ei fideliſſimus fore iuraue
rat: cū Chunibertus abeſſet: regnū etiá & palatiū intra Ticinū po
ſitū inuaſit. Chunibertus igiť in inſulá quę nō longe a Comacino
lacu eſt cōfugit: ibiq; ſe fortiter cōmuniuir. Facta ē aūt magna tri
bulatio omnibus qui eum diligebát & p̄cipue ſacertotibus & clericis/quos oēs Ala-
his exoſos habebat. Erat aūt eo tempore Ticineſi. eccleſiæ epiſcopus vir domini Da- Damianus
mianus ſanctitate p̄cipuus/liberalibus artibus ſufficienter inſtructus. Qui cū Ala ſanctus.
him palatium inuaſiſſe conſpiceret: ne quid ipſe vel eccleſia ſua aduerſi ab eo patereť
Thomá diaconū ſuū ſapientem ſcilicet & religioſum virum ad eū miſit: per quem ei
dem Alahi benedictionē ſanctæ ſuæ eccleſiæ tráſmiſit. Nūtiatū eſt itaq; Alahi Tho- Thomas
mam diaconū ante fores palatii ſtare: benedictionemq; ab epiſcopo afferre. Tūc Ala- diaconus.
his q(vt diximus) omnes clericos odio habebat: ita inq̄t ad ſuos. Ite dicite illi: ſi mū- Alahis
da femoralia habet/intret: ſinaūt aliter/foras contineat pedes. Thomas vero cū hos Cauillium.
ſermones audiſſet/ita reſpondit. Nuntiate ei ꝙ munda femoralia habeo/quippe quæ
hodie lota indutus ſum. Cui Alahis iterū mandauit. Ego no loquor de femoralibus
ſed de iis q̄ intra femoralia habenť. Ad qđ Thomas. Ite inq̄t dicite illi/ꝙ deus ſolꝰ po Liberum re
teſt in me eiuſmodi cauſas rep̄henſionis inuenire: ille aūt nullatenus poteſt. Cūq; eū ſponſum.
dem diaconū Alahis ad ſe ingredi feciſſet/aſpere nimis eū obiurgádo cū eo locutꝰ ē.
Tunc omnes clericos & ſacerdotes pauor & odiū tyráni inuaſit: exiſtimantes ſe eiꝰ
ſeueritatē tolerare oīno nō poſſe. Cœperūt tanto amplius Chunibertū deſyderare/
quanto maiori ſup̄bum inuaſorē regni execrationi haberent. Sed nō multum diu ſe
ritas & cruda barbaries vi inuaſum regnum obtinuit.

De ĩprudētibꝰ minis quas Alahis ĩ Aldonē fecit: & de cōſpiratiōe ĩ eū: & expulſiōe
& Chuniberti reſtitutiōe ĩ regnū: & Alahis fuga in q̄ auxilia ſibi cōpauit. Ca. XVI.

Deniq; cū die quadá Alahis pecuniá ſup̄ menſam numeraret: vnus
ei triens de eadē mēſa cecidit. Quē filius Aldonis adhuc puerulus
de terra colligens eidē reddidit. Ad quē Alahis credēs puerulum
parum intelligere, ita locutus eſt. Mľtos huiuſcemodi genitor tu Minæ im-
us habet/quos mihi in p̄ximo ſi vixero daturꝰ eſt. Quē puerū cū prudentes.
veſperi domū ad patrē regreſſus eſſet pater p̄cōtatus eſt an ne ali
quid de ipſo rex eo die locutus fuiſſet. Ille aūt patri oia vt facta fue
rant nota fecit: ad q̄ Aldo vehemēter extimuit: fratrēq; ſuum Grauſonē affatus/oia
q̄ rex maligne in ſe locutus fuerat indicauit. Qui mox cū amicis & iis quibus cōfide
re poterát cōſiliū ineūt: qualiter Alahim tyránū regno vitaq; priuarent/priuſq̄ is ſi
bi aliquam lęſionem facere poſſit. Qui maturius ad palatium profecti ita ad Alahim Cōſilium
dixerūt. Quid dignaris in ciuitate iſta ſegnis reſidere cum omnis ciuitas & vniuer fraudulētū

ſus populus tibi fidelis exiſtat: & ebrioſus ille Chunibertus ita deſertus & deſtitut⁹ ſit vt iā vltra nullas poſſit habere vires? Egredere & vade i venationem: exerce te cū iuuenibus tuis. Nos aūt cū reliquis fidelibus tuis defendemus tibi hāc ciuitatē. Sed & id tibi promittimus: vt in proximo inimici tui Chuniberti caput afferamus. Qui eorum verbis fidem hn̄s / ciuitatē egreſſus / inq; vrbē ſyluam vaſtiſſimam profectus eſt: ibiq; ſe iocis & venationibus oblectare cœpit. Aldovero & Grauſo euntes ad lacū Comacinum / ingreſſiq; nauim ad Chunibertū profecti ſunt. Ad quē venientes eiuſq; ſe pedibus prouoluentes / contra eū nequiter egiſſe confeſſi ſunt: eiq; quid Alahis malitioſe cōtra ipſos locutus fuerat, & quale ipſi ad eius pditionē conſiliū eidem dederant nuntiarunt. Quid plura? Fleuerunt pariter: & inter ſe ſacramenta dederunt: diem ſtatuentes in qua Chunibertus veniret: & ipſi ei ciuitatem Ticinenſem contraderent. Qđ & factū eſt. Die eīn ſtatuta Chunibertus Ticinū adueniens ab eis libētiſ-

Chunibertus Ticinū recipit.

ſime ſuſceptus / palatium ſuum ingreſſus eſt. Tunc omnes ciues & præcipue epi / ſacerdotes & clerici / iuuenes & ſenes certatim ad eum concurrētes / eumq; cum lachrymis amplexantes / deo gratias de eius reuerſione inæſtimabili gaudio conclamabāt. Quos ille omnes prout potuit oſculatus & cōſolatus eſt. Nūtius aūt ſubito ad Alahim pueniit Aldonem & Grauſonē adimpleſſe qđ promiſerant: caput videlicet Chuniberti attuliſſe: nec ſolū caput: ſed & totū corpus: affirmans eundē in palatio conſidere. Qđ ille audiēs aio cōſternatus eſt: multaq; cōtra Aldonē & Grauſonem furibūdus & frēdens comminatus / exinde egreſſus per Placentiam ad Iſtriā rediit: ſingulaſq; ciuitates partim blanditiis partim vi ſibi ſociās / aſſociauit & iunxit. Nā Vicentiā

Alahis fuga.

venienti ciues egreſſi bellū parauerūt: ſed mox victi eius ſocii effecti ſunt. Inde profectus Tharuiſiū inuaſit: pari etiam modo & reliquas ciuitates: vt contra Chunibertū exercitū colligeret: vtq; Foroiuliani in eius auxiliū contra fidelitatē ſuā vellent pficiſci. Ipſe Alahis ad pontem Liquentiæ fluminis quod a Foroiulii. xlviii. milibus diſtat, & eſt in itinere Ticinum pergentibus, in ſylua quæ Capulanus dicitur latēs cū Foroiulianorum exercitus ſparſim egrederet: oēs eos ſicut veniebant iurare ſibi cōpulit: diligenter cauens ne aliqs ex eis retro reuerſus venientibus hoc aliis indicaret. Sicq; oēs a Foroiulii venientes / eius ſunt ſacramentis aſtricti. Quid plura? Alahis & tota Iſtria contra Chunibertum cum ſuis venientes in campo cui Coronatæ nomē eſt caſtra poſuere.

Chunibertus prouocat Alahim ad ſingulare certamē: qđ cū recuſaret / Tuſc⁹ quidam ab eo ad Chunibertū defecit: & Zeno diaconus eius arma indutus fortiter pugnando oppetiit: qđ Alahis cōperiēs votū temerariū fecit. Ca. XVII.

CHunibertus autem ad Alahim nuntium miſit mandans ei vt ſecum ſingulare certamen iniret: nec opus eſſe vtriuſq; exercitum fatigare. In quæ verba Alahis minime conſenſit. Cui cum vnus ex ſuis genere Tuſcus ſuaderet: virum fortē bellicoſumq; appellans: vt contra Chunibertum audenter exiret: Alahis reſpōdit. Chunibertus q̄uis ebrioſus & ſtupidi cordis ſit, tamen valde audax eſt / & miræ fortitudinis. Nam tempore patris eius qn̄ nos eramus iuuēculi habebantur in palatio arietes ſeu berbices miræ magnitudinis: quos ille ſup dorſum illorum lanam apprehendens extenſo brachio a terra leuabat. quod quidem ego facere non poteram. Quod Tuſcus ille audiens ſubiunxit. Si tu cum Chuniberto inire ſingulare certamen non audes: me in tuo adiutorio ſocium iam amplius nō

Chuniberti robur.

habebis. & hoc dicens proripuit ſe/ & ſtatim ad Chunibertũ aufugit: idq; illi nũtia-
uit. Cõuenerũt itaq; vt diximus vtreq; acies in Campũ Coronatæ. Cũq; iã prope eſ-
ſet/ vt ſe cõiungere deberẽt: Zeno diaconus Ticinenſis eccleſię/ q fuit cuſtos ędis bea
ti Ioannis Baptiſtæ q̃ intra eandem ciuitatem ſita eſt: quã quondã Gundiberga regi
na cõſtruxerat: cũ nimiũ diligeret regẽ/ & metueret ne rex i bello periret, ait ad regẽ.
Dñe rex: oĩs vita noſtra in tua ſalute cõſiſtit: ſi tu in bello perieris, oẽs nos Alahis ty
rannus iſte per diuerſa ſupplicia extinguet. Placeat itaq; tibi cõſiliũ meũ: & da mihi
apparatũ armorũ tuorum/ & ego vadam & pugnabo cũ iſto tyranno. Si ego ibi obie-
ro/ recupabis facile cauſam tuã: ſi vero vicero/ maior tibi q; ſeruus tuus vicerit gloria
aſcribetur. Cũq; rex ſe id facturũ p̄negaret: cœperũt pauci q aderãt eius fideles cum
lachrymis depoſcere vt ad ea q̃ diaconus dixerat aſſenſum p̄beret. Victus aũt tandẽ
(vt erat pii cordis) eorũ p̄cibus & lachrymis/ loricã ſuã/ galeam atq; ocreas & cętera
arma diacono p̄buit: in ſuaq; perſona eũ ad p̄liũ dimiſit. Erat eñ ipſe Diaconus eiuſ
dem ſtaturæ & habitus: ita vt cũ fuiſſet de tentorio armatus egreſſus ab omnibus
Chunibertus eſſe putaret. Cõmiſſum itaq; eſt p̄lium: & totis viribus decertatũ. Cũ-
q; Alahis illuc magis intenderet vbi regẽ eſſe putaret, Chunibertũ ſe inuaſiſſe putãs
diaconũ interfecit. Cũq; caput eius amputari p̄cepiſſet, vt leuato eo in cõtũ deo gra
tias acclamarent, ſublata caſſide clericũ ſe occidiſſe cognouit. Tũcq; furibundus ex
clamans: heu me (inquit) nihil egimus: quãdo ad hoc p̄lium geſſimus, vt clericum
occideremus. Tale itaq; nũc facio votũ/ vt ſi deus mihi victoriã iterũ dederit/ q; vnũ
puteum de teſticulis impleam clericorum.

Zenonis diaconi fides & amor incõpabilis.

Votũ Alahis.

Vt Chunibertus ſuos ad fugã ſpectare cõperiẽs ſeſe illis armatum obtulerit: & p̄
liũ inſtaurans Alahim vicerit: regnũq; recepit: Caputq; diaconi honorifice ſepelien
dum curauerit. Cap. XVIII.

CAeterũ Chunibertus ſuos fere victos ad fugã ſpectare conſpiciẽs/
ſtatim ſe eis oſtendit: oĩmq; corda ſublato pauore ad ſperandã vi-
ctoriã erexit. Inſtruũtur itaq; iterum acies: & hinc Chunibertus/
inde Alahis ad belli certamina p̄parant. Cũq; iã propinquæ acies
eſſent/ & ſe vtræq; ad pugnãdũ conſererent: Chunibertus ad Ala
him iterato in hæc verba mandauit. Ecce quantus popul⁹ ex vtra
q; parte cõſiſtit: qd opus eſt vt tanta multitudo pereat? Cõiunga
mur ille & ego ſingulari certamine: & vtri noſtrũ deus voluerit victoriã donare/ is
omnem hunc populum ſaluũ & incolumẽ poſſideat. Cũq; Alahim ſui expoſcerẽt vt
faceret qd Chunibertus illi mandauerat: ipſe reſpondit. Hoc facere nõ poſſum: qa in
ter contos ſuos vexilla ve ſancti archãgeli Michaelis/ vbi ego illi iuraui/ imaginẽ cõ
ſpicio. Tũc vnus ex illis inqt. Tu præ pauore cernis qd nõ eſt: & tibi iã tardũ eſt iſta
meditari. Conſeruntur itaq; acies perſtrepẽtibus buccinis: & neutra parte cedente
facta eſt maxima populorum ſtrages. Tandem crudelis tyrannus Alahis interiit: &
Chunibertus adiuuante deo victoriam obtinuit. Exercitus autem Alahis comperta
eius morte fugæ ſubſidium arripuit. E quibus quos mucro non perculit Addua flu
uius abſorpſit. Caput quoq; Alahis detruncatum & crura ei⁹ ſuccifa ſunt: informe
q; tñ truncumq; cadauer remanſit. In hoc bello Foroiulianorum exercitus minime
fuit: quia cum inuitus Alahi iuraſſet/ propterea nec regi Chuniberto/ nec Alahi au
xilium tulit: ſed cum illi bellum committerent/ ipſi ad propria ſunt reuerſi. Igit̃ Ala
hi hoc modo deleto/ rex Chunibertus corpus Zenonis diaconi ante fores in baſilica

Alahis cędi tur.

beati Ioannis quã ipſe rexerat/mirifice ſepelire mandauit. Ipſe vero regnaturus cũ
omni exultatione & triumpho victoriæ Ticinum reuerſus eſt.

Finis Lib. V. Sequitur. VI.

De Romualdi ſucceſſu & morte. Deq; eius ſucceſſorib' Grimoaldo & Giſulfo: &
eorum cõiugiis: necnon de diui Petri baſilica a Theoderata conſtructa. Cap. I.

DVm iſta apud Langobardos trãs padũ geruntur: Romual
dus Beneuentanorum dux congregata exercitus multi
tudine Tarentum oppugnauit & cepit. Pariq; mõ Brũ
duſium & omnem illam regionem latiſſimam, quæ ĩ cir
cuitu eſt, ſuæ ditioni ſubiugauit. Coniunx autem eius
Theoderata nomine, eodem tempore extra muros ciui-
Aedes diui Petri apud Beneuẽtũ. tatis Baſilicam in honore beati Petri apoſtoli cõſtruxit.
Quo in loco multarum ancillarum dei coenobium con-
ſtituit. Romualdus quoq; poſtq̃. xvi. annos ducatũ geſ-
Grimoald' ſerat ab hac luce ſubtractus eſt. Poſt quem Grimoaldus
eius filius tribus annis Samnitum populum rexit. Cui ĩ
coniugio ſociata fuit Winnilinda ſoror Chuniberti filia Partarithi. Defuncto quoq;
Giſulfus. Grimoaldo Giſulfus eius germanus eorũdem ductor effectus eſt: præfuitq; Beneuẽ
to annis. xvii. Huic ſociata fuit Winniberga: quæ ei Romualdum peperit.

De corporis diui Benedicti & ſororis eius a Francis ſublatione: & conſerua
tione. Deq; Anfriti & Rhodoaldi controuerſia de ducatu Foroiuliẽ.
Cap. II.

CIrca hæc tempora cum in Caſſino monte vbi beatiſſimi Benedicti
ſacrum corpus requieſcit: iam aliquot annis elapſis vaſta ſolitu-
do exiſteret: venientes de Cenomannorum vel Aurianenſium re
gione Franci/dum apud venerabile corpus ſe pernoctare ſimulaſ
ſent/eiuſdẽ venerabilis p̃ris pariterq; eius ſororis venerandę Scho
laſticæ oſſa auferentes in ſuam patriam aſportarunt: vbi ſingula-
tim duo monaſteria in vtriuſq; honore/hoc eſt beati Benedicti &
ſanctæ Scholaſticæ conſtructa ſunt. Sed certum eſt nobis os illud venerabile & oĩ ne
ctare ſuauius/& oculos ſemper cæleſtia contemplari ſolitos/cætera quoq; membra
q̃uis defluxa remanſiſſe. Solum etenim dominicum corpus ſingulariter nõ vidit cor
ruptionem: cæterum omnium ſanctorum corpora in æterna poſtea gloria reparan-
da corruptioni ſubiecta ſunt: iis exceptis quæ ob diuina miracula ſine labe ſeruant.
Rhodoald' ¶ At vero Rhodoaldus quem apud Forũiulii præmiſimus ducatum tenuiſſe: cum
Anſfridus. ab eadem ciuitate abeſſet, Anſfridus de caſtro Reuma ducatum eius abſq; regis nu
tu peruaſit. Quo comperto Rhodoaldus in Iſtriam fugit: ac deinde nauigio per Ra-
uennam Ticinum ad Chunibertum regem peruenit. Anſfridus vero nõ contentus
ducatum Foroiulianenſium regere: inſuper contra Chunibertum rebellans/regnũ
eius inuadere voluit: ſed comprehenſus in Verona/ad regem deductus eſt: cui' iuſ
ſu euulſis oculis in exilium truſus eſt. Foroiulianum autem ducatum poſthæc Ado

frater Rhodoaldi loci ſeruationis nomine per annos & menſes.vii.gubernauit.

De monothelitarum hæreſi aſſerentium vnam voluntatem in Chriſto: deqꝫ
Aranearum de cælo delapſarum.vi. De Damiani epi epiſtola: & fide catho-
lica. De eclipſi lunæ & ſolis, & peſte ſubſecuta: & apparitione dæmonum. &
de ceſſatione peſtis per honorem diuo Sebaſtiano impenſum. Cap.II.

DVm hæc in Italia geruntur hæreſis apud Conſtantinopolim orta Monotheli
eſt: eoꝝ qui vnam dūtaxat in domino noſtro Ieſu Chriſto volunta tarū hære-
rem & operationem aſſeuerabant. Hanc autem hæreſim excitaue ſis.
runt Georgius patriarcha Conſtantinopolitanus, Machari⁹, Pyr
rhus, Paulus, & Petrus. Quam ob cauſam Conſtantinus Augu-
ſtus centūquinquaginta epiſcopos cōgregari fecit. Inter quos fue
runt etiam legati ſanctæ Romanæ eccleſiæ / miſſi ab Agathone pa
pa: Ioannes Diaconus, & Ioannes epiſcopus Tulenſis: qui omnes eandem hęreſim dā
narunt. Ea hora tantæ Aranearum telæ in medio populi ceciderunt: vt omnes mira Aranearū
rentur. ac per eas ſignificatū eſt ꝙ ſordes hæreticæ prauitatis depulſæ eſſent. Et Ge- telæ.
orgius quidem patriarcha correctus eſt: cæteri vero in ſua diſſenſione perdurantes /
anathematizati / ſunt diuina vltione percuſſi. Eo tempore Damianus Ticinenſis ec Damiani
cleſiæ epiſcopus ſub nomine Manſueti Mediolanēſi archiepiſcopi hac de cauſa vtilē epiſtola.
recteqꝫ fidei epiſtolā cōpoſuit: & in p̄fata ſynodo nō mediocre ſuffragiū tulit. Recta Fides catho
aūt & vera fides hæc eſt: vt in domino noſtro Ieſu Chriſto ſicut duæ ſunt naturę hoc lica.
eſt dei & hoīs: ſic etiā duæ credanť eſſe volūtates ſiue opationes. Vis audire de eo qđ
deitatis eſt? Ego & pater vnū ſumus. Vis audire qđ humanitatis? Pater maior me ē.
Cerne ſecundū humanitatē eius in naui dormientē. Cerne eius diuinitatem cū euā
geliſta ait. Tunc ſurgens impauit ventis & mari: & facta eſt trāquillitas magna. Hęc
eſt ſexta ſynodus vniuerſalis Conſtantinopoli celebrata: & gręco ſermone cōſcripta
temporibus papæ Agathonis & ſequente ac reſidente Conſtantino principe intra ſe
pta palatii ſui. ¶ His temporibus p indictionē.viii. Luna eclipſim paſſa eſt. Solis quo Eclipſis Lu
qꝫ eclipſis eodem pene tempore hora diei quaſi decima quinto nonas Maii effecta eſt. næ & Solis
Moxqꝫ ſubſecuta eſt grauiſſima peſtis tribus mēſibus: Iulio / Auguſto / & Septembri. Peſtis gra-
Tantaqꝫ fuit multitudo morientium vt etiam parentes cum filiis atqꝫ fratres cū ſo- uiſſ.
roribus bini per feretra poſiti apud vrbem Romam ad ſepulcra ducerenť. Pari etiam
modo hæc peſtilentia Ticinum depopulata eſt: ita vt cunctis ciuibus per iuga mon-
tium ſeu per deſerta loca fugientibus / in foro & plateis ciuitatis hærbæ & frutices Angel⁹ cū
enaſcerentur. Tuncqꝫ viſibiliter multis apparuit ꝙ malus & bonus angelus qui vi- venabulo
debatur venabulum manu ferre / quoties venabulo illo oſtium cuiuſcūqꝫ domus per viſus.
cuſſiſſet / tot ea de domo / die ſequēti hoīes interirent. Tunc cuidam p reuelationē di Reuelatio
ctum eſt / ꝙ peſtis ipſa prius non quieſceret q̄ in baſilica beati Petri quæ ad vincula di de S. Sebaſti
citur / ſancti Sebaſtiani martyris altariū poneretur. Factumqꝫ eſt vt delatis ad vrbē ano honorā
Romam beati Sebaſtiani martyris reliquiis, mox vt in iam dicta eccleſia altarium do.
conſtitutum eſt peſtis ipſa quieuit.

De conſilio Chuniberti regis per dæmonem in muſca prodito (muſcā au-
tem auiculam pro volucre dicit / niſi forte accipitrem, aut Alemannice paſ-
ſerem muſcam appellat) & de viris claris. Cap.III.

Muſcę portentum.

REx quoq; Chunibertus dum poſt hæc cum ſtratore ſuo quē propria lingua Lāgobardi Marpahis dicunt, conſilium iniret in ciuitate Ticinenſi quomodo Aldonem & Grauſonem vita priuaret / repente in feneſtra iuxta quā conſiſtebant vna de auiculis muſca conſedit. Quā Chunibertus cultello vt extingueretur percutere volens eius tm̄ pedem abſcidit. Cum vero Aldo & Grauſo regis conſilium neſciēres ad palatium venirent: & baſilicæ ſancti Romani martyris quæ prope palatiū ſita eſt / appropinquaſſent: repente obuium habuerunt quendam claudū altero pede truncato: qui eis dixit, ꝙ eos Chunibertus ſi ad eum pergerent occiſurꝰ eſſet. Quod audientes illi / magno timore correpti / poſt altarium eiuſdem baſilicæ confugere. Moxq; Chuniberto regi nuntiatum ꝙ Aldo & Grauſo in eccleſiam beati Romani martyris confugiſſent. Tunc Chunibertus ſtratorem ſuum arguere cœpit ꝙ conſilium ſuum prodere auſus fuiſſet. Cui ſtrator ita reſpondit. Dn̄e mi rex tu ſcis ꝙ poſtq̄ iſtud decreuimus / ego a tuo conſpectu non diſceſſi, quō igit̄ id alicui indicare potuerim? Tūc rex ad Aldonem & Grauſonē miſit / interrogans eos / ad quid in locum ſanctum cōfugiſſent? Qui reſpōdentes dixerunt. Quia nuntiatum eſt nobis / ꝙ nos dominus rex occidere vellet. Iterato rex ad eos miſit, ſciſcitans quis fuerit is qui eis id annuntiauerit: mandans inſuper eis vt niſi indicem ſeu nuntiatorem proderent, eius gratiam inuenire non poſſent. Tunc illi / ſicut factum fuerat / regi mandabant dicentes ſe claudum hominem obuium habuiſſe / qui vnum truncatum pedem habebat, & crure ligneo pro altero vtebatur: eumq; fuiſſe interitus ſibi parati nūtiū. Tunc intellexit rex muſcam illam cui pedem truncauerat malignum ſpiritum fuiſſe, & ipſum ſecreta conſilii ſui ꝓdidiſſe. Qui ſtatim Aldonem & Grauſonē in ſua fide ab eccleſia dicta ſeuocatos ſuſcipiens eiſdem culpam remiſit: & deinceps eoſdem in loco fidelium habuit. ¶ Eo rempore floruit in arte grammatica Felix patruus Flabiani ꝑceptoris mei: quem intantum rex dilexit / vt ei baculum argento auroq; decoratum inter reliqua ſuæ largitatis munera donaret. ¶ Per idem quoq; tempus Ioannes epiſcopus Bergomatis eccleſiæ vir miræ ſanctitatis extitit. Qui regem Chunibertum in conuiuio dum ſermocinarentur ſeu confabularentur offendit. Cui in hoſpitium reuertenti rex equū ferocem & indomitum / qui immenſo fremitu ſuper ſe ſedentes terræ allidere ſolebat, pręparari fecit. Cui cū dictus epūs ſuperſediſſet: ita manſuetus extitit: vt eum blando inceſſu vſ ꝑ in domum ꝑpriā deportaret. Qđ rex audiēs: & epiſcopum ex eo die / honore debito coluit, & ei ipſum equū quē ſuę ſeſſioni / ſuoq; vſui deſtinauerat / largitus ē.

Felix grammaticus.

Ioannes Bergomas.

De oſtentis in cœlo viſis: & malis ſubſecutis: de Sarrhacenorum in aphricā irruptiōe. de Conſtantini imperatoris morte: & Iuſtiniani in imperium ſucceſſione. Qui Sergium papam perſequi conatꝰ eſt: Leonemq; aduerſarium habuit: a quo imperio priuatus eſt. Leonem vero Tyberiꝰ in carcere retinuit. De ſynodo Aquileieñ. & altera Conſtantinopoli facta: in q̄ beata virgo Theotocos declarata eſt. De Cedoaldi in italiam aduentu & conuerſione: & epitaphio. Cap. IIII.

Signa i cęlo

HAc tempeſtate noctu ſidus vergiliarum cœlo ſereno inter domini natiuitatem & Theophaniam apparuit / omnimodo obumbratum / veluti cum Luna ſub nube eſt conſtituta. Poſtea menſe Februario in meridie ſtella ab occaſu exiit: quæ cum magno fulgore tandem in partes orientis declinauit. Deinde menſe Mar

tio Bebius eructauit per dies aliquot/& omnia virentia circunquaq; præ puluere & cinere illius exterminata ſunt. Tunc Sarrhacenorum gens infidelis & deo inimica/ex Aegypto & Aphrica cum nimia mltitudine pergens obſeſſam Carthaginem cepit: captamq; crudeliter depopulata eſt,& ad ſolum vſq; proſtrauit. ¶Inter hæc Conſtãtinus ĩperator apud Conſtantinopolim moritur: Et eius filius minor natu Iuſtinianus Romanorum regnum ſuſcepit: cuius per decem annos gubernacula tenuit. Is Aphricam a Sarrhacenis recepit/& cum eiſdem pacem trãs maria fecit. Idem Sergiũ põtificem qui errori illius ſynodi quam Conſtantinus Conſtantinopoli fecerat/fauere & ſubſcribere noluit: miſſo Zacharia protoſpatario ſuo iuſſit Conſtantinopolim deportari. Sed milites Rauennæ vicinarumq; partium iuſſa nefanda imperatoris cõtemnentes/eũdem Zachariam cum cõtumeliis ab vrbe Roma & iniuriis pepulerũt. Contra hunc Iuſtinianum Leo Auguſtalem dignitatem arripiens/cum regno priuauit: regnumq; Romanorum tribus annis regens/Iuſtinianum exulem in Ponto ſeruauit. Rurſumq; Tyberius contra hunc Leonem inſurgens regnũ eius inuaſit: eũq; toto quo ipſe regnauit tempore ĩ eadem ciuitate in cuſtodia tenuit. ¶Hoc tempore ſynodus Aquilegiæ facta eſt ob imperitiam fidei: quæ tunc vniuerſale concilium ſuſcipere diffidit: donec ſalutaribus beati Sergii papæ monitis inſtructa & ipſa huic cum cæteris Chriſti eccleſiis annuere conſenſit. ¶Facta eſt autem & ſynodus Conſtãtinopoli temporibus Vigilii papæ ſub Iuſtiniano principe: contra Theodorũ & cæteros omnes hæreticos/qui beatam Mariam ſolum hominem non deum & hominẽ genuiſſe affirmabant. In qua ſynodo catholice conſtitutum eſt: vt beata Maria ſemper virgo theotocos diceretur: quia ſicut catholica fides habet/non hominem ſolum ſed vere deum & hominem genuit. ¶His diebus Cedoaldus rex Anglorum Saxonum/qui multa in patria ſua bella geſſerat ad Chriſtum conuerſus Romam properauit. Qui cum ad Chunibertum regem veniſſet,ab eo mirifice ſuſceptus eſt. Hic cum Romam perueniſſet,a Sergio papa baptizatus/Petruſq; appellatus,& adhuc in albis conſtitutus,ad regna cæleſtia migrauit. Cuius corpus in eccleſia beati Petri apoſtoli ſepultum eſt: & hoc ſuper ſe epitaphium deſcriptum habet.

Sarrhaceni carthaginẽ obſident.
Cõſtantinꝰ moritur.
Iuſtinianus ĩperat.
Leo imperiũ occupat.
Tyberiꝰ leonẽ pellit.
Synodus Cõſtantinopolitana.
Maria theotocos.
Cedoaldus Anglus cõuertitur & Romã adit.
Baptizãdi albis induebanſ olim.

Epitaphiũ Cedoaldi Angli.

Culmen,opes,ſobolem,pollentia regna triumpho,
Exuuias,proceres,mœnia,caſtra,lares,
Quæq; patrum virtus,& quæ congeſſerat ipſe,
Armipotens Cedoald: liquit amore dei:
Vt Petrum/ſedemq; Petri rex cerneret hoſpes
Cuius fonte ſacras ſumeret albus aquas.
Splendificumq; iubar radianti carperet hauſtu.
E quo viuificus fulgor vbiq; fluit.
Perſpicienſq; alacer rediuiuæ præmia vitæ:
Barbaricam rabiem/nomen & inde ſuum:
Conuerſum conuertit ouans: Petrumq; vocari
Sergius antiſtes iuſſit & ipſe pater.
Vnda renaſcentum (quæ Chriſti gratia) purgans
Protinus albatum vexit in alta poli.
Mira fides regis,clementia maxima Chriſti,
Cuius conſilium nullus adire poteſt.
Soſpes enim veniens ſupra modum ab vrbe Britanna
Per varias gentes,per freta perq; vias:

Vrbem Romuleam vidit,templumq; verendum
Aſperit Petri,myſtica dona ferens.
Candidus inter oues Chriſti ſociabilis ibit:
Corpore nā tumulum,mente ſuperna tenet.
Commutaſſe magis ſceptrorum inſignia credas:
Quem regnum Chriſti promeruiſſe vides.

De Francorum regum degeneratione vſq; adeo vt ad Maiorem domus regnum deuolueretur:deq; Arnulfi epiſcopi qui maior domus fuerat ſanctitate.Et de Chunibertí deceſſione & Liuthberti filii eius ſucceſſione.Cap.V.

Maiores domus in Frācorū aula.

HOc tempore apud Gallias Francorum regibus a ſolita fortitudine & ſcientia degenerantibus/ii qui maiores domus regalis eē videbantur adminiſtrare regis potētiam/& quicquid regibus agere mos eſt cœperunt.Quippe cum cęlitus eſſet diſpoſitum ad horum progeniem Francorum transferri regnum.Fuitq; eo tempore maior domus in regio palatio Arnulfus: qui poſtmodum claruit vir deo amabilis & miræ ſanctitatis:qui a gloria ſęculi Chriſti ſe ſeruitio ſubdens mirabilis in epiſcopatu extitit.Idem vero eremiticam vitā eligens/leproſis vniuerſa pbens obſeqa cōtinentiſſime vixit.De cuius mirabilib⁹ apd Metenſem eccleſiam vbi epiſcopatum geſſit/liber extat,eiuſdem miracula & vitę abſtinentiam continens. Sed & ego in libro quem de epiſcopis eiuſdem ciuitatis conſcripſi/flagitante Ageltramo viro mitiſſimo/ſanctitate præcipuo/pręfatę eccleſię archiepiſcopo/de hoc ſanctiſſimo viro Arnulfo quædam mirāda ſcripſi/quæ ſuperfluū duxi modo replicare.

Liber epōrū Metenſiū.

Chuniberti obitus.

¶Inter hæc Chunibertus cunctis amabiliſſimus poſtq̄ duodecim annos Langobardorum regnum poſt patrem ſolus obtinuerat, tandem ab hac luce ſubtractus eſt.Hic in campo Coronatæ/vbi bellum cōtra Alahim geſſerat in honore beati Gęorgii martyris monaſterium conſtruxit. Fuit autem vir elegans: & omni bonitate conſpicuus,audaxq; bellator.Hic cum multis Langobardorū lachrymis iuxta ædem domini ſaluatoris quam quondam auus eius Aribertus conſtruxerat/ſepultus eſt.Regnumq; Langobardorum Liuthberto adhuc puerili ætate reliquit.Cui tutorem conſtituit Aſprandum virum ſapientem & illuſtrem.

Liuthbert⁹ rex.XXV.

De Ragumbertho rege.XXVI.(quem Sabellicus Rangibertum vocat) quomodo regnum adeptus ſit & mortuus.Deq; Ariberto rege XXVII.& eius geſtis:& Liuthberti regis captiuitate:& Aſprandi fuga. Rotharithi & Liuthberti cęde.& de Aſprādi ad Baioariam profugium. Cap.VI.

DEhinc elapſis octo menſibus Ragũbertus dux Taurinenſium quẽ quondam rex Godibertus cum extingueretur a Grimoaldo reliquerat paruulum: de quo & ſupra diximus: cum valida manu veniens aduerſus Aſprandũ & Rotharithũ Bergomeñ. ducẽ apud Nouariã conflixit: eoſq; in cãpo exſuperans regnum Langobardorum inuaſit. ſed eodem anno mortuus eſt. Tunc filius Godiberti regis / nomine Aribèrthus rex factus / iterũ bellum parãs pugnauit cũ Liuthberto rege apud Ticinũ / cumq; Aſprando & Totone ſeu Zotone & Tatzone necnon & Rhotaro ac Pharone. ſed omnes poſt bello exſuperans Liuthbertum infantulum viuum in bello comprehendit. Aſprandus autem fugiens ad inſulam Comacinã ſe in ea cõmuniuit. ❡ At vero Rotarithus dux Bergomũ in ciuitatẽ ſuã rediens regnum arripuit. Contra quem rex Aribertus vna cũ exercitu proficiſcẽs / expugnata Laudepõpeia / Bergomũ obſedit: eamq; arietibus & diuerſis belli machinis ſine aliqua difficultate expugnans mox cepit. Cõprehenſumq; Rotarithum & Freodonẽ regem / eius caput / barbãq; radens Taurinis in exilium retruſit: vbi poſt aliquot dies peremptus eſt. Liuthbertum quoq; quem ceperat / pari modo in balneo vita priuauit. Miſit quoq; rex exercitum aduerſus Aſprandum in inſulam Comacinã. Ille vero per Coriã Rhedonũ ciuitatem venit ad Theodebertum Baioariorũ ducem / & fuit cum eo per annos nouem. Exercitus vero Ariberthi regis inſulã in qua Aſprandus fuerat inuadens / eius oppidum diruit.

Ragũbert⁹ rex xxvi. Nouaria. Ariberth⁹ rex xxvii. Bergomũ expugnat. Liuthberti cędes.

De Ariberthi Tyranni ſęuitia. Cap. VII.

REx igitur Ariberthus cõfirmatus in regno Sigiprandũ Aſprandi filium oculis priuauit: omneſq; qui ei cõſanguinitate coniuncti erant diuerſis modis afflixit. Minorẽ quoq; Aſprãdi filium nomine Liuthprandum in cuſtodia tenuit: quẽ quia vilem ſibi perſonã habuit: & adhuc adoleſcentulũ eſſe conſpexit: non ſolum in corpus eius nõ ſęuit / ſed eum etiã ad patrem ſuum abire permiſit. Quod dei omnipotẽtis nutu factũ fuiſſe / qui eum ad regni gubernacula præparabat / dubiũ non eſt. Igitur Liuthprandus ad patrem ſuum in Baioariam profectus ei de ſuo aduentu ineſtimabile gaudiũ fecit. Vxorem vero Anſprandi Theoderatã nomine rex Ariberthus comprehẽdi fecit: quæ cum ſe voluntate fœminea reginã futuram eſſe iactaret / naſo atq; auribus abſciſſis amiſſo decore faciei ſuæ deturpata eſt. Pari etiã modo & germana Liuthprãdi nomine Auruna deformis effecta eſt.

Ariberthi ſęuitia. Liuthprãdi euaſio. Theoderatæ facies deformat. Aurunę ſimiliter.

De Anchiſæ maiore ſiue magiſtro domus in Francia. De Ferdulfi ducatu: qui Sclauos in perniciem ſuorum induxit. de Arga cũ Ferdulfo diſceptante: Foroiulianorum a Sclauis ſtrage cum Ferdulfi & Argę interemptione. Deq; mirabili Munichis capti euaſione. Cap. VIII.

HOc tempore apud Gallias in Francorũ regno Anchiſes Arnulfi filius / qui de nomine Anchiſæ quondã troiani creditur appellatus / ſub nomine maioris domus gerebat principatũ. ❡ Mortuo quoq; apud Forũiulium Aldone, quem diximus loci ſeruatorem fuiſſe, Ferdulfus ducatum ſuſcepit: qui de partibus Liguriæ extitit: ob hoc lubricus & elatus. Qui dum victoriæ de Sclauis laudem habere cupiuit: magna ſibi & Foroiulianis detrimenta inuexit. Is ſiquidem pręmia quibuſdã Sclauis dedit / vt exercitum Sclauorũ in eãdem

Ferdulfus, Ligurũ vitia.

prouinciam ad ſuã adhortationẽ immitterent. Quod ita quoq; effectũ eſt. Q̃d cauſa magnæ in eadẽ Foroiuliana prouincia perditionis fuit. Irruerũt itaq; latrũculi

Sclauorum irruptio.

Sclauorum ſuper greges & paſtores ouium quæ in eorũ vicinia paſcebantur: & de illis prædas abegerunt. Subſecutus eſt eos rector illius prouinciæ quẽ † ſculdabem lingua propria dicunt: vir nobilis / animoq; & viribus potens: ſed tamẽ latrũculos dictos aſſequi nõ potuit. Cui ex perſecutione reuertenti cum dux Ferdulfus obuiã

† Sculterũ.

Arga.

factus eſſet Arga, ait ei, (ſic enim nomẽ habebat) nũ Sclauos fruſtra ſecut⁹ es? Qui eoſdem fugiſſe reſpondit. Tunc ei Ferdulfus indignans ita locutus eſt. Quando tu aliquid fortiter agere poteris qui ab Arga nomen deductũ habes? Cui ille maxima ſtimulat⁹ ira, vt erat vir acer, ita reſpõdit. Sic velit deus vt nõ antea ego & tu dux Ferdulfe exeamus de hac vita: q̃ cognoſcant homines vter noſtrũ ſit magis Arga. Hæc cum inter ſe vulgaria verba locuti fuiſſent / contigit poſt non multos dies vt exercitus Sclauorũ pro quorum aduentu dux Ferdulfus præmia dederat / cum magnis viribus aduentaret. Qui cum caſtra in ſummo montis vertice poſuiſſent: & pene ex omni parte difficile eſſet ad eos accedere: Ferdulfus dux cũ exercitu ſuperueniens cœpit eundẽ mõtem circuire: vt per loca planiora ſuper eos poſſet irruere. Tunc Arga / de quo præmiſimus / Ferdulfo dixit. Memento dux Ferdulfe q; me eſſe inertem & inutilem dixeris: & vulgari verbo Arga vocaueris. Nunc autẽ ira dei veniat ſuper illũ qui poſterior e nobis ad hos Sclauos acceſſerit. Et hoc dicẽs verſo equo per aſperitatẽ montis qua grauis erat aſcenſus / ad caſtra Sclauorũ contẽdere cœpit. Ferdulfus vero opprobriũ ducens ſi non & ipſe per eadem difficilia loca ſup Sclauos irrueret: eũ per aſpera / difficilia / inuiaq; loca ſecutus eſt: Quem exercitus eius turpe ducens ducẽ non ſequi & ipſe aſcendere cœpit. Vidẽtes itaq; Sclaui hoſtes per diuerſa loca ſuper ſe venire / præparauerunt ſe viriliter & magis lapidibus

Lãgobardorũ ſtrages.

ac ſecuribus q̃ armis contra eos pugnãtes / pene oẽs deiectos equis peremerũt. Sicq; victoriã non viribus ſed caſu cauſaq; adepti ſunt. Ibi omnis nobilitas Foroiulianorum periit. Ibi Ferdulfus cecidit: ibi & ille qui eũ ad iram ꝓuocauerat extinctus eſt.

Ferdulfi cędes.

Totq; ibi viri fortes per cõtentionis malũ & improuidentiã debellati victiq; ſunt / quot potuiſſent per concordiã & ſalubre conſiliũ multa milia ſternere ęmulorũ. Ibi

Munichis elabitur.

tamen vnus e Langobardis nomine Munichis / qui pater Petri Foroiuliani & Vrſi Cenetẽſis ducũ extitit, ſolus fortiter & viriliter fecit. Is cum de equo deiect⁹ eſſet: & eum vnus ex Sclauis ſubito inuadens / manus eius fune colligaſſet / ipſe manibus vinctis lanceam ab eiuſdẽ Sclaui dextera extrahẽs eundẽ ea percuſſit. Et ligatus per aſpera loca ſe deiiciens euaſit. Hæc ideo vel maxime in hac poſuimus hiſtoria: neq̃d aliquando tale eis qui hæc audierint / per cõtentionis malum contingat.

De Corboli ducatu & exitio. De Pemonis in eius locũ ſucceſſione: prudẽtia: & pietate. Deq; Giſulfi Beneuẽtani ſucceſſibus & placatione. Cap. IX.

Corbolus dux.

Pemo dux.

Mortuo itaq; Ferdulfo duce hoc modo / in eius locum ſuffectus eſt Corbolus: qui pauco tẽpore ducatũ tenens / dũ regẽ offendiſſet / euulſis oculis dedecoroſe vixit. ¶ Deinceps vero Pemo ducatum promeruit / qui fuit homo ingenioſus & vtilis patriæ. Hic patre genitus Billoneñ. qui de Billone nõ fuerat: ſed propter ſeditionẽ

Ratberga ruſtica facie ſed morib⁹ cultis.

quã illic fecerat, Forũiulii veniens ibi poſtea pacifice vixit. Hic Pemo habuit cõiugem Ratbergam nomine: quæ cum eſſet facie ruſticana ſæpe maritum deprecata eſt / vt ſe dimiſſa aliam vxorẽ duceret: quã tanti ducis coniugem eſſe deceret. Sed ipſe vt erat vir ſapiens / plus eius mores / mode-

ſtiam & veram pudicitiā q̃ corporis pulchritudinē ſibi cōplacere dicebat. De hac
igit̃ cōiuge tres Pemo filios Rachim/Rathcaitũ/& Aiſtulfũ viros ſtrenuos genuit.
Quorũ gnauitas hũilitatē mr̃is ad gloriā erexit. Pemo aũt dux cōgregatos oĩm no
biliũ q in bello de quo iā diximꝰ ceciderāt filios ſic cũ ſuis natis pariter nutriuit, ac
ſi & ipſi ab eo geniti fuiſſent. ¶Hac eadē tēpeſtate Giſulfus Bñuētanorũ dux Orſu-
rā Romanorũ ciuitatē, Hirpinũ, atq; Auximũ oppida pari modo cepit. Qui Giſul-
fus tēpore Ioānis papę cũ oĩ ſua virtute ĩ Cāpaniā venit: incēdia & deprędatiōes fa
ciēs: multoſq; captiuorũ cepit: & vſq; ad locũ qui Horea dicitur caſtrametatus eſt:
nulluſq; ei reſiſtere potuit. Ad hũc pōtifex miſſis ſacerdotibꝰ cum aplĩcis donariis
vniuerſos captiuos redemit: ipſũq; ducē cũ ſuo exercitu ad ꝓpria repedare fecit.

Giſulfi ſuc ceſſus.

De reſtitutione alpium Cocciarũ eccleſię per Aribertũ facta. Saxonũ regũ ſubita
morte. Benedicti Mediolaneñ. archiepiſcopi Romā acceſſiōe & ſanctitate. De duci-
bus Spoletanis. Deq; Iuſtiniani imperatoris & Philippici geſtis. Cap. X.

HOc tēpore Aribertꝰ rex Lāgobardorũ donationē p̃rimonii alpiũ
cocciarũ q̃ quōdā ptinuerāt ad aplĩcā ſedē ſed a Lāgobardis mlto
tpe fuerant ablatę reſtituit. Et hāc donationē aureis exaratā lite-
ris Romā miſit. His etiā diebꝰ duo reges ſaxonũ ad pedes aplorũ
veniētes ſub velocitate vt optabāt defũcti ſũt. Tũc quoq; venit Be
nedictꝰ archiepſ Mediolaneñ. Romā: & cauſam egit ꝑ ecclĩa Tici
neñ: ſed victꝰ eſt eo ꝙ a priſcis tpibus Ticinēſes epĩ a Romana fuerāt ecclĩa cōſecra
ti. Fuit autē idē venerabilis archiepſ Benedictꝰ vir egregię ſanctitatis: de quo ꝑ vni
uerſā Italiā bonę opiniōis fama flagrauit. ¶Defuncto aũt Traſimuldo duce Spoleta
norũ/Faroaldꝰ eius filiꝰ in locũ p̃ris eſt ſubrogatꝰ: cũ quo Volchila eiꝰ frater eũdē
rexit ducatũ. ¶At vero Iuſtinianꝰ q amiſſo pricipatu ĩ pōto exulauerat/auxilio Tre
bellii Bulgarorũ regis regnũ rurſũ recipiēs, eos q ſe expulerāt pficios occidit. Leō-
tiũ quoq; & Tyberiũ q locũ eiꝰ vſurpauerāt cepit: & ĩ medio circo & oĩ poplo iugu
lari ꝓcepit. Gallinicũ vero p̃riarchā Conſtātinopolitanũ erutis oculis Romā miſit.
Cirũq; abbatē q eũ in pōto exulē aluerat, epiſcopũ loco Gallinici cōſtituit. Hic Cō-
ſtātinũ papā ad ſe venire iuſſum honorifice ſuſcepit. Quē proſtratꝰ in terra inter-
cedere pro ſuis peccatis rogans cuncta eccleſiæ cōdonauit priuilegia. Qui cũ exer-
citũ in Pontũ mitteret ad cōprehēdendũ Philippicũ: q eũ eo relegauerat/idē vene-
rabilis papa prohibuit ei ne hoc faceret: ſed tamē inhibere nō potuit. Exercitꝰ autē
q miſſus cōtra Philippicũ fuerat ad partē Philippici ſe cōtulit eũq; ĩperatorē fecit.
Qui Cōſtātinopolim cōtra Iuſtinianũ veniēs cũ eo ab vrbe miliario duodecimo pu
gnauit: vicit: & occidit: regnũq; eiꝰ adeptꝰ eſt. Impauit aũt Iuſtinianꝰ cũ filio ſuo Ty
berio ĩ hac ſcđa vice ānos ſex: quē Leontiꝰ ĩ expulſiōe illiꝰ/naribꝰ priuauerat. Qui
poſt iterũ aſſũpto ĩperio/quoties defluētē guttā emanātē manu deterſit/pene toties
aliquē ex iis q cōtra eũ fuerāt iugulari fecit. ¶Mortuo aũt his diebꝰ Petro p̃riarcha
Aqlegieñ. ecclĩę regimē eiꝰ ſuſcepit Serenꝰ/vir ſimplex & ad xp̃i ſeruitiũ prōptꝰ.

P̃rimoniũ eccleſiæ re-ſtituitur. Saxonũ re-gum mors. Benedictꝰ Mediola-neñ. Faroaldus. Iuſtinianus imperator. Leontii & Tyberii cę-des. Gallinicus occęcatur. Cōſtantinꝰ papa. Philippicꝰ fit ĩperator Iuſti. cędes. Philippicꝰ imperat. Iuſtinianus naribus de-trũcatis. Serenꝰ pa-triarcha.

De Philippici ĩpat. geſtis reliqs/eiuſq; exitu ĩfelici: Deq; Arthemii geſtis. Cap. XI.

AT vero Philippicus qui & Bardanes dictus eſt: poſtq̃ in imperia-
li dignitate confirmatus eſt: Cirum quem dixeramus de pontifi
catu eiectũ/ad monaſteriũ ſuũ gubernādũ redire pręcepit. Hic
Philippicus Conſtantino papæ literas praui dogmatis direxit/
quas ille cum apoſtolicæ ſedis conſilio reſpuit. Et huius rei cau-
ſa fecit picturas in porticu ſancti Petri fieri/ quę geſta & decreta

ſex ſanctarũ ſynodorum vniuerſaliũ tenerent. Nam huiuſmodi picturas quæ habe
bantur in vrbe regia Philippicus iuſſerat deleri: & ſanctorũ ſtatuas & imagines ex
oĩbus tẽplis eradi: iuſſitq; vt de homuſio Romanus clerus Conſtantinopolitanę ec-
Philippicꝰ clesię cõſentiret. Quapropter ſtatuit cum Papa populus Romanus ne nomen impe
declaratur ratoris hęretici/aut chartas/aut figuram ſolidi ſeu numiſmatis ſuſciperent. Vnde
hęreticus. nec effigies eius in ecclesiã introducta eſt/ nec nomen ad miſſarũ ſolennia platum.
Arthemiꝰ Hunc cũ annũ vnũ & mẽſes ſex regnũ geſſiſſet/ Anaſtaſiꝰ qui & Arthemius dictus
imperat. eſt/cõtra eũ inſurgẽs, regno expulit: oculiſq; priuauit: nec tamẽ occidit. Hic Anaſta
Exarchus. ſius literas Cõſtãtino Papę Romã per Scholaſticũ patriciũ & exarchũ Italiæ miſit:
quibus ſe fautorẽ Catholicę fidei & ſancti ſexti cõcilii prædicatorẽ eſſe declarauit.

De Aſprandi in Italiam reditu & regni adeptione: & Ariberti infelici exi-
tu: & vita tamen bona. De expeditione Arthemii ſeu Anaſtaſiii in Sarrace
nos: & eius ab imperio expulſione per Theodoſiũ. De Theodoſii geſtis. Ty
beris inundatione. Anglorũ religione: & Pipini ſtrenuitate. Cap. XII.

Aſprãdus. POrro (vt ad noſtros reuertamur) Aſprandus cum apud Baioa-
riarum iam nouẽ expletis annis exulaſſet, promoto tandẽ Theo-
berto decimo anno Baioariorum ductor exercitus venit in Ita-
liam: pugnauitq; cum Ariberto: & facta eſt ex vtraq; parte mul-
ta ſtrages populorũ: ſed q̃uis ad extremũ nox præliũ diremiſſet:
certũ tamen Baioarios terga dediſſe: & Ariberti exercitũ victo-
rem ad caſtra remeaſſe. Sed dum Aribertus in caſtris ſuis manere noluiſſet: & po-
tius Ticinũ intraſſet: ipſe & ſuis hoc facto deſperationẽ & aduerſariis audaciã prę-
buit. Qui poſtq̃ ingreſſus eſt ciuitatẽ & ſenſit quãtum pro hoc facto ſuum exercitũ
offenſum haberet: mox arrepto cõſilio in Frãciam fugere conſtituit: & quantũ ſibi
vtile duxit aurũ e palatio ſuſtulit. Qui dum Ticinũ flumen grauatus auro tranare
voluiſſet, ibi corruens/ſuffocãtibus aquis extinctus eſt. Cuius poſtridie corpus in-
uentum & in palatium relatum eſt: & deinde in Baſilicã domini ſaluatoris quã an-
tiquus Aribertus cõſtruxerat perlatum: & ibidem ſepultũ eſt. Hic in diebus qui-
bus regnum tenuit noctu palatio egrediens/& huc illuc pergens/quid de ſe a ſingu
lis ciuitatibus diceretur/per ſemetipſum explorabat: ac diligenter qualẽ iuſtitiam
Ariberti ſinguli iudices populo ſuo facerent, inueſtigabat. Idem aduenientibus ad ſe extera-
ſolertia. rum gentiũ legatis/vilibus corã eius veſtibus vtpote pellices vtebatur: & quo mi-
Prudentia. nus Italię inſidiarẽtur, nunq̃ eis pretioſam cœnã aut ſumptuoſas cęterarũ rerũ de-
licias miniſtrabat. Regnauitq; tam cũ patre Godiberto ſeu Tangiberto q̃ ſolus/ ad
Pietas. annos vſq; duodecim. Fuitq; vir pius, eleemoſynis deditꝰ, ac iuſticiæ amator. In cu
Gũbertus. ius tẽporibꝰ terrę vbertas nimia, ſed tẽpora fuere barbarica. Huiꝰ germanꝰ Gũber
tus noĩe/eodẽ tẽpore in Frãciam fugiẽs ibidẽ vſq; ad diẽ mortis pmãſit. Eidẽ fuere
filii tres: quorũ qui maximꝰ natu extitit, Raginbertus noĩe, noſtris diebꝰ Aurelia-
neñ. ciuitatẽ rexit. Poſt Ariberti funus Aſprãdus Lãgobardorũ regno potitus tres
Ragĩbertꝰ ſolũmodo mẽſes regnauit: vir p oĩa egregius & cuiꝰ ſapiẽtię rari ęquãdi ſunt. Cer-
Aureliam nẽtes itaq; Lãgobardi huiꝰ interitũ/Liuthprãdũ eius filiũ in regali conſtituũt di-
regit. gnitate. qđ Aſprãdus audiẽs/dũ adhuc viueret, lętatus eſt. ¶ Hoc tẽpore Anaſtaſiꝰ
Aſprandus imperator claſſem in Alexandriã cõtra Sarrhacenos direxit. Cuius exercitꝰ aliud
rex. xxviii. aduerſus eum capiens cõſilium ab itinere medio in Conſtantinopolitanam ciuita-
Liuthpran tem regreſſus Theodoſium orthodoxum inquirens eum imperatorem elegit: atq;
dꝰ rex. xxix coactum in ſolio imperii confirmauit. Qui Theodoſius poſtmodum Anaſtaſium

graui pręlio apud Nicęam ciuitatē vicit: datoq; ſacramēto ſibi/eum clericum fieri ac ſacerdotē fecit ordinari. Ipſe vero vt regnū accepit mox ī regia vrbe picturā illā venerandam in qua ſanctę ſynodi erant depictę, & quę a Philippico fuerat deiecta, priſtinū in locū erexit. His diebꝰ Tyberis fluuius inundauit: ita vt alueū ſuū egreſſus multa Romanę ciuitati incōmoda faceret: & in via lata ad vnā & ſemis ſtaturā excreſceret: atq; a porta ſancti Petri vſq; ad pontem Miluiū aquę deſcendētes ſe cōiungerent. ¶Sub iiſdē tēporibus multę Anglorū gentes/nobiles viri & fœminę/& etiā ignobiles/diuini amoris inſtinctu de Britānia Romā venire cōſuerūt. ¶Apud regnū Francorū tunc tēporis Pipinus obtinebat principatū. Fuit autē vir mirę audaciæ: qui hoſtes ſuos ſtatim aggrediēdo cōterrebat. Nā in quendā ſuū aduerſariū ꝑ Hinū fluuiū qui iuxta Danubiū fluit trāſgreſſus, cū vno tātū ſatellite irruit: eūq; in ſuo cubiculo reſidētem cū ſuis trucidauit. Bella quoq; multa cū ſaxonibꝰ & maxime cū Ratpoto Phriſiorū rege fortiter geſſit. Hic diuerſos filios habuit/ſed eorum pręcipuus extitit Carolus qui ei in principatu poſtmodū ſucceſſit.

Tyberis inundatio.

Angli Romā viſitāt.

Pipinus.

De Rotharis in Liuthprandum inſidiis detectis: & eius cęde. de Liuthprādi animoſitate. De Romualdo Samnitum duce. De ſancto Petronate abbate & eius ſanctitate: & Cumani caſtri expugnatione. Deq; Leone imperatore. Carolo Pipini filio. Liutprandi donatione. De Pharoaldo & Theodone. & Pemmone. Cap. XIII.

AT vero Liuthprādū regem cū in regno cōfirmatus eſſet/Rotharis cōſanguineus eius perimere voluit. Is enim cōuiuium in domo ſua apud Ticinū pręparauit: in qua domo viros fortiſſimos qui regē cōuiuantem extinguerent/armatos abſcōdit. Quod cū Liuthprādo nunciatū fuiſſet/eum ad palatiū ſuum vocari pręcepit. Quē ſicut ei dictū fuerat, lorica ſub veſte indutū/eum manu pertentans repperit. Iſq; cū ſe detectū & circumſeptū eſſe cognouiſſet, ſtatim retrorſum reſiliēs ſpathā euaginauit vt regē percuteret: Rex vero e cōtrario enſem ſuū vagina exemit. Tūc vnus ex regis ſatellitibꝰ nōie Subo/Rotharem a tergo cōprehendens/ab eo in frōte vulneratus eſt. Sup quē Rotharē etiā alii inſilientes eū ibidē occiderūt. Quatuor vero eius filii qui nō aderāt vbi inuenti ibi ꝑēpti ſunt. Fuit autē rex Liuthprādus vir multę audacię: ita vt cū eū duo armigeri eiꝰ occidere cogitarēt: & hoc ei indicatū fuiſſet: in ꝓfundiſſimā ſiluā cū eis ſolus ingreſſus mox euaginatū gladiū contra eos tenens eiſdē ꝙ ſe occidere cogitauerāt ſeu ꝓpoſuerant īproperauit: qđ vt tūc facerēt adhortatus eſt. Qui ſtatim ad eiꝰ pedes deuoluti cūcta quę machinati cōtra eū fuerāt cōfeſſi ſunt. Et de aliis quoq; hoc ſimiliter fecit: ſed tamē cōfeſſis mox tātā malitiā ignouit. ¶ Defuncto autē Giſulfo Beneuētano duce/Samnitū populū Romualdus eius filiꝰ regēdū ſuſcepit. ¶Circa hæc tēpora Petronas ciuis Brixianæ vrbis diuino amore cōpunctus Romā venit: hortatuq; Gregorii tunc apoſtolicę ſedis papę, Caſſinū caſtrum petiit: atq; ad ſanctū Benedicti patris corpus perueniens, ibi cū aliquibus ſimplicibꝰ viris iā ante reſidentibus habitare cœpit. Qui eundem venerabilē virū Petronatē ſibi patrem ſtatuerunt. Hic poſt non multū tēporis/operāte diuina miſericordia/& ſuffragātibꝰ beati Benedicti patris meritis/iā euolutis fere centum & decē annis/ex quo locus ille ab habitatiōe hominū deſtitutꝰ fuerat/multorū ibi monachorū nobiliū & mediocrium ad ſe cōcurrētiū pater effectus, ſub ſanctę regulæ iugo & beati Benedicti inſtitutione/reparatis habitaculis viuere cœpit: atq; hoc ſanctū cœnobiū in ſtatū

Rotharis Liuthprando inſidiat.

Rotharis cędes: Filiorūq; eius.

Liuthprandi audax in cœptum.

Romualdꝰ Beneuentanus.

Petronas.

qui nunc cernitur/erexit. Huic venerabili viro Petronati inſequẽti tẽpore ſacerdotum præcipuus & deo dilectus põtifex Zacharias plura adiutoria contulit: libros ſcilicet ſanctæ ſcripturæ: & alia quæ ad vtilitatẽ monaſterii pertinent: inſuper & regulam quã beatus pater Benedictus ſuis ſanctis manibꝰ cõſcripſit/paterna pietate conceſſit. ¶Monaſteriũ vero ſancti Vincẽtii martyris qđ iuxta Vulturni fluminis fontẽ ſitũ eſt, & etiã nũc magna cõgregatione refulget/a tribus nobilibus fratribus Rhaſone, Catone, & Tato iam tunc ædificatũ erat: ſicut viri eruditiſſimi Auberti eiuſdẽ monaſterii abbatis in volumine qđ de hac re cõpoſuit ſcriptura ſignificat.

Monaſteriũ Vincentii.

¶Superſtite ſane adhuc beato Gregorio Romanę eccleſiæ ſedis pontifice, Cumanũ caſtrũ a Langobardis & Beneuẽtanis peruaſum eſt. Sed a duce Neapolitano noctu ſupueniente/quidã ex Lãgobardis capti: quidã perempti ſunt. Caſtrũ quoq; ipſum a Romanis eſt receptũ. Pro cuius caſtri redẽptione Põtifex .lxx. libras auri ſicut primũ promiſerat, dedit. Inter hæc defuncto imperatore Theodoſio/qui vnũ dũtaxat annũ imperauerat/eius loco Leo Auguſtus creatur. Apud Frãcorum autẽ gentem Pipino vita erepto/eiꝰ filius Carolus de quo pmiſimus/licet p multa bella & certamina/de manu † Ragimfredi principatũ ſuſtulit. Nã cũ in cuſtodia teneret, diuino nutu ereptꝰ aufugit. Ac primũ cõtra Ragimfredũ cũ paucis bis terq; certamẽ iniit nouiſſimeq; cũ apud Prouinciã magno certamine ſuperauit: q tandẽ Frãcorũ gẽtẽ gubernandã ſuſcepit. ¶Eo tẽpore Liuthprãdus rex dominationẽ patrimonii alpiũ Cottiarũ Romanę eccleſię cõfirmauit. Nec multo poſt Gũtrudã filiã Theodeberti Baioariorũ ducis filiã apud quẽ exulauerat/in matrimoniũ duxit. de quo ſolũmodo vnã filiã genuit. ¶Poſt hoc tẽpus Pharoaldꝰ Spoletanorũ ductor claſſe ciuitatẽ Rauennatiũ inuaſit: ſed iuſſu regis Liuthprãdi Romanis reddidit. Cõtra hũc Pharoaldum ducẽ filius eius Traſimũdus inſurrexit: eũq; clericũ faciẽs locũ eius inuaſit. ¶His diebus Theodo Baioariorũ dux/orationis gratia Romã ad beatorũ apoſtolorum veſtibula venit. ¶Apud Forũiulii ſublato ab humanis patriarcha Sereno Caliſtus vir egregius qui erat Tharuiſianę eccleſię archidiaconus annuẽte Liuthprando principe Aquilegieñ. eccleſiã regendã ſuſcepit. ¶Quo (vt diximus) tẽpore Pẽmo Foroiulianis præerat Lãgobardis. Is cũ iam nobiliũ, quos cũ ſuis nutriuerat/filios ad iuuenilem perduxiſſet ætatẽ, repẽte nuntium accepit immẽſam Sclauorũ multitudinẽ in locum qui Laurina dicitur aduẽtaſſe. Qui cum dictis iuuenibus in eoſdem tertio irruens magna eos clade proſtrauit. Nec aliquis amplius ibi a parte Langobardorum cecidit q̃ Siualdus qui erat iam ætate grandæuus. Ipſe nãq; in ſuperiori pugna quæ ſub Ferdulfo facta eſt duos filios amiſerat. Qui cum ſemel atq; iterum ſe de Sclauis ad voluntatem ſuam vltus eſſet: tertia vice prohibẽte duce & aliis Langobardis non potuit inhiberi: ſed ita duci reſpondit. Iam ſatis meorum mortem vindicaui: & iam ſi aduenerit mors eam lętus ſuſcipiam. Factũq; eſt vt ipſe ſolus in ea pugna peremptus ſit. Pẽmo vero cum multos inimicorũ proſtrauiſſet/metuens ne aliquẽ ſuorum in bello perderet, cum iiſdem Sclauis in eodem loco pacis concordiam iniit. Atq; ex illo tempore magis ac magis cœperunt Sclaui Foroiulianorum arma formidare.

Cumanum caſtrum. Leo imperator. Karolus rex Fran. † Rangifredi aliis. Donatio patrimonii cõfirmata. Liuthprãdi nuptiæ. Rauẽna capitur. Traſimũdꝰ patrẽ tondet in clericum. Theodo. Sereni mors. Caliſti patriarchatꝰ. Pemmo. Sclauos vincit. Siualdi cędes.

De Sarracenorũ in Hiſpaniam & Aquitaniam irruptione: & pugna Frãcorum cum iiſdẽ. Item de eorũdem ad Cõſtãtinopolim graſſatione & clade. de reliquiarũ diui Auguſtini receptione. de Rauẽnate nouo tumultu. Leonis imperatoris impietate. Vrbium a Liuthprãdo expugnatione. Romualdi Beneuẽtani geſtis. Et diſcordia Pemmonis cum Caliſto: & Caliſti captiuitate. Cap. XIIII.

EOdem tempore gens Sarracenorum in locū qui ſepta dicitur ex
Aphrica trāſfretātes/vniuerſam fere Hiſpaniam inuaſerūt. Dein
de poſt decem annos cum vxoribus & paruulis venientes Aquita
niam Galliȩ prouinciam quaſi habitatores perpetui ingreſſi ſunt.
Carolus ſiquidem cū Eudone Aquitaniȩ principe tunc diſcordiā
habebat. Qui tamen in vnum ſe cōiungentes contra eoſdem Sar-
racenos pari cōſilio dimicarunt. Nam irruentes Franci ſuper eos
trecēta ſeptuaginta eorū milia interemerunt. Ex Frācorū vero parte mille quingē-
ti tātum ibi ceciderunt. Eudo quoq; cum ſuis ſuper eorū caſtra irruens pari modo
multos interfecit: omniaq; deuaſtauit. ¶Hoc etiam tēpore eadē Sarracenorū gens
cum immenſo exercitu veniens Conſtantinopolim circundedit/ac per continuum
triennium obſedit: donec ciuibus multa inſtantia ad deū clamantibus plurimi eo-
rum fame/ſtrage/bello/peſtilentiaq; perirent: ac ſic perterriti ab obſidione abſcede-
rent. Qui inde egreſſi Bulgarorū gentē quæ eſt ſupra Danubium bello aggrediun
tur. & ab ea quoq; victi ad ſuas naues refugiūt. Qui cum altū peterent irruente ſub
ita tēpeſtate plurimi etiā merſi & contriti nauibus perierunt. Conſtantinopoli ve-
ro trecenta milia hominū peſtilentia interierūt. Liuthprādus quoq; audiens ꝙ Sar
raceni depopulata Sardinia/etiā loca illa ad quȩ oſſa ſancti Auguſtini epiſcopi pro-
pter vaſtationē barbarorū alias trāſlata honorifice fuerāt & cōdita/fœdarēt: miſit
eo: & dato magno pretio accepit illa/& tranſtulit in vrbem Ticinenſem: ibiq; debi-
to tāto patri honore recondidit. ¶Eo tēpore idem Liuthprādus rex Rauennā obſe
dit: claſſem eius inuaſit atq; deſtruxit. Tūc Paulus patricius Rauennā miſit/q pōti
ficē interimerēt. Sed Lāgobardis pro defenſione pōtificis repugnātibus Spoletanis
in Solariopara & ex aliis partibus Lāgobardis Tuſcis reſiſtētibus cōſiliū Rauēna-
tiū diſſipatū eſt. ¶Hac tēpeſtate Leo imperator apud Cōſtantinopolim ſanctorum
imagines depoſitas incēdit. Romano quoq; pōtifici idē facere ſi imperialē gratiā ha
bere vellet/mādauit. Sed pōtifex id facere contēpſit. Oīs quoq; Rauēnēſis exercitus
& Venetiarū talibꝰ iuſſis vno aīo reſtitere: & niſi eos pōtifex ꝓhibuiſſet, imperato
rē ſuper ſe cōſtituere aggreſſi fuiſſent. ¶Rex autē Liuthprādus caſtra Aemiliæ/Fe-
noriarū/& montē bellum/Buxeta/& Perſiceta/Bononiā & Pentapolim Auximūq;
& pari modo Sutriū peruaſit. Sed poſt aliquot dies iterū Romanis redditū eſt. Per
idem tēpus Leo imperator ad peiora progreſſus eſt/ita vt cōpelleret omnes Conſtā
tinopoli habitātes tam vi q̄ blandimentis vt deponerēt vbicūq; haberentur imagi
nes tam ſaluatoris noſtri q̄ eius ſanctȩ genitricis & omniū ſanctorū: eaſq; in medio
vrbis incēdio cōcremari fecit. Et quia plȩriq; ex populo tale ſcelꝰ fieri prȩpediebāt,
aliquot ex eis capite trūcati: alii alia ꝑte corporis mulctati ſunt. Cuius errori Ger-
manus patriarcha nō conſentiens a propria ſede depulſus eſt: & eius loco Anaſta-
ſius preſbyter ordinatus eſt. ¶At Romualdus Beneuētanorum dux vxorem ſorti
tus eſt Gumbergā nomine/quæ fuit filia Auronȩ Liuthprādi regis ſororis: de qua
filium genuit/quē nomine patris ſui Giſulfum appellauit. Habuit rurſum poſt hāc
& alterā coniugē nomine Ragimundā/filiā Gaidoaldi Brixiani ducis. ¶Grauis ſa
ne per idem tēpus diſcordia inter Pēmonē ducē & Caliſtū patriarchā orta eſt. Cau
ſa autē diſcordiȩ fuit Fidētius epiſcopus Foroiuliēſ. Anteriori tēpore de volūtate
ſuperiorū ducū, intra Foriiuliani Caſtri muros habitauit: ibiq; ſedē ſui epiſcopatꝰ
ſtatuit. Quo vita decedēte Amator/eius loco epiſcopus ordinatus eſt. Vſq; ad eun
dē enī diem ſuperiores patriarchȩ/qa in Aquileia ꝓpter Romanorū incurſionē ha

Sarracenorū irruptio

Sarracenorū ſtrages magna.

Sarraceni Conſtātinopolim obſident.

Eorum clades.

Auguſtini reliquiȩ feruntur Ticinum.

Rauēnȩ obſeſſio.

Leonis imperatoris impietas.

Vrbes ſubactȩ.

Leonis in imagines ſanctorum impietas.

Romualdi vxor.

Giſulfi natiuitas.

Pēmonis & Caliſti diſcordia.

bitare minime poterãt/ſedem nõ in Foroiulii ſed in Cõmune habebãt. Qđ Caliſto qui erat nobilitate cõſpicuus multũ diſplicuit: vt ĩ eius diœceſi cũ duce & Lãgobardis epiſcopus habitaret: & ipſe tantũ vulgo ſociatus vitã duceret. Quid plura? Cõtra eundẽ Amatorẽ epiſcopũ egit/eũq́ de Foroiulii expulit: atq́ in illius domo habitationẽ ſibi ſtatuit. Hac de cauſa Pẽmo dux contra eundem patriarchã cũ multis nobilibus Lãgobardis conſilium iniit: appræhenſumq́ eum ad Caſtellum Potiũ qđ ſuper mare ſitum eſt, duxit: indeq́ eum in mare ꝑcipitare voluit: ſed tamẽ deo prohibente minime fecit. In carcere tamen retentũ pane tribulationis ſuſtentauit.

De pœna quã Pẽmo Liuthprãdo ob violationẽ Caliſti patriarchę pependit. Et de bellis a Francis cõtra Sarracenos geſtis. Et Liuthprãdi ſuppetiis quas Frãcis pararat: & victoriis in Romanos: & Traſemundi rebellatione. Cap. XV.

Pẽmo in ordinẽ redigitur.

QVod Liuthprãdus rex audiens in magnã exarſit irã: ducatũq́ Pẽmoni auferens, Rachim eius filium eius loco cõſtituit. Tunc Pemmo cũ ſuis diſpoſuit, vt in Sclauorũ patriam fugeret. Sed Rachis eius filius a rege ſupplicando obtinuit patri veniam: eumq́ in regis gratiam reduxit. Igitur Pẽmo accepta fiducia ꝙ nihil mali pateretur a rege: cũ omnibus Lãgobardis cum quibus conſilium habuerat perrexit ad regem. Tunc rex pro tribunali ſedens Pẽmonẽ & eius filios duos Rathaithum & Aiſtulfum Rachi concedens eos per ſuã ſedem cõſiſtere ꝑcepit. Rex vero eleuata voce omnes illos qui Pẽmoni adhęſerãt nominatim

Aiſtulfi ferocia.

comprehendere iuſſit. Tunc Aiſtulfus dolorẽ non ferens/euaginato pene gladio regem percutere voluit/niſi eum Rachis frater eius cohibuiſſet. Hoc modo Lãgobardis illis captis/Herſemarus qui vnus ex eis fuerat euaginato gladio a multis ſe inſequentibus viriliter defenſans in ędem beati Michaelis cõfugit: ac deinde regis indulgẽtia ſolus impunitatẽ promeruit: cæteris lõgo tempore in vinculis cruciatis. ¶Rachis itaq́ apud Forũiulii dux (vt diximus) effectus Sclauorum patriam cum ſuis ingreſſus/magnã multitudinem Sclauorũ interficiens eorum omnia deuaſtauit. Vbi cum Sclaui ſuper eũ ſubito irruiſſent: & ipſe adhuc Lãceam ſuam ab armigero nõ abſtuliſſet: eum qui primus occurrebat eleuata ſecuri quã manu geſtabat

Carolꝰ Frãcorũ rex ad Liuthprandũ mittit filiũ tõdẽdũ.

Sarracenorũ irruptio noua.

Liuthprandus Carolo ſuppetias fert.

Eiuſdẽ victorię cladeſq́.

percutiẽs extinxit. ¶Circa hęc tempora Carolus Frãcorum princeps filium ſuum ad Liuthprandum miſit: vt eius (iuxta morẽ) capillum ſuſciperet. Qui eius cæſariem incidens ei pater effectus eſt: multiſq́ regiis muneribus donatum genitori remiſit. Per idem tempus Sarracenorum exercitus rurſum in Galliam ĩtroiens multã deuaſtationem fecit. Contra quos Carolus non longe a Narbone prælium cõmittens/eos ſicut & prius maxima cęde proſtrauit. Iterato Sarraceni Gallorũ fines ingreſſi/vſq́ ad Prouĩciã venerũt: & capta Arelate omnia circũquaq́ demoliti ſunt. Tunc Carolus legatos cum muneribus ad Liuthprãdum regem mittens/ab eo contra Sarracenos auxilium popoſcit. Qui nihil moratus cum omni Langobardorum exercitu in eius adiutorium properauit. Quo comperto gens Sarracenorum mox ab illis regionibus aufugit. Liuthprãdus vero cum omni ſuo exercitu ad Italiam rediit: multaq́ idem regnator contra Romanos bella geſſit/in quibus ſemꝑ victor extitit: pręter q̃ ꝙ in Arimino eo abſente/eius exercitus cęſus eſt. Et alia vice eo apud vicũ Pilleum in Pentapoli demorãte/magna multitudo eorum qui regi munuſcula vel xenia, & ſingularũ eccleſiarum benedictiones deferebant/a Romanis cęſa vel capta eſt. Rurſum cũ Rauennã Hildeprãdus regis nepos/& Peredeus Vincẽtinus dux obtinerẽt: irruẽtibꝰ ſubito Veneticis/Hildeprãdus ab eis captus eſt. Peredeus

viriliter pugnās occubuit. Inſequenti autem tempore Romani elatione ſolita tur-
gidi/cōgregati vniuerſaliter/habēteſq; pro capite ac ductore Agathonē Peruſino-
rum ducem venerunt vt Bononiā caperent:vbi tunc Walcaris,Peredeus,& Rotha
ris morabantur in caſtris.Qui ſuper Romanos irruentes multas de eis ſtrages fe- Traſimun-
cerunt:reliquos fugam facere compulerunt.¶His diebus Traſimundus contra re- dus rebel-
gem rebellauit.Super quem rege cum exercitu veniente/ipſe Romā fugit:in eiuſq; lat.
loco Hildericus ordinatus eſt.

De Giſulfi Beneuentani geſtis & ſucceſſu.De Hildeprandi ad regnum
viuente Liuthprādo ſublimatione:& de Cuculi auſpicio.De Traſimū-
di actis.De Gregorii Beneuentani morte & Godeſcalchi ſucceſſione.

Cap.XVI.

MOrtuo autem Romualdo iuniore Beneuentanorum duce:qui vi
gintiſex annos ducatum tenuerat:Giſulfus eius filius adhuc par Giſulfus.
uulus remanſit. Contra quem quidam inſurgentes eum moliti
ſunt extinguere.Sed Beneuentanorum populus qui ſuis ducibꝰ
ſemper fidelis extitit/eos ꝑemerunt/ducis ſui vitam ſeruātes.
Sed cum Giſulfus adhuc propter puerilem ætatem ad tantum
populum regendum idoneus nō eſſet,Liuthprādus ex Beneuen- Gregorius
to tunc veniens eum abſtulit:& apud Beneuentum Gregorium nepotem ſuum du
cem ordinauit.Cui in matrimonio vxor ſociata Giſemberga nomine fuit. Itaq; rex
Liuthprandus rebus Beneuētanis compoſitis ad ſolium ſuum remeauit.Giſulfum
quoq; nepotem ſuum paterna pietate erudiens,ei Chunibergam nobili ortam pro
genie puellam in matrimonio coniunxit.Ipſe vero ex eo tempore in languorem de
cidens,morti appropinquare viſus eſt.Quem Langobardi vita excedere exiſtiman Hildeprā-
tes eius nepotem Hildeprandum extra muros ciuitatis Ticineñ.ad Baſilicam ſan dꝰ rex.xxx.
ctę dei genitricis/quę ad perticas dicitur/in regem ſublimauerunt. Cui dum con- Cuculi au-
tum/ſicut moris eſt/traderent,in eius ſummitatem cuculus auis volitādo veniens ſpicium.
inſedit.Tunc aliquibus prudentibus viſum eſt per hoc portentum ſignificari/eius
principatum inutilem fore. Rex autem Liuthprandus cum hoc cognouiſſet/non
ęquo animo accepit:tamen de infirmitate ſua conualeſcens/eum regni ſui conſor- Traſimūdi
tem habuit.Euolutis deinde aliquot annis Traſimundus qui Romam fugerat,Spo facinora.
letum rediens Hildericum extinxit.Rurſumq; rebellandi contra regem audaciam
ſumpſit.At vero Gregorius dum apud Beneuētum annos ſeptem ducatū geſſerat Gregorius
vita exceptus eſt.Poſt cuius obitum Godeſcalchus dux effectus annis tribus Bene Beneuēta-
uentanis pręfuit.cui coniugio ſociata eſt puella nomine Anna. nus morit.

De Liuthprandi in Spoletanos expeditione:& de Godeſcalchi a facie Godeſcal-
eius fugare conantis interitu.Deq; Liuthprandi pietate in templis chus.
ædificandis & ſacerdotibus fouendis.

Cap.XVII.

REx igitur Liuthprandus talia de Spoleto & Beneuento audiens/
rurſum cum exercitu Spoletum petiit. Qui pentapolim veniens
dum a Fano Fortunæ Forum Sempronii peteret/in ſylua quæ in
medio eſt/Spoletani ſe cum Romanis ſociantes magna incommo
da regis exercitui intulerūt.Qui rex in nouiſſimo loco Rachim
ducem eiuſq; fratrem Aiſtulfum cum Foroiulianis cōtra hoſtes
conſtituit.Super quos Spoletani cū Romanis irruentes/aliquos

ex eis vulneraueſit. Sed tamē Rachis cū ſuo germano & aliquibus viris fortiſſimis omē illd̄ pōdus pugnę ſuſtinētes / viriliterq̧ certātes multis trucidatis ſe quoq̧ ide preter paucos vt dixi ſauciatos exemerūt incolumes. Ibi quidā Spoletanorū fortiſſimus vir Berto noīe / noīatim Rachim appellās armis inſtructus ſup eū venit. Quē Rachis ſubito percutiens equo deiecit. Cumq̧ eū eius ſocii ꝑimere vellēt: ipſe eū pietate ſolita fugere ꝑmiſit. Qui manibus pedibuſq̧ reptās ſyluā ingreſſus euaſit. Sup Aiſtulfū vero ī quodā pōte duobꝰ viris fortiſſimis Spoletanis a tergo veniētibꝰ, ipſe vnū illorū auerſa cuſpide feriens de eodē ponte eūdē deiecit. Alterū vero ſubito ad eū cōuerſus vita priuauit & fluuio īmerſit.

Bertonis temeritas.
Rachis & Aiſtulfi virtus.

¶ At vero Liuthprādus Spoletū perueniens Traſemūdū ducatu expulit: eūq̧ clericū fecit. Cuius in loco Aſprādū nepotē ſuū cōſtituit. Cū vero Beneuentū properaret / Godeſcalchus audito eius aduētu nauim cōſcēdere atq̧ ī Gręciā fugere conatus eſt. Qui poſtq̄ vxorē & cūctā ſupellectilē ſuā naui īpoſuiſſet: & nouiſſime ipſe aſcēdere vellet, irruentibus Beneuētanis Giſulfi fidelibꝰ extinctus eſt. Vxor vero eius cū oībus q̄ habebat Conſtātinopolim plata eſt. Tūc rex Liuthprādus Beneuētum ꝑueniēs Giſulfum nepotē ſuū iterū in loco priſtino ducē cōſtituit: rebuſq̧ ita cōpoſitis ad ſuū palatiū remeauit.

Traſemundus fit clericus.
Godeſcalchi fuga & cędes.

¶ Hic glorioſiſſimꝰ rex Liuthprādus multas ī Chriſti honorē ꝑ ſingula loca vbi degere ſolebat / eccleſias cōſtruxit. Hic monaſteriū ſancti Petri qd̄ extra muros Ticineñ. ciuitatis ſitū eſt: & Coelū qd̄ aureū appellat̄, inſtituit. In ſumma quoq̧ Bardonis alpe monaſteriū qd̄ Bercetū dicit̄, ędificauit. In Holonna vero nihilominus miro opere ī honore ſancti Anaſtaſii martyris Chriſto domiciliū ſtatuit: ī quo & monaſteriū fecit. Pari etiā modo ꝑ ſingula loca diuina tēpla iſtituit. Intra ſuū quoq̧ palatiū oratoriū dñi ſaluatoris ędificauit. Et qd̄ nulli alii reges habuerāt / ſacerdotes & clericos inſtituit / qui ei quottidie diuina officia decantarent.

Liuthprādi in tēpla & ſacerdotes munificentia.

De Baudolini ſanctitate & vaticinādi dono: deq̧ Theolapii cōſimili gr̄a. Et de Petri Ticineñ. epī ſanctitate / caſtitate / & miraculis. Deq̧ Liuthprādi exitu & ꝓconiis.

Cap. XVIII.

HVius tēporibꝰ fuit ī loco cui Forū nomē eſt iuxta Tanarū fluuiū vir mirę ſanctitat[is] Baudolinꝰ noīe / q multis miraculis xp̄i gratia ſuffragāte refulſit. Quiq̧ ſępe futura ꝓdixit: & abſentia tanq̄ p̄ñtia nūtiauit. Deniq̧ dū rex Liuthprādus ī Vrbē ſyluā venatū iſſet / vnus ex eiꝰ comitibꝰ ceruū ſagitta ferire iuſſus eiuſdē reg[is] nepotē, hoc eſt ſororis eiꝰ filiū Auſuſū noīe, ignorās noléſq̧ ſauciauit. Qd̄ rex cernēs / q̄a valde puerū amabat / cū lachrymis eiꝰ icōmoda lamētari cœpit. Statiq̧ vnū ex eq̄tibꝰ ſuis miſit / q ad virū dei Baudolinū curreret: eūq̧ rogaret vt pro vita eiuſdē pueri xp̄m oraret. Qui dū ad ſeruū dei ꝑgeret: puer defunctꝰ eſt. Cui xp̄i famulus ad ſe veniēti dixit. Scio quā ob cauſam veneris: ſed illud qd̄ poſtulare miſſus es iā fieri nō pōt: q̄a puer ille defunctus eſt. Qd̄ cū eques ille regi ex ordine renūtiaſſet, rex licet doluerat ꝙ effectū ſupplicationis ſuæ habere nō potuit, tn̄ ꝙ vir dñi Baudolinus ꝓphetię ſpiritū haberet / apte cognouit.

Baudolini ſanctitas.

¶ Huic quoq̧ nō diſſilis ad Veroneñ. ciuitatē Theolapiꝰ noīe fuit: q inter mirāda q̄ patrabat / ꝑſago ēt ſpū mlt̄a q̄ erāt vētura ꝓdixit. ¶ Eo quoq̧ tp̄e floruit vitalibꝰ actibꝰ Ticinenſis ep̄s Petrus, q regis erat cōſanguineꝰ & ab Ariberto quōdā rege apd̄ Spoletū ī exiliū fuerat retruſꝰ. Huic bt̄i Sabini martyris eccleſiā frequētāti idē venerabilis martyr ꝓnūtiauit ꝙ ep̄s apd̄ Ticinū futurꝰ eēt. Qd̄ poſtq̄ factū eſſet Baſilicā eidem beato martyri Sabino in ſolo proprio apud eandē ciuitatem conſtruxit.

Theolapii ſanctitas.
Petri Ticineñ. ſanctitas & virginitas.

Hic inter reliquas optimę vitę quas habuit virtures etiam virginitatis flore decoratus eſt.Cuius nos aliqua miracula q̃ poſteriori tempore geſta ſunt ſuo loco in epiſcoporũ vitis ponemus.¶At vero Liuthprandus poſtq̃ vnum & triginta annos/& ſeptem mẽſes obtinuerat regnum:iam ętate maturus,huius vitę curſum expleuit. Corpuſq; eius in Baſilica beati Adriani martyris,vbi eius genitor requieſcit,ſepultum eſt.Fuit autem vir multę ſapientię,conſilio ſagax,pius admodũ,& pacis amator,belli prępotens,delinquẽtibus clemẽs,caſtus,pudicus,orator peruigil,eleemoſynis largus,literarum quidem gnarus,ſed in philoſophia ſequendus,nutritor gẽtis,legum augmẽtator.Initio regni ſui Baioariorũ plurima caſtra cepit:plus ſemper orationibus q̃ armis fidens:maximaq; ſemper cura Francorum Auarumq; pacem cuſtodiens. Liuthprādi obitus & ꝑconia.

Τέλοσ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Impreſſa eſt hęc Pauli Diaconi de Geſtis Langobardorũ hiſtoria opera Aſcenſiana: finẽq; optatũ cepit in vigilia diui Laurẽtii Anno ſalutis humanę: MDXIIII.

DEO GRATIAE.